НЕНАД ГРУЈИЧИЋ

ПОЛЕМИКЕ
И
ОДУШЦИ

ПОЛЕМИКЕ

КУПУСАРЕ ВЕЧНОСТИ

Антологије су збабани бедекери књижевности. Појављују се из вањавог дремежа књижевног живота. Као, ето, без њих се не може! Јер - крај је века, почиње нови, па чак и миленијум! Антологичари тако привидно поправљају свој ауторски рејтинг и - молују сујету. Тако се купају благородном саможивошћу у аури демонског бољитка каријере.

Нарочито су горди кад приређују антологију једног века, половине или његове деценије. Тада зарангирају критеријумима - све се азбука тресе, да се зацениш од чуда. Такве антологије хукћу неколиким општим именима, оним песмама које би и школарци морали узети у најужи избор. А онда почиње убрзано множење савременика, најближих пријашина и пајташа, посестрима и суседа.

Антологичару се учини да се највише и најбоље пише баш у његово време. Скоро сваког писца познаје у главу, с њим је седео и пио, на сајму се изљубио, тамо наступио, онде његов прикашчић о себи нашао, ономад у шареним медијима говорили, случајно, један о другоме, а онда трећег оцрнили, четврти њих.

У таквом слалому песме се и не виде. Њих антологичар, заправо, тек доцније тражи, јер стартну позицију одређују други критеријуми и стицаји. Па шта ако нема песме за антологију? Пајто ће измислити! Шта ако претегну голи приватлуци? Оно сурово тродимензионално присуство писца којег, андрићевски речено, живог књига најмање воли и жели? Тада се антологичар намешта и јавно порађа у опасности да се стрмекне за сва времена у тартањ, у ништа ничег. Али, антологије су сачињене управо од таквих грешака, њих чине баш те избочине, прворазредна огрешења, намерни превиди и претеривања

Антологија је најопаснија књига на округлом завршетку (почетку) столећа. Тада је најризичније сводити рачуне, јер поезија не бира датум када ће позлатити језик једног народа. Праве песме или књиге обично бану кад им драго, кад им време није.

Не само што ће антологичар погрешити па убацити на силу пола реченице у предговор, а онда и целу песму секретара еснафске дружине или, пак, мргодног уредника једне антологичареве филозофствујушће књиге с коца и конопца, већ ће изоставити неколико бољих и значајнијих аутора који случајно живе подаље од канцеларије културно-политичких узуса, у другом граду, или преко река, брда и долина.

Они му не дувкају у потпис на позивници за ослободилачко литерарно вече посвећено снобизму цуриног писма са амблемом

мушкобањастог изреза на доњем вешу или, кратко речено, истополног муљања фишека од папира без мириса и тежине.

Допаде ми шака једна таква антологија. Окретао, превртао њоме, засузио од радости, имена колико хоћеш, наслова мало, а стихова тек за потпалу душе. Гардероберка таштине беше та књига. Магацин уцвиљеног ништавила, иверје и перје што се при склапању корица разлетело по соби.

Још сиротније су антологије на унапред задату тему. На пример, љубавна штива. Такве књиге штанцају трговачке маце положаре и вечити апсолвенти књижевности са боемским подригивањем знања. Ту ли се тек критеријуми мрче у новоме времену, ту на правди Бога, на неку од последњих страна антологије улети мисаоно списатељче које никад у животу није љубавну песму написало, јер му се та тема гади, није нихилистичка.

Елем, антологије - да! Али од почетка писмености па до једног људског века уназад. Тада и онај што прави антологију није међу живима. Привидно јесте, али га не дохватају наше гримасе жељне промоције и греха. А то је већ гаранција да ћемо једног дана заиста умрети. За поезију, наравно!

ЦВЕТНИК СРЕБРОЉУБЉА

Ах, те антологије! Никад им краја на прелому векова. Бујају као гљиве после грмљавине. Једна антологија се разбокорила у Бања Луци прошле године, а о њој до ових дана нигде ни речи. Антологија српске поезије Републике Српске! Издавач "Матица српска Републике Српске"? Приређивач и писац предговора је познати београдски критичар, однедавно професор универзитета и уредник велике издавачке куће. До пре две године (када му је понуђен баснословни хонорар, највећи на нашој књижевној сцени уопште), састављач антологије нигде и никад није написао ни једно једино словце о било којем песнику што живи и ради преко Дрине.

Главни човек тзв. "Матице српске Републике Српске", који у лекцији о сонету у ентитетској читанци склања Дучићев сонет и ставља свој, понудио је приређивачу да састави антологију са плеоназмом у наслову, а у којој ће се морати настанити и његове славне песме из школске лектире. Тако, Иво Андрић (?) отвара антологију трима својим песмама, а главни газда препуне касе улази у цветник српске поезије Републике Српске са шест својих песама!

Матица српска из Новог Сада, стара сто седамдесет шест година, упорно предочава да не може постојати још једна Матица српска, јер се тиме најгрубље цепа српско културно биће и све иде у корист сопствене штете. Не хаје приређивач, већ ради и за једну и за другу Матицу српску. У једној седи у главном њеном жирију, а у другој, ево, потписује штука-антологију. Али, тиме није стављена тачка! Њему се прикључио један истакнути песник којем је, као угледнику из врха управе Матице српске из Новог Сада, тзв. Матица српска Републике Српске објавила недавно књигу. *Столичице, миле сеје, нека сте ми две,/ нек` се цепа исти народ, цеп`о се и пре!*

Енормно плаћени приређивач (који се досад бавио само мапом србијанске књижевности), у претанком и необавештеном поговору, позива се и пореди са Богданом Поповићем, Зораном Мишићем и Миодрагом Павловићем, ауторима чувених антологија српског песништва. То чини, на шлајфни теста, и један шаљиви, такође силно плаћен, рецензент раздор-антологије.

Цветник српске поезије Републике Српске, бујно опремљен на шест стотина шездесет и шест страна (о, демонски знаци посла!), обухвата седамдесет савремених песника, од којих су чак четрдесет два побркани лончићи: или не живе и не раде, или су одавно умрли другде, или нису рођени у Републици Српској (Вито Марковић, Перо Зубац, Радомир Уљаревић, Скендер Куленовић, Слободан Галогажа, Владимир Сребров, Јово Марић, Драган Калуђеровић ...). Драган

Колунџија из Београда и Горан Шаула из Бања Луке изјављују да се стиде што им се песме налазе у каламбур-антологији.

"Цела лепа" антологија Б. Поповића, која обухвата једно столеће, има свега триста четрнаест страна и двадесет пет песника. Сирота антологија З. Мишића, која обухвата два века, ето, само триста страна и тридесет три песника! А антологија М. Павловића, која залази до памтивека, предочавајући преко хиљаду година развоја српске поезије, има триста седамдесет страна и деведесет песника.

Приређивач напрасно сврстава нашег нобеловца у савремене српске песнике Републике Српске. Баца прашину у очи песницима преко Дрине и тиме их варака да су сви изашли из Андрићевог шињела. Затим истиче у предговору да се његов цветник мора уклапати у укупни контекст српске поезије и да се, забога, "не изостави ни једно песничко име које заслужује да се нађе на српској мапи". Завиримо ли у антологије поменутих великана, видећемо да Андрића као песника нема ни у једној! Није ли то лакомислени састављач ушао у директну полемику са ставовима у предговорима чувених антологичара или можда припрема нови велики цветник српског песништва у којем ће се, поред Иве Андрића, по његовим "открићима" и визијама, морати наћи и Стевка Шмитран, Предраг Ћеранић, Ратко Ђогатовић и многи други из садашњег цветника у којем нема, пак, Ранка Павловића, Зорана Костића, Љупка Рачића, Стевке Козић Прерадовић, Боре Капетановића, Недељка Бабића, Душана Праће, Наташе Гламочанин и других.

Рецензенти нису из Републике Српске, а толико компетентних има (Бранко Милановић, Зорица Турјачанин, Војислав Максимовић, Миљко Шиндић, Младен Шукало, Станиша Тутњевић...). Консултанти, такође, нису из Бања Луке, већ с коца и конопца из Београда и Новог Сада. У јуродивом цветнику ни списка књига ни антологија којима се (није) служио јаросни коцкар сопственог угледа! У цветнику без мириса, налази се и једна песма која је плагијат чувене песме "Мати човјекова" Весне Парун. Зачин свему у чудној антологији јесте врсни песник Марко Вешовић који не признаје Републику Српску и представља се (његово право!) као црногорски писац у Сарајеву. *Ај, цветници, купусаре,/ има ли вас јоште,/ у вама се добре паре/ с поезијом воште!*

ПОТЕМКИНОВА АНТОЛОГИЈА РАДИВОЈА МИКИЋА

Или: Поетика дебелог хонорара као водиља у приређивању једног трут-цветника од 666 страна са мршавим предговором и напрасним избором ни живих ни мртвих песника, а у издању тзв. Матице српске Републике Српске

У поплави антологија што су се појавиле завршетком двадесетог века и с почетка трећег миленијума, ево једне која заслужује да се о њој каже које живо слово. Изашла је пре годину дана и требало је, по намери издавача и препорукама рецензената, да буде најмање догађај године. Међутим! Већ на корицама књиге наилазимо на проблематично одређење. Наслов антологије је еклатантан пример плеоназма: *Антологија савремене српске поезије Републике Српске!* Приредио Радивоје Микић? Прави наслов био би *Антологија савремене поезије Републике Српске* или, пак, *Антологија савремене српске поезије Босне и Херцеговине*.

Проблематичан је и сам издавач, његова оснивачка позиција и име: Матица српска Републике Српске!? Опет плеоназам, али више и пре од тога, Матица српска постоји само једна и такву имамо у Новом Саду (пресељену из Пеште) већ сто седамдесет шест година. Две Матице српске не могу постојати, више њених одељења или огранака - да! Отуда, Матица српска је морала, у претходном времену, конкретније радити на оснивању својих одељења или огранака. Сада осећа последице сопствене небриге и нехаја. Да ли ће, и како, реаговати Матица српска и њен *Летопис* на појаву проблематичне антологије у истоименој културној установи у Бања Луци (са којом, иначе, не сарађује ни у једном облику), остаје да се види? И зашто је, и откуд, уопште дошло до појаве две Матице? Да су ови проблеми раније били решени, не би се догодило да самоосновани директор и главни уредник Матице српске Републике Српске, Сретен Вујковић, деликатан посао састављања несвакидашње антологије повери једном књижевном критичару који се, пре понуде таквог посла, никад није бавио поезијом Републике Српске или Босне и Херцеговине.

Пре двадесетак година, Радивоје Микић је приредио антологију *Српска приповетка 1950-1982* (КОС, Београд, 1983). У њој се не налази ни један приповедач који је живео и стварао на простору данашње Републике Српске или Босне и Херцеговине. Напросто, Микић се бавио и бави србијанском мапом књижевности. А преко Дрине живели су и писали тада, неки и сада, значајни приповедачи

(Ристо Трифковић, Ранко Павловић, Томислав Шиповац, Ненад Радановић, Војислав Лубарда, Василије Каран, Тихомир Левајац и други). У предговору, који носи наслов *Један поглед на српску приповетку*, Микић објашњава да би "остајање у границама оног стваралаштва где је могућност адекватног избора загарантована већ самим обимом, оформљеношћу и вредношћу опуса појединих писаца био беспримерни кукавичлук". А онда, и он сам чини управо "беспримерни кукавичлук", предочавајући генезу српске прозе спрам савремене од 1950-1982. године. Кад помене Борислава Станковића, заборави Петра Кочића, кад истакне Михаила Лалића или Оскара Давича, склони Бранка Ћопића или Мешу Селимовића. Једноставно, Радивоје Микић је кодиран тако да не види и не признаје прекодринску мустру српске књижевности. Као да су Петар Кочић, Бранко Ћопић и Меша Селимовић туђи писци, представници богзна чије књижевности. А да уврсти у антологију неког савременог приповедача који живи преко Дрине, на памет му не пада! Јер, "тамо нема никог"! Критичар са таквом деформацијом у погледу на српску књижевност, добио је, ето чуда, да сачини, ни мање ни више, Антологију српске поезије Републике Српске у издању Матице српске Републике Српске. Нека буде што бити не може!

Мотив за приређивање овакве књиге поезије, био је, дакле, ванкњижевни. Једна сујета требало је да, уз поетику енормног хонорара, залечи другу. Сретен Вујковић, моћним бирократско-страначким утицајем, обезбедио је себи место у читанкама и школској лектири Републике Српске. Много његових песама нашло се у ђачким уџбеницима. У лекцији о сонету, уз текст Бранка Милановића о историјату и својствима ове светски познате песничке форме, као пример, избачена је песма Јована Дучића, а убачена сонетна творевина Сретена Вујковића. Освојивши, дакле, Републику Српску, Вујковић је желео славу и у Србији, те је, заслепљен гордошћу и незнањем, као главни човек фамозне Матице српске Републике Српске, одабрао и позвао на сарадњу Радивоја Микића из Београда, познатог критичара, уредника велике издавачке куће и, од недавно, универзитетског професора који, узгред, седи, малтене, у свим жиријима у Србији или их је, пак, све облетео у досадашњој каријери. Његово занимање, заправо, и поред три јавне функције, јесте "члан жирија". Таквог моћника у књижевном животу Србије, који је, ето парадокса, потпуно необавештен о српској савременој књижевности преко Дрине, Сретен Вујковић зове у госте. Радивоје Микић данајски узвраћа, уврштава шест (?!) Вујковићевих песама у антологију. На приговоре зашто не пише о песницима из Републике Српске, Микић је знао лаконски, годину-две пре велике удаје, за столом пуним разних ђаконија, да каже: Па ко то тамо пише, нема тамо никога да вреди!

Пројекат је збајбучен на брзину и појавила се књига од 666 страна, репрезентативна купусара са бројем демонске симболике.

Антологија садржи седамдесет песника почев од Иве Андрића па све до најмлађих аутора актуелне књижевне сцене. Има и предговор уопштеног и неинвентивног наслова, *Разноликост песничких гласова*, који је примерен ђачком алманаху стихова. Предговор од шеснаест и по страна исписан је тзв. новинарским проредом, са много празне белине између редова, е да би изгледао што дужи, а тиме и антологија у сваком своме зглобу дебља. Писмени читалац тако, попут лектора, има задовољство да између ретко сложених редова упише своја радосна запажања и интерпретације. Одмах пада у очи да Иви Андрићу није место у овој чудној антологији. Он никад није живео, радио, нити је рођен на терену данашње Републике Српске. А и да је! Коначно, зар синтагма из наслова антологије, *савремена поезија*, не искључује ауторе попут Андрића, Куленовића, Ћопића, Галогаже и других. Приређивач је, тобож, узео себи хронолошку одредницу од Другог светског рата на овамо. Ако је тако, онда је антологија морала започети песмама Јована Дучића, не само зато што је овај познати Требињац писао и током рата - и преминуо 1943. године (када му је изашла и нова збирка "Лирика") у Америци, већ понајпре што је "кнез песника" амблематична парадигма која разрешава Гордијев чвор разних изукрштаних аспеката поводом сваке, а поготово овакве антологије у којој, иначе, проналазимо и велики број Дукиних ђака.

Дакле, утемељеније и песнички природније, у сваком погледу, било је да Микићев цветник започне Дучићем, а не Андрићем. Тим пре што, у белешци о песницима, на 651. страни, приређивач, као разлог уврштавања, наводи поетска Андрићева дела са годинама изласка: *Ех понто* (1918) и *Немири* (1920). За збирку *Шта сањам а шта ми се догађа*, Микић не наводи никакав датум, што ће, нема сумње, у другом *скраћеном* издању антологије, морати да исправи. Затим, код Светислава Мандића, у истој белешци, наведена је 1940. година када се појавила његова збирка *Двојица* (заједно са Велимиром Ковачевићем). Ова годишта, и те како, призивају Јована Дучића, односно, датуме штампања његових књига и песама, чији се изостанак из антологије не може ничим правдати. Једино остаје нејасно да ли би и тада газда Сретен Вујковић имао у антологији дупло више песама од Јована Дучића, као што има од Иве Андрића.

Затим, изван тога, а у предговору, узимајући укупни контекст Босне и Херцеговине, зарад лакшег разумевања књижевног контекста и прилика, (и не само зато), морао је Микић поменути Мака Диздара, Хамза Хума, Хусеина Тахмишчића, Анђелка Вулетића, Изета Сарајлића, Илију Ладина и друге који су представљали неразмрсиво

клупко сарајевског песничког круга, заједно са српским песницима који су из тог амбијента уврштени у антологију. У низу имена која ничим нису везана за Републику Српску, у антологији наилазимо и на врсног песника Марка Вешовића и на његових шест песама. Из истог сарајевског генерацијског круга, у књизи затичемо и Стевана Тонтића. Вешовић се, иначе, изјашњава као црногорски песник у Сарајеву и не признаје Републику Српску. Рођен је у Црној Гори. Ако су већ уврштена ова два сарајевска песника, онда је, опет, зарад препознавања заједничког песничког контекста, у предговору било нужно поменути њихове исписнике у истом граду, Абдулаха Сидрана и Јосипа Остија, на пример. Па придодати да је Ного једно време рајковао с њима! Напросто, млађи или неупућен читалац предговора биће закинут за целу истину о амбијенту и о поезији о којој је реч. Песничко развиће ових аутора, различитих националности, органски је везано заједничким нитима истог књижевног града. Ту су велике заједничке издавачке куће *Свјетлост* и *Веселин Маслеша*, затим, књижевни, културни и омладински часописи и листови *Одјек*, *Живот*, *Израз*, *Лица*, *Књижевна ревија* и *Наши дани*. Ваља придодати бањалучке *Путеве* и мостарски *Мост*.

Немогуће је, дакле, на основу тренутне и неизвесне дневно-политичке и државотворне мапе, у предговору разбијати нуклеус песничког "побратимства лицâ у свемиру". Радивоје Микић је морао у свом раштимованом и пригодничарском предговорчићу предочити генезу сарајевског (босанскохерцеговачког) песничког миљеа па тек онда из њега, из једног специфично заједничког гнезда лирике и језика, евентуално чупати и напрасно калемити живе песничке судбине, личности и поетике. Морао је, дакле, приређивач, поред осталога, да предочи живот и време југословенске књижевности у БиХ после Другог светског рата па све до почетка најновијег. То је простор буквалних поетичких и језичких симбиоза које надилазе пролазну мустру идеолошког плана. Чувена је лирска преписка Тонтића и Сидрана.

Слично је и са наредном, млађом песничком генерацијом у Сарајеву. Уврштавајући напрасно на мапу српске поезије Републике Српске и Горана Симића, Микић је нужно требало да у предговору, опет, бар припомене тај нови концентрични круг поезије који чине и Миле Стојић, Хамдија Демировић, Милка Божић, Мирсад Бећирбашић, Миле Пешорда, Ферида Дураковић, Жељко Иванковић, Миро Петровић и други. Поготово што је у антологију већ уврстио и Слободана Благојевића (Анхела Антонића). Морао је Радивоје Микић много темељније и одговорније, ако се већ бави целином БиХ, објаснити то језичко-поетичко клупко неколиких песничких генерација чији се лирски конац, без обзира на вањске ударе, одмотао

предалеко, али је у својој менталитетској, културолошкој и психолошкој суштини имао исту дебљину. Морао је Микић све то узети, и те како, у обзир, поред осталог, и зато јер и сам вели: "Пошто је духовни простор некадашње наше државне заједнице био у много чему јединствен, кад се читају песме песника из ове Антологије, јасно се види да је та поезија прошла исту еволутивну путању" (Политика, 10. 5. 2002). Међутим, Микић такво своје становиште, не само да није поштовао, него га се у потпуности одрекао. Оно је изречено као пука накнадна фраза, одоцнели мехур гриже савести. Затим, на истом месту, на питање како се одлучио на састављање ове антологије, додаје да је "понуђач био упоран, ја сам издао своје првобитне резерве, и сумње, и ето... ". Дакле, издао је самог себе, издао књижевност, и ушао у некњижевни простор. Јер, опет вели: "На прављење антологија се много троши времена и увек је боље да пишете своју књигу него да окапавате над бројним књигама и из њих нешто тражите". Ето ти га, тражећи "нешто", нашао ништа.

Из овога, опет, исходи да се Радивоје Микић упутио у посао и материју које буквално не познаје. Отуда много надмености, мађехинског поповања, али и згрчених реченица, дрхтавог страха, школских превида и грешака, наплавина незнања у предговору и избору ове пацер-антологије. Понајпре, и пре свега, он је изневерио јасно предочен наслов антологије и упустио се невешто у калеидоскоп "песника који су рођени, живели или живе на простору некадашње БиХ а садашње Републике Српске". Из ове реченице произилази да је Република Српска исто што и цела Босна и Херцеговина. Од 70 песника у антологији, чак 45 су измешане бабе и жабе. Или не живе и не раде, или су одавно умрли другде, или нису рођени у Републици Српској (Вито Марковић, Перо Зубац, Радомир Уљаревић, Слободан Галогажа, Владимир Сребров, Велибор Вујовић, Јово Марић, Драган Калуђеровић...). Тек 25 песника из антологије (нешто више од трећине) живи и ради у Републици Српској. Произилази да је српска поезија Републике Српске две трећине сачињена из дијаспоре.

Ова антологија је, поред осталог, послужила и лажном промовисању Сретена Вујковића у великог песника којем се у књизи нашло, да поновимо, чак шест песама (више и од Бранка Ћопића који има три), иако га приређивач у предговору помиње у целој ни трећини (!) једне реченице, и то у загради. И одговорни уредник, бивши председник Управног одбора Матице српске Републике Српске, "војни пензионер", Здравко Кецман, који се жестоко сукобио и разишао, поводом разних малверзација, са Вујковићем, заступљен је у антологији, Микићевом шаком и капом, са четири песме, а што је, сада, за једну више и од Андрића и од Ћопића. Вујковићеви "сонети",

за ову прилику приређивачевом (и његових помоћника) руком специјално дотерани и отесани, у већем су броју заступљени и од песама Светислава Мандића, Слободана Галогаже, Драгољуба Јекнића, Коље Мићевића, Ранка Прерадовића, Ружице Комар, Ђуре Дамјановића, Радована Караџића, Пере Зупца, Тодора Дутине, Јове Марића, Ранка Сладојевића, Горана Симића, Рајка Лукача, Николе Гузијана, Предрага Бјелошевића, Анђелка Анушића, Радомира Уљаревића, Дејана Гутаља, Миленка Стојичића и многих других. И поред састављачевих очигледних преправки, остало је много јаловиња у Вујковићевим стиховима, као, на пример, у метричком и семантичком метежу у сонетним терцетима песме *Ратне ноћи у рову на Сави*, где се, као буве у гаћама, патетично, заскачу, раздеветани, три деветерца, један десетерац и два једанаестерца: *То што би себи кажем води,/ дошло је време из правека/ да се у мојој души породи// оно што и она савесно чека/ да са капљом светога пупа/ моју српску душу мелемно купа.* Уз плеоназам "време из правека", овде проналазимо и голи облик неписмености: "би" уместо "бих"!

Призивање антологијâ Богдана Поповића, Зорана Мишића и Миодрага Павловића и поређење с њима представља и изазива једну врсту жгаравице с краја уста. Пре свега, те чувене антологије се баве целином српске поезије и обухватају дубока времена и просторе. Помињање тих антологија се може оправдати само као чин папагајског трућања полазницима вечерњих курсева "креативног" писања. Микићева антологија није нити може у било чему бити пандан великим антологијама. Он познате антологичаре назива "учитељима" и "(недостижним) узорима", а онда на делу показује да је лош ученик. Као пример може послужити поезија Иве Андрића која се нашла у Микићевој антологији. Наиме, књигу отварају три песме Иве Андрића (дупло мање од Вујковића!). Ако се већ позива на Поповићеву, Мишићеву и Павловићеву антологију, Микић је морао знати да се у тим антологијама не налази песник Иво Андрић. У њима је обилато заступљен Јован Дучић. У антологији Богдана Поповића, која је изашла 1911. године, Андрићеве песме нису се могле ни наћи, јер је писац тада имао 19 година. Седам, односно, девет година доцније, Андрић објављује своје књиге поетско-медитативне прозе, ако би уопште та врста штива могла и пледирати за чисту поезију. Међутим, у Мишићевој и Павловићевој антологији које се баве и поезијом написаном после Другог светског рата (када Андрић пише песме), нема песника Иве Андрића. Пошто Радивоје Микић тврди да његова антологија уводи песнике на укупни српски простор, мораће да поведе полемику са Мишићевим и Павловићевим виђењима и да у својој новој антологији укупног српског песништва промовише поету Иву Андрића. Из овога произилази да је Микићево стављање Андрића

на почетак фамозне антологије, у ствари, бацање прашине у очи песницима Републике Српске, чиме се стварају слепило и привид да су они тамо преко Дрине проистекли из песничког шињела Иве Андрића. Ствар је много озбиљнија, јер пребацивањем "песника" Иве Андрића у Републику Српску, буквално се цепа корпус српске поезије и књижевности. Ионако се око Андрића свађају неколике књижевности и неколики језици.

Радивоје Микић се у предговору позива на "све изразитији раст саме културе песника". А онда, на пример, уврштава песму *Сјени моје мајке* (стр. 159) Владимира Настића, која је, на жалост, плагијат чувене песме *Мати човјекова* Весне Парун, која се налази у многим антологијама југословенске и хрватске поезије, као на пример, у књизи *Врата времена* (Антологији новије југословенске лирике, Ликос, Загреб, 1958. стр. 38) коју су приредили Иван В. Лалић и Јосип Пупачић. Микић, даље, вели да су "српски песници почели да пишу песме које и од читаоца и од тумача траже одређену културу". Али, наш критичар и приређивач, наш тумач, нема ту културу, он не познаје комшијску поезију, на пример, хрватску у којој се налази антологијска песма Весне Парун: *Боље да си родила зиму црну, о мати моја, него мене./ Да си родила медвједа у брлогу, змију на логу./ И да си пољубила камен, боље него лице моје,/ вименом да ме је дојила звјерка, боље би било него жена.// И да си породила птицу, о мати моја, била би мати./ Била би сретна, крилом би огријала птицу./ Да си породила дрво, дрво би оживјело на прољеће,/ процвала би липа, зазеленио шаш од пјесме твоје.// До ногу би ти почивало јање, да си мати јањету./ Да тепаш и да плачеш, разумјело би тебе мило блашче./ Овако сама стојиш и сама дијелиш мук свој с гробовима;/ горко је човјек бити, док нож се с човјеком брати.*

Настићева песма гласи: *Да си родила камен/ Боље би било/ Бјелини би се радовала/ Болан врисак би те мимоишао// Да си дрво/ Зором би те свирале будиле/ Лишће под прозор падало/ Гријао топли пламен// Да си вука крволока/ Иза вратница би завијао/ У слатком страху би га слушала// Да си било шта да ниси мене// Да си мртвог/ Не би чула плач// Неразумна/ Никад нећеш схватити/ Да си празну колијевку/ Од почетка љуљала.*

Као волшебни "тумач културе", Микић је, у предговору, морао читаоцима открити и Петра Кочића песника. Немогуће је представљати српски крајишки амбијент, а не споменути, у слици генезе, као живодајну понорницу, лирску струну великог Кочића. Она је, изван сваке хронолошке мапе, уз Дучићеву лиру, морала бити зачетком песничке приче у злосрећној антологији. Петар Кочић песме објављује у "Подмлатку" и "Босанској вили". Познате су ове: *Поноћни звуци*, *Прољећни звуци*, *Пошљедња суза*, *Слободи, Молитва, Јелика и*

оморика, неколико без наслова и друге. Могао је Микић да припомене да овај непревазиђени Крајишник песме пише и у Бечу и у Београду.

Да би направио антологију какву је наумио, Микић је морао да ишчита и многе, не само антологије српске поезије, већ и оне које се баве хрватским и муслиманским (бошњачким) песништвом на територији Босне и Херцеговине, а и шире. Тако, на пример, осим антологијâ Стевана Тонтића *Модерно српско пјесништво* (Свјетлост, Сарајево, 1991) и *Новије пјесништво Босне и Херцеговине* (Свјетлост, Сарајево, 1990), нужно је било вирнути и у антологију Милета Стојића *Хрватска поезија XX вијека* (Свјетлост, Сарајево, 1990) и Енеса Дураковића *Муслиманска поезија XX вијека* (Свјетлост, Сарајево, 1990). И не само у њих, већ и у многе друге антологије, панораме, алманахе и изборе! Чак и Вујковићеву *Антологију босанскохерцеговачке поезије од 1942 до 1982.* (Краљево, 1983). По њеном изласку, Ранко Прерадовић, у сарајевским *Нашим данима* и бањалучком *Гласу*, аргументовано оповргава антологију и Вујковићеве компетенције. Морао је убрзани Микић да завири и у панораму *Ратна поезија Српског Сарајева* (Луча, Суботица, новембар, 1997), коју су приредили Ранко Поповић и Недељко Бабић, као и у *Панораму савремене босанскохерцеговачке поезије* Жељка Граховца, која је изашла у Бихаћу (Центар за културу, 2000. година). А као поучан пример правилне концепције, Микићу је могла и те како да послужи антологија новијег српског песништва Владимира Јагличића, *Када будемо трава* (Слово, Врбас, 1988), у којој аутор на укупну мапу српске поезије уврштава и један број песника из Републике Српске. То је поштен и релевантан књижевни посао!

Зарад предочавања неких мера и односа, који указују на незграпну и препотентну намеру приређивача, ваља рећи да је Микићева антологија дупло обимнија по броју страница и по броју заступљених песника него, на пример, антологија Зорана Мишића. Микићева има 70 песника на 666 страна, а Мишићева 33 на 300 страна. С тим што антологија Зорана Мишића обухвата два века, од Његоша и Стерије до Раичковића и Попе, а Микићева само песнике Републике Српске. Тако и "цела лепа" антологија Богдана Поповића, која обухвата једно столеће, има 314 страна и 25 песника. Антологија, пак, Миодрага Павловића, која залази до памтивека, предочавајући преко хиљаду година развоја српске поезије, има 370 страна и 90 песника. И још једна пикантерија! Са Зораном Мишићем, на пример, Радивоје Микић се у избору песника подудара само у једном случају: Скендер Куленовић! Шта ли ће са остатком од 69 песника урадити лакомислени Микић који се тако слатко и широко наобећавао у своме предговору поводом укупног рељефа српске поезије.

После ове пропаст-антологије, Микић ће, заиста, морати сачинити нову "велику" која ће обухватити укупни простор и време српске поезије. У ту и такву антологију мораће да уведе и имена из Републике Српске, јер у предговору каже да се његова антологија мора уклапати у контекст српске поезије као целине. Затим додаје "да се не изостави ниједно песничко име које заслужује да се нађе на српској књижевној мапи", јер, вели, "сносим одговорност и пред песницима и пред читаоцима". Дакле, у новој Микићевој антологији укупног српског песништва биће места и за поезију Стевке Шмитран, Предрага Ћеранића, Николе Вуколића, Стојана Срдића, Сретена Вујковића, Ратка Ђогатовића, Драгана Калуђеровића, Жељка Баћевића, Радмила Радовановића, Радета Ђокановића и осталих.

Кад осети да је претерао са употребом синтагме "контекст српске књижевности као целине" или "српска књижевна мапа", онда, збуњен послом који га је, за највећи хонорар у нашем књижевном животу, задесио, Микић, у нирвани, спусти лопту и припомене да његова књига "спада у антологије једног регионалног вида српске књижевности". Ту сад настаје нови проблем! Наједном постају регионални песници: Драган Колунџија, Дара Секулић, Рајко Петров Ного, Вук Крњевић, Перо Зубац, Душко Трифуновић, Вито Марковић, Ђорђо Сладоје, Гојко Ђого, Ранко Рисојевић, Ђуро Дамјановић, Радован Караџић, Милан Ненадић, Стеван Тонтић, Бранко Чучак, Рајко Лукач, Милован Марчетић, Радомир Уљаревић и други. Потпуно испуштене концепције, Радивоје Микић прави "другу лигу" српских песника од којих су многи, заправо, прва. То су крајности, велике омашке и произвољности којима се Микић чука као билијарским куглама. А онда и недопустиве материјалне и техничке грешке! У тзв. белешкама о писцима, нема ни словцета од биобиблиографских података Ранка Чолаковића и Горана Симића! А име Вука Крњевића и наслови његових књига утопљени су у биобиблиографију Владимира Настића. Код многих песника не проналазимо најновије наслове из неколико претходних година!

Име Драгана Колунџије двапут се појављује у антологији, испред циклуса од девет, па од четири песме. Први пут на 223. страни, и други на 239. која отвара, заправо, песме приповедача Ненада Радановића. Расцепљен на два круга песама, Колунџија о књизи каже: "Микић је састављајући своју антологију уложио напор трговца на бањалучкој пијаци уторком, а никакву интелектуалну радозналост ни моралну одговорност на своме раду у овој књизи показао није" (Вечерње новости, Београд, 8. 5. 2002). Затим додаје: "Микићева и Вујковићева књига је антологијски пример бешчашћа, аљкавости, неодговорности, лењости, пример лаке и брзе зараде. Ући у антологију Радивоја Микића исто је што и бацити своје песме у канту

за отпатке" (Глас српски, Бања Лука, 7. 5. 2002). И, напокон, песник са тринаест потписаних песама у антологији пита: "Да ли аутор антологије и издавач шта дугују песницима које нису питали да ли желе да уђу у ову штетну антологију која цепа и раздваја културно и језичко српско биће?" (Политика, 13. 5. 2002).

У једној својој изјави (Политика експрес, 18. 4. 2002), Радивоје Микић каже: "Грујичић ми на једном месту приписује некакав *папагајски* манир. Када се будем чуо са Ненадом, поздравићу га: *Здраво, овде твој папагај*". Затим, на истом месту изјављује: "Вољан сам, међутим, све да прихватим и са веселе стране". Микић, наравно, није одржао реч, већ је за кратко време, супротно очекиваном, реаговао веома тужно и ружно. Наиме, на дан објављивања Колунџијиног текста у *Политици*, у раним јутарњим сатима, Микић је телефонски назвао аутора и, шкргућући, запретио да песник неће добити награду *Скендер Куленовић* и друге. Галамио је и врећао, тврдећи, поред осталога, да са Матицом српском у Бања Луци сарађује, јер је Матица српска у Новом Саду сиромашна и нема паре за пројекте. Узнемиравајући Колунџијину породицу, наглашавао је да је чак три пута писао о његовој поезији и да зато песник није смео да јавно реагује. Колунџија је одговорио да му је лепи дан у којем је осванув највећа награда.

Приређивачево је да изостави кога хоће, на свој ризик, јер поезија увек суди критици, али ако се из понуђеног избора види очигледна необавештеност, онда се мора, по цену живе главе, указати на имена којима је, и те како, и свакако, било место у овој бесној антологији. Пре свега, рано преминули даровити песник Љупко Рачић! Изабране песме Љупка Рачића, *Мождани штапин*, (Глас српски, Бања Лука, 1994, приредио и поговор написао Ранко Рисојевић) Микић није ни видео. Рачићева песма *Ода црвеном луку* јесте антологијска, и то изван свих географија. Рачић је и добитник *Печата вароши сремскокарловачке* и Прве награде на Фестивалу југословенске поезије младих у Врбасу. Он је толико даровит и судбински моћно обележен раним одласком да овом приликом предлажемо да бањалучки писци оснују песничку награду са његовим именом за младе и млађе песнике. У Микићевој антологији места припадају (не само и у предговору или напомени, где их такође нема) и: Ранку Павловићу, Стевки Козић Прерадовић, Томиславу Шиповцу, Зорану Костићу, Бори Капетановићу, Душану Прећи, Милки Божић, Недељку Бабићу, Николи Томовићу, Радославу Милошевићу, Михајлу Орловићу, Радету Симовићу, Милету Мутићу, Радославу Самарџији, Недељку Жугићу, Мирославу Краљачићу, Ради Димитријевићу, Јелини Ћурковић, Радомиру Совиљу, Дари Стојиљковић, Срђи Боговићу, Петру Ашкраби Загорском, Милутину

Савчићу, Горану Врачару, Новици Телебаку, Гордани Кукић, Радиславу Ћивши, Здравку Микићу, Жељку Грујићу, Слободану Кекићу, Александру Саши Грандићу, Драгани Крагуљ, Сергеју Ћуку, Миланку Витомиру Малом, Весни Цимбаљевић, Драгославу Драги Вуковићу, Грији Леру, Небојши Рудану, Ђорђу Дабарџићу, Мирку Срдићу, Недељку Зеленовићу, Петру Ђаковићу, Миладину Берићу, Тањи Ступар, Александри Чворовић, Жељку Ђурђевићу, Михајлу Николићу, Наташи Гламочанин и другима. У антологији, по иначе проблематичним Микићевим критеријумима, места би свакако било и песницима из Србије, а пореклом из Републике Српске: Милан Комненић, Јаков Гробаров (Миладин Ковачевић), Жарко Аћимовић, Бошко Ломовић, Душко М. Петровић, Зоран М. Бундало, Стојан Симић, Симон Грабовац, Ненад Бојић, Душан М. Кнежевић, Јово Миладић, Саша Радоњић, те Мишо Авдаловић, даровити истински боем, који је, такође, преминуо млад.

Изостављање Авдаловића и Рачића јесте Микићев живи грех, јер мртви ништа не могу дописати нити учинити за своје дело. Управо је посао једног критичара-антологичара да, пре свих, пипаво и одговорно, сагледа њихове опусе и буде, при том, озбиљан и непоткупљив! Не ради се овде о никаквом Микићевом престрогом критеријуму (јер је сваком песнику у просеку дао десет страна књиге), већ о дословном непознавању лирске карте прекодринске књижевности. Све што му Сретен Вујковић (за којега се морао у Бања Луци распитати ко је и какав поета и посленик) није дотурио или својим локалним аршинима и обрачунима узгред елиминисао, Радивоје Микић, једноставно, није узимао у обзир. Тако, на пример, Микић никад није чуо за Бранка Марчету, такође рано преминулог песника из Приједора, али га је уз Вујковићеву квазиселективну асистенцију, буђнуо у свој каламбур, не питајући се има ли још, уз Јову Тонтића, таквих судбина на "крвавој хаљини" крајишкој. Бањалучки млађи песник Горан Шаула, заступљен са три песме, каже: "Јасно је да су заобиђена многа песничка имена која једноставно нису могла бити игнорисана" (Вечерње новости, Београд, 22. 4. 2002.). Ој, Микићу, уловљени тићу,/ прећер`о си у ићу и пићу!

Један специфичан аспект заслужује пажњу. Наиме, Микић не познаје тихо ривалство крајишких и херцеговачких песника у Републици Српској. Улетео је у маказе сујете вујковићевске централе у Бања Луци. Од 70 песника у антологији, само 12 је рођено у Херцеговини, а данас у Републици Српској живи само троје (Владимир Настић, Тодор Дутина и Ружица Комар). Остали херцеговачки песници су у Србији или су преминули. Микић је, у ствари, учествовао у елиминацији херцеговачко-романијског круга песника, а да није ни знао у шта је све упао. Да не помињемо поново

Јована Дучића, већ само преостале песнике различитих генерација: Томислав Шиповац, Раде Симовић, Нађо Шиповац, Новица Телебак, Жељко Грујић, Радослав Самарџија, Недељко Жугић, Горан Врачар, Недељко Бабић, Милутин Савчић, Ђорђе Дабарџић, Радослав Милошевић, Небојша Рудан, Драгослав Драго Вуковић, Петар Ашкраба Загорски, Радислав Ћивша, Сергеј Ћук и други.

Микић није имао времена ни да ишчита све књиге. Заправо, апсурдно је уопште упуштати се у причу о несрећној антологији. Он, поновимо, не поседује никакво искуство са живом песничком праксом Босне и Херцеговине. Отуда, на брзину, по принципу случајности, Микић уврштава песме за које аутори нису ни у једном тренутку помислили да су им репрезентативне, а мимоилази главне, оне по којима су песници дуги низ година препознатљиви и које су се, напросто, кристалисале као најбоље. Микић не консултује ни једног аутора поводом избора песама, нити их било шта пита, нарочито не песнике из Србије: да ли уопште желе да уђу у ову проблематичну антологију? Тако, на пример, Предраг Бјелошевић је познат по песмама: *Човјек и вријеме, Раснутак, Господин Љ,* циклус *Словар* и друге. Ранко Рисојевић, пак, чувен је по песмама: *Отац, Јутарњи зов, Моје срце међу дрвећем, Смрт је поуздана, Десета босанска елегија* и друге. Наравно, Микић не узима ни једну од ових песама, јер, једноставно, не зна ништа. Зато је његова одлука да саставља антологију некоректан чин једног бескрупулозног критичара који књиге озбиљних прекодринских песника узима као адолесцентске споменаре.

Приређивач је радио без консултаната из Републике Српске, осим што припомиње Матицу српску Републике Српске, а тиме, у ствари, само Сретена Вујковића који је Микићу слао књиге у Београд и контролисао списак имена пред потписивање најфантастичнијег трансфер-уговора. Микић наводи и имена "помагача" из Новог Сада, Београда и Чачка: Миро Вуксановић, Никола Вујчић, Даница Оташевић, Рајко Лукач, Мирко Марковић, Живко Николић, Мирослав Максимовић и Радослав Братић. Нико од њих није специјалиста за прекодринску поезију. То нису ни рецензенти, Александар Јовановић и Гојко Тешић. Управо су рецензенти морали бити из Републике Српске, бар један. А толико има компетентних људи: Бранко Милановић, Војислав Максимовић, Миљко Шиндић, Ранко Рисојевић, Зорица Турјачанин, Младен Шукало, Ранко Поповић, Станиша Тутњевић и други.

Александар Јовановић и Гојко Тешић, такође, скупо плаћени рецензенти с ову страну Дрине, а за шлајфну-две текста, трагикомично афирмативно препоручују и хвале досад невиђени промашај. Јовановић, поред осталог, каже: "Радивоје Микић је урадио

значајан и пионирски посао", "антологија савремене српске поезије Републике Српске Радивоја Микића је резултат веома добро урађеног (читај: плаћеног - прим. Н. Г.) посла, почев од увида у песничку продукцију у Босни и Херцеговини/ Републици Српској у претходних пола века па до критеријума избора појединачних песама. Њоме је веома прецизно дата песничка мапа Републике Српске - метафорично речено, и по ширини и по дубини". Гојко Тешић иде још даље у похвалама "и по ширини и по дубини". Он кликти: "Естетичка мерила Богдана Поповића, строгост сопственог избора Зорана Мишића и антологичарски интегрализам Миодрага Павловића - неоспорно, оквирна су поетичка начела од којих је у уобличавању *Антологије савремене српске поезије Републике Српске* пошао и Радивоје Микић". Ово јесу прецизна поетичка одређења великих антологичара, али се, на срећу, не односе на Радивоја Микића, "изузетног зналца савремене српске поезије у њеном интегралном облику", "утемељеног на Елиотовим начелима", који "проблем решава на блистав начин", "уобличивши тако једну изузетно успелу антологију", изриче фразе, машта и хвали ошамућени Гојко Тешић. А Радивоје Микић, супротно "строгости сопственог избора Зорана Мишића", како вели Тешић, за новине каже "да што више песника унесем у антологију да би онима који после мене буду радили овај посао било лакше" и "да би читалац добио потпунију информацију о њиховој поезији, јер верујем да постоје и читаоци који завирују само у антологије" (Политика, 10. 5. 2002). Ово је већ једна суптилна врста лицемерја која, у ствари, искључује сваку помисао на поређење са великим антологичарима. А књигу, за микићевске читаоце "који завирују само у антологије", немогуће је било где набавити (Београд, Нови Сад, Бања Лука). Издавач скрива антологију, не нуди ни једној књижари, нема је у библиотекама. О евентуалној промоцији антологије у Србији да се и не говори!

Затим, на истом месту, у "Политици", Микић каже да "нико у ову антологију није ушао из ванкњижевних разлога, нити је неко из тих разлога изостављен". Излишно је наводити примере за једно и друго, али би прво одмах могло бити везано за именце Сретена Вујковића, а друго за име угледног песника Милана Комненића. Разбаштињени Микић, затим, потцењује заступљене песнике и каже да у антологији нема "великих открића, јер за добре песнике се увек сазна на време". Зашто је онда уопште правио тако теретну антологију кад у њу није уврстио бар једно песничко откриће? Управо изостављена имена била би та открића (Љупко Рачић, Мишо Авдаловић, Недељко Бабић, Радослав Самарџија, Радислав Ћивша, Жељко Грујић, Горан Врачар, Александар Саша Грандић, Наташа Гламочанин и други). Проблем је у томе што је Микић уврстио

превелик број стихова недовољно остварених песника чијим је "открићем" релативизовао ионако проблематичан избор (Драган Калуђеровић, Никола Вуколић, Стевка Шмитран, Мићо Цвијетић, Радмило Радовановић и други).

Ако је географски простор ипак сведен на Републику Српску, као део БиХ, како сугерише наслов, није ли Радивоје Микић из коректности и истине ради, морао да помене и других националности песнике из те средине: Исмета Бекрића, Ирфана Хорозовића, Мухидина Шарића, Златка Јурића... Затим, како се односити према песницима који су писали екавском варијантом српског језика (Хусеин Тахмишчић, Изет Сарајлић, Хусеин Дервишевић)? Сетимо се Меше Селимовића и његовог односа према питањима српске књижевности и језика. То су битне ствари и креативне нијансе које нису смеле остати без одговора.

Наслов сваке антологије је обавезујући. Изузмемо ли на трен плеонастичку трапавост наслова, он нас прецизно и строго упућује на државотворну димензију Републике Српске која постоји десет година. Одмах да рашчистимо: никаква поезија неће стварати и чувати Републику Српску, нити ће Република Српска, сама по себи, недрити поезију, односно, песнике. Поезија је добра или није без обзира на идеолошке и државотворне обрисе. Међутим, антологичар је насловом себи строго детерминисао простор и време, а што значи да је у предговору морао да припомене како је и када настала Република Српска да би, нарочито, нов и неупућен читалац, или странац, могао бар приближно да схвати материју. Микић је, дакле, морао да и тај узус испоштује, али је и то избегао, јер, по његовој процени, не би имао довољно релевантног песничког материјала за попуњавање антологије од 666 страна. Зато је, поред осталог, шепртљаво и незналачки улетео у дијаспорични лавиринт српске поезије на Балкану, мада у своју гломазну антологијицу уврштава и Стевку Шмитран (са једном објављеном књигом) из Италије. По том кључу, пак, српско-крајишко-херцеговачка дијаспора у Западној Европи, Канади, Америци и Аустралији има, и те како, знатан број релевантних песника којима је место у овом омнибус-бедекеру. На пример, Вјекослав Вукадин из Холандије! Или Јовица Ђурђић из Словеније. Дакле, и овако гледајући, држећи се синтагме *Република Српска*, а посебно назива издавача, *Матица српска Републике Српске*, Микић је морао уврстити много већи број песника из дијаспоре. Ова књига ће потпуни крах доживети ако, на ветрометини и у судару разних дневно-политичких опција и интереса, којим случајем, буде доведено у питање име и опстанак Републике Српске. Књига ће тако обесмислити саму себе и постати једна, у муљу површности, штука-антологија, епизода мечкарског грабежа какав се не памти у озбиљној

књижевности. Из свега произилази да се Микићева књига не може назвати антологијом, већ евентуално алманахом, панорамом или избором, у којима и даље штрче фаталне грешке и недостаци. Критичар-приређивач који себи, поред свега промашеног, дозволи и луксуз да чисти плагијат уврсти у, ни мање ни више, један цветослов, треба да се упита шта уопште тражи на књижевној сцени.

Матица српска Републике Српске, у свом мегаломанском походу штампала је још две антологије. Једну какву по жанру не налазимо нигде, *Антологију српске критике и есејистике Републике Српске*, коју је приредио Богомир Ђукић, и *Антологију српске приповијетке Републике Српске*, коју је саставио Миленко Стојичић. Прва је сачињена, очигледно, да би у њу ушао Сретен Вујковић. Она, у ствари, и није антологија, већ алманах у којем сваки аутор има по један текст. Тако Вујковић "вишље" котира. У обе, наједанпут, нема Скендера Куленовића?! Ту сад приговори иду на рачун Ђукића и Стојичића! У све три антологије имамо примере присуства појединих аутора у свим жанровима (Иво Андрић, Ранко Рисојевић, Стеван Тонтић, Миленко Стојичић) па остаје "нејасно" зашто у двема антологијама нема Скендера Куленовића. Познати су његови есеји о Стевану Раичковићу, Васку Попи, Бранку Ћопићу, Исаку Сомоковлији, Иви Андрићу, Владимиру Назору, Ивану Мажуранићу и другима. Чувене су и Куленовићеве приповетке: *Чвор, Цигара, Старац и дијете, Светковина, Томана, Слијепа зора, Стијењак* и друге. Његова прича *Земља* могла би ући у све антологије света.

Очигледно да су полемика око обнављања *Књижевних сусрета на Козари*, након више година, и затирање познате награде са именом аутора чувене *Стојанке мајке Кнежопољке*, утицали на понашање главног шефа, Сретена Вујковића, који је јавно био против враћања вишегодишње награде са именом *Скендер Куленовић*. Председник жирија новоосноване Вујковићеве награде, *Козара*, био је Радивоје Микић! Ни он се тада није противио укидању награде са Скендеровим именом (јер је хонорар и за рад у жирију био огроман), али је, притиснут бројним комнетарима и аргументима угледних писаца, накнадно уврстио Скендера Куленовића у свој цветник. Микић је, дакле, био председник жирија награде *Козара*, која је 2000. године припала Љубомиру Симовићу, а Матица српска Републике Српске лауреату штампала убрзо књигу *Тачка*. Недавно је основан нови жири и дефинитивно је враћена награда са именом Скендера Куленовића, а књижевну манифестацију више не организује Матица српска Републике Српске на челу са много заступљеним С. Вујковићем, већ град Приједор. Међутим, Вујковићево ирационално избегавање да врати Куленовићеву награду у окриље *Књижевних сусрета на Козари*, уродило је оснивањем сличне манифестације, *Скендерови*

дани, у Босанској Крупи, у другом ентитету БиХ, где је, недавно, установљена награда *Скендер Куленовић* чији је добитник Кемал Цоцо. У необјављеном рукопису Добрице Ћосића, *Писци мога века* (за штампу приредила Ана Ћосић Вукић), у *Запису о Скендеру*, стоји "да Срби не умеју да поштују и сачувају оне који су се определили да им припадају и дају све што имају. Та српска охолост која се изричито осећа у *модерним временима* - јако затамњује српски етос".

Микићева "антологија" има и улогу поводца којим се држи на оку и плаши припитомљена енклава песника Републике Српске, а са коцком шећера на усни између смеха и плача. Срећом, предебела антологија је брзо показала да је њен приређивач конвертитски трут који је варакао обе Матице. У правој је члан жирија Змајеве награде! Антологија упире прст и у песнике из Београда и Новог Сада, и из целе Србије, који су пореклом из Републике Српске, или БиХ, да је њима место, ето, у најскупље плаћеном цветничком именику откад је пчела полетела, али да не могу баш сасвим сигурно рачунати на антологијске изборе у земљи матици. Микићева антологија је велика обмана. Њоме је дата лажна књижевно-историјска и критичко-поетичка перспектива српске поезије. Она оживљује комплекс песника другог реда, а са исцелитељско-педагошким поповањем једног већ замореног критичког ума. Радивоје Микић припада оним критичарима, професорима, писцима, интелектуалцима и уметницима (и члановима жирија) који су, сачекавши завршетак рата, кренули по високе хонораре у Републику Српску. Гастарбајтери са синдромом постратног профитерства! У годинама пре тога, ни помислили нису да одрже једно предавање студентима у Бања Луци.

Недавно, у издању тзв. Матице српске Републике Српске, изашла је и књига на 300 страна, у едицији "Савремени песници". Аутор је управо спиритус мовенс ове надриустанове, поета минор Сретен Вујковић! Рецензенти његовог избора песама, *Трећим оком*, јесу, а ко би други, Радивоје Микић и Александар Јовановић! Кад се нема, иначе, шта рећи о нечијој поезији, онда се истакне да је "блиска симболистичкој" и тиме се поетски аматеризам крунише "критичком свешћу", а што милосрдно чини овај поштени двојац. За стихоклепство Вујковића, шаљивџија Микић, китећи редове новог цветника, докторски каже да је овом песнику "најлакше да пева онда кад окрене леђа свему". А онда раскошно додаје: "Сретен Вујковић је један од оних песника који боравећи у царству имагинације, нуди људима око себе лепоту, склад, љубав, веру у божански принцип", песник што "прихвата племениту улогу оног који обнавља нашу веру у свет", "зато овакви песници заслужују нашу подршку и разумевање, нашу читалачку љубав". Брависимо! Па кад је Вујковић песник

"божанског принципа", зашто му златоусти Микић не објави књигу у Београду, у великој издавачкој кући где је и сам уредник?

Познат по невероватном плеоназму "као попут" и "контрастовању тзв. великих питања погледом одоздо" (Политика, 11. 5. 2002), како открива Симон Симоновић (Политика, 21. 5. 2002), Александар Јовановић, пак, на трагу Микићевих атлантидских открића, за Вујковићево лирско чалабрчство, каже: "Рукопис Сретена Вујковића је композиционо целовита песничка збирка писана са унутарњим набојем и осећањем за песничку и културну традицију српског народа", он је "песник епског даха", "али епски дах је само подлога на којој се уздиже особени лирски глас, непрестано суочавајући се са сопственим емоционалним односом према свету, тајном постојања и недокучивим просторима о којима се готово ништа не зна, а који нису нимало стварнији од ових видљивих". Ем што јечи, ем и звечи! Ране лечи! Ево, и од раније познатог, "особеног лирског гласа": *Можеш путем у свако беспуће/ до којега се само путем стиже,/ од љуте ране ништа ти није љуће/ што си крају свога пута ближе,/ али настој да си без користи/ и онда када пут нирвана очисти.* Тако недокучиво пева онај који додаје и ово: *Језик ти је вечито пиће/ које пије збиља и шала,/ јер га песма тако расплиће/ језичка збиља да би стала.* А није вишка ни овоме: *Кад покажеш своје умеће,/ несрећа не далази сама,/ увек се усмерено креће/ да се на путу не прелама,/ није познато опака сила/ да је живог створа усрећила.* То мајка више не рађа! - рекао би један скадарлијски песник.

У бескрају стихоклепачке пиљевине, у књизи коју је сам себи, као директор Матице српске Републике Српске, штампао, Сретен Вујковић, већ у тзв. *Уводној песми*, бунца: *Да ли ћеш се моћи икад загледати у Дух света,/ али како ствари стоје у стварности није лоше,/ јер поредак ствари каже да те ништа не омета,/ већ да твоје силне жеље расипнички тебе троше...// Немаш ништа важно рећи, а говориш на сва уста...// Све ће једном бити јасно, игре твоје закулисне...// Али касно све то сазнаш, јер случај си сам за себе...* На ову лирску талашику, Радивоје Микић досипа, као Вујковићеве учитеље, Едгара Алана Поа и Стефана Малармеа, и додаје: "Сањарење је овде ознака за оно стање у коме песникова свест у имагинативном блеску повезује оно што је на јави и у емпирији немогуће позвати и зато се у овој поезији читалац непрекидно сусреће са посебном врстом ствари и појава". А Александар Јовановић, китећи рецензију "слутњом и утицајем непојамних простора доступних само песнику", за аматерско тамбурање Сретена Вујковића каже: "Не помиње он узалуд Јована Дучића или Петра Кочића или посеже, попут Владислава Петковића Диса, за прстенастом строфом". Обе ове рецензије, као и Вујковићева биобиблиографија, штампане су у истој књизи два пута:

на корицама и унутра, као и ауторова фотографија која је у књизи увеличана неколико пута спрам исте на задњој страни корица. У биобиблиографији, кријући годину рођења попут какве климактеруше, шездесетогодишњи Вујковић наводи и податак да је заступљен у *Антологији савремене српске поезије Републике Српске* Радивоја Микића! Мегаломански куриозитет јесте величина слова у књизи, која су двоструко већа него што је уобичајено. Новокомпоновани знак тзв. Матице српске Републике Српске појављује се у књизи, ни мање ни више, шест пута! Као круна свему јесте мишљење Министарства науке и културе Републике Српске на 302. страни: "Књига пјесама *Трећим оком* аутора Сретена Вујковића, у рецензији проф. др Радивоја Микића и проф. др Александра Јовановића, је публикација од општег друштвеног и националног интереса, те је, сходно одредбама члана 30. став 1. тачка 10. Закона о акцизама и порезу на промет, ослобођена плаћања пореза на промет". У песми *Будала да будеш*, у књизи од општег друштвеног и националног интереса, једним двостихом Вујковић све открива: *За твоје глупости мере не постоје/ јер што да се мери што нема вредности!*

Неозбиљног и дневно-политичког односа према целом "подухвату", тзв. Матица српска Републике Српске поиграла се угледом и именом праве Матице српске, а Радивоје Микић је показао колико му је озбиљно стало до развоја српске поезије и књижевности. У импресуму ове мегаломанске књиге, чак је и име издавача исписано погрешно, и то баш у придеву *српска*. Пише: *Матица стрпска*... Знак да је требало *стрпети се* у вези много чега, понајпре са оснивањем параустанове српске културе, а онда и са штампањем излишног цветника. Ова антологија је невиђени случај преваре песника преко Дрине (али и, ни кривих ни дужних, песника из Србије и Црне Горе, а пореклом из Републике Српске или БиХ) којима је дата аркадијска нада славе-сапунице. Наиме, овом прегломазном књигом превучена је хипнотичка глазура преко дѐла и судбине великог броја песника убачених у аморалну пресу једне непојамне књижевне бламаже у којој подједнако учествују и издавач и приређивач, а са њима и рецензенти. И Микић, и Јовановић, и Тешић ушли су са фантомском Матицом српском Републике Српске, на челу са некомпетентним и преамбициозним опсенарем, у слепи лавиринт без повратка и Гинисова чуда без премца. Уза све, седење на две столице, живахна сарадња са обе Матице српске, говори да уиграни књишки мускетари незадрживо траже и трећу, ако је већ нису и нашли. Начинили су антологијски скандал који ће остати забележен као ретко недело са предумишљајем неких нових з*лочестих волшебника* на почетку трећег миленијума.

POETA MINOR И МЕЧКАРИ-КРИТИЧАРИ

Проблематична Матица српска Републике Српске, која је прошле године напрасно донела неколико антологија (међу којима и "цветник" Радивоја Микића), штампала је и књигу изабраних песама Сретена Вујковића, прву у новој едицији "Савремена поезија". Господин Вујковић је директор спорне Матице српске из Бања Луке, која, иначе, не сарађује са правом Матицом српском. После *Антологије савремене српске поезије Републике Српске* Радивоја Микића, у овој паракултурној установи све је, дакле, могуће. И као директор Педагошког завода Републике Српске, Вујковић је, својевремено, своје "песме" убацивао у све школске читанке и уџбенике српског језика и књижевности. Елиминисао је и Дучићеву песму у лекцији о сонету и уметнуо свој песмуљак од четрнаест стихова. Подсетимо се да је у Микићевој антологији, Сретен Вујковић заступљен са шест песама, а Иво Андрић и Бранко Ћопић са по три. На помолу је, дакле, геније, неко кога Радивоје Микић открива као нову књижевну звезду на почетку трећег миленијума. С обзиром да, иначе, овдашња књижевна јавност врло мало, готово ништа, не зна о прекодринским песницима, можда ће, ето, Микић имати лутријску срећу да, не написавши никад ни један једини текст о било коме преко Дрине, волшебно открије изразиту величину укупне српске песничке сцене. Тим пре, што се у књизи изабраних песама Сретена Вујковића, *Трећим оком*, заједно са Александром Јовановићем, он појављује као свемогући рецензент.

Да би се разумело о којем степену бламаже и аматеризма је овде реч, потребно је описати изглед књиге која има 304 стране. На њој, и у њој, на разним местима, новокомпоновани знак Матице српске Републике Српске, у различитим величинама, отиснут је чак шест пута! На задњој страни корица налазе се фотографија и биобиблиографија Сретена Вујковића, које су, потом, наново штампане у књизи, с тим што је иста фотографија увеличана неколико пута. Дакле, два пута читамо следеће: "Сретен Вујковић је рођен у Марићкој код Приједора од оца Стојана и мајке Деве тринаестог хладног фебруарског сутона". Попут какве климактеруше, шездесетогодишњи Вујковић крије године не помињући датум свога рођења. Затим, даље, сазнајемо: "Један је од оснивача и први директор Републичког педагошког завода Републике Српске. Сада је директор Матице српске Републике Српске... Заступљен је у *Антологији савремене српске поезије Републике Српске* др Радивоја Микића... те у Панорами хаику поезије под називом *Грана која маше*... Добитник је

златне значке Културно-просветне заједнице Србије... *Трећим оком* је његова једанаеста књига".

Рецензије Радивоја Микића и Александра Јовановића, такође, штампане су по два пута: на клапнама и унутар књиге! Имамо срећу, дакле, да се на једном месту два пута обавестимо о истом. Очигледно, о реткој појави је реч. Јер, песме Сретена Вујковића штампане су невероватно крупним словима каквима је, по величини, пре место на корицама него ли на хартији белој. Хтело се, наравно, показати да велика поезија мора бити штампана гломазним словима. Тако се, уз помоћ двојице професора Универзитета, лакше улази у историју књижевности!

При крају књиге наилазимо и на Мишљење Министарства науке и културе Републике Српске, број 06-6-61-612/201 од 01. 10. 2001. године: "Књига пјесама *Трећим оком* аутора Сретена Вујковића, у рецензији проф. др Радивоја Микића и проф. др Александра Јовановића, је публикација од општег друштвеног и националног интереса, те је, сходно одредбама члана 30. став 1. тачка 10. Закона о акцизама и порезу на промет, ослобођена плаћања пореза на промет". Испод стоји: "Штампање ове књиге омогућило је Министарство науке и културе Републике Српске". Као спонзор књиге слови Град Бања Лука!

Да завиримо у ту необичну "публикацију од општег друштвеног и националног интереса". У бескрају стихоклепачке пиљевине, у књизи *Трећим оком*, Сретен Вујковић, већ у тзв. *Уводној песми*, бунца: *Да ли ћеш се моћи икад загледати у Дух света,/ али како ствари стоје у стварности није лоше,/ јер поредак ствари каже да те ништа не омета,/ већ да твоје силне жеље расипнички тебе троше...// Немаш ништа важно рећи, а говориш на сва уста...// Све ће једном бити јасно, игре твоје закулисне...// Али касно све то сазнаш, јер случај си сам за себе...* Листамо ли даље, завиримо ли било где у књигу великих штампаних слова, наилазимо на непојамна лупетања: *Није срећа увек да си здрав,/ јер у свету свет ти носи бол,/ док те снажи свод небески, плав,/ пред собом си ко од мајке гол.// Није срећа увек да си глуп,/ да се смејеш свему што је кич,/ јер те може да упозна пут/ како живот користи свој бич.* На ову лирску талашику, Радивоје Микић досипа, као Вујковићеве учитеље, Едгара Алана Поа и Стефана Малармеа, и каже: "Сањарење је овде ознака за оно стање у коме песникова свест у имагинативном блеску повезује оно што је на јави и у емпирији немогуће позвати и зато се у овој поезији читалац непрекидно сусреће са посебном врстом ствари и појава". Сретен Вујковић то поткрепљује тзв. секстином чији се завршни двостих петнаест пута појављује диљем једне вратоломне песме: *Од драгости не знаш шта ћеш кад те твоја љубав нађе,/ јер живот си потрошио*

да побегнеш од цензуре,/ а све чиниш да си онај на кормилу беле лађе/ која бежи од живота у ком сви за новцем јуре,/ од љубави, свет ти каже, никад ништа није јаче,/ попишај се на тренутак кад ти паре нешто значе.

Александар Јовановић, китећи рецензију "слутњом и утицајем непојамних простора доступних само песнику", за раштимовано тамбурање Сретена Вујковића каже: "Не помиње он узалуд Јована Дучића или Петра Кочића или посеже, попут Владислава Петковића Диса, за прстенастом строфом". Не само Дучић, Кочић и Дис. Вујковићеви саговорници у песми "Глуви пуцањ у Одеси" су, ни мање и више, и Сократ, Сенека, Пушкин, Миљковић, Ахматова, Црњански, Бранчило, Цветајева, Костић, Јакшић, Бајрон, Хефест, Достојевски, Вијон... Свакоме он посвећује строфу, изједначава се с њим, и води дијалог типа: *Зар ти мислиш да ће овде бити боље, мој Сенека... већ опаку реч би рекли против тебе, мој Сократе... све док живи дух лепоте, драга сестро Цветајева... живот не да да си име, тако лако, мој Бранчило* - и тако даље, увек у истој равни са браћом и сестрама из света књижевности. У песми *Будала да будеш*, у књизи од општег друштвеног и националног интереса, једним двостихом Вујковић откључава велику тајну: *За твоје глупости мере не постоје/ јер што да се мери што нема вредности!*

Али, Радивоје Микић не дâ на свога пулена па саопштава да је Вујковићу "најлакше да пева онда кад окрене леђа свему што спада у сферу дневно-актуелног, појединачног, емпиријског". Затим чара: "Сретен Вујковић је један од оних песника који увек рачунају на узлет имагинације, на превазилажење очигледности и улазак у ону област у којој све ствари и појаве долазе из песниковог душевног стања". Тако проницљиви Микић, а непоткупљиви Александар Јовановић, даље, меди: "Мотиви *нејава, бескраја, писма,* итд. сведоче о дослуху ове збирке са модернијом поезијом, рецимо са српским неосимболистима". Кад критичар нема ништа конкретно да каже о нечијој поезији, онда се служи најнижим обликом импровизације, смешним лукавством које сваки стих своди на симболизам или неосимболизам. Проф. др Јовановић, затим, снатри: "... *епски дах* је само подлога на којој се уздиже *особени лирски глас*, непрестано суочавајући се са сопственим емоционалним односом према свету, тајном постојања и недокучивим просторима о којима се готово ништа не зна, а који нису нимало стварнији од ових видљивих".

Ево још које кашичице ингениозне поезије о којој Микић и Јовановић надахнуто пишу: *Ти си човек Божји, трен Божије среће,/ и пошто си такав живиш у екстази,/ све се око тебе Вртешком окреће,/ али тебе ништа неће да помази!* Александар Јовановић се не предаје, већ и даље подупире поетску плеву: "У целини узев, рукопис

Сретена Вујковића *Трећим оком* је композиционо целовита песничка збирка, писана са снажним унутарњим песничким набојем и осећањем за песничку и културну традицију српског народа". Ни Вујковић не остаје дужан своме милом рецензенту: *Ко не нађе љубав, нађе депресију,/ глувило му не да да се пресабере,/ и залудно што ће ветрови да сију/ на све стране света, очњаке ће звере,/ као изрод света, дивљачно да кези,/ поготово кад је мало на трпези.* Што пропусти Аца Јовановић, дочекује дели Радивоје: "Сретен Вујковић је један од оних песника који, боравећи у царству своје имагинације, нуди људима око себе веру у лепоту, склад, љубав, веру у божански принцип стваралачког као неку врсту контраста стварности у којој су многе вредности изгубиле своје место и сишле са позорнице људских идеала. Песник прихвата племениту улогу онога ко обнавља нашу веру у свет. Зато овакви песници заслужују нашу подршку и разумевање, нашу читалачку љубав".

Овде се, заправо, отвара веома важно питање морала, смисла и функције књижевне критике и мистификације коју она производи. Сусрели смо се са еклатантним случајем лажног промовисања "поезије" у књижевну вредност уз помоћ увежбаних механизама књижевно-критичког језика. Употребљен је високопарни професорски критички стил који, у ствари, нема никакве везе са предметом о којем је реч. Поезија Сретена Вујковића, напросто, припада згубиданском трућању које, већ при првом читању, одбацује било какву могућност озбиљне књижевно-критичке интерпретације. Поставља се питање, зашто су се два етаблирана књижевна критичара ставила у службу једног поете минора? Који је то живац распалио високу температуру одушевљења Вујковићевом лириком? Јер, ни Микић ни Јовановић нису се досад бавили песницима Републике Српске или Босне и Херцеговине. Чак су се специјализовали за србијанску књижевност. Они су, заправо, културно развијену Бања Луку (у којој никад пре нису били) сматрали пустаром, понизили тамошње песнике и рачунали да нико никад у тој недођији, одавде, неће сазнати нити видети књиге објављене у тзв. Матици српској Републике Српске, а у којима се налазе њихова рецензентска имена и текстови.

Очигледно да је некњижевни мотив био полуга за подизање споменика лажној поезији. Поетика хонорара над хонорарима била је, дакле, пресудна у овом невиђеном облику књижевног проституисања. Међутим, оно што је најопасније по ову двојицу критичара јесте с разлогом отворена сумња у све што су досад поводом других песника написали. Ко може да верује и једном и другом да су њихова "уверења" поводом силних песничких промоција (у којима су обилато и као чланови многих жирија учествовали), веродостојна и књижевно-критички релевантна? Ту се разјапљује читав лавиринт разноразних

мистификација које нису у служби књижевности. И, коначно, шта је то уопште језик критике? Који све облици конвертитства и обмана постоје на пољу ове књижевне дисциплине која, у ствари, зависи од поезије. Јер, критици, заправо, увек, па и сада, поезија суди. Па веруј критичару! - како рече песник Драган Колунџија (*Политика*, 13. 5. 2002), један од најзаступљенијих песника у Микићевом, сад већ увелико разглашеном, цветослову савремене српске поезије Републике Српске.

Нека свему овоме пресуде катрени из песме *Да губим се у простору* Сретена Вујковића: *Осећам се да ме дави,/ јединка сам бројног стада,/ ја не могу да ме слави/ то што мени не припада.// Осећам се дању и ноћу/ како живим повампирен,/ ја не могу и да хоћу/ пред животом бити смирен.* И, вреди поновити Микићеве речи: "Зато овакви песници заслужују нашу подршку и разумевање, нашу читалачку љубав". А томе, поврх свега, и никад доста, нека поново сведочи антологијски двостих: *Од љубави, свет ти каже, никад ништа није јаче,/ попишај се на тренутак кад ти паре нешто значе*!

АМБИС ЈЕДНОГ ИЗБОРА

Поводом тридесет година постојања познате едиције *Прва књига* Матице српске, појавила се књига *Песме у листању*, коју је за ову пригоду приредио Новица Милић, теоретичар и критичар, којег памтимо по доброј књизи огледа *Антиномије критике*, објављеној, такође, у овој едицији. Одмах нам се наметнуло питање откуд Новица Милић у улози приређивача *Избора стихова*, писац који не пише текстове о савременој поезији, те као такав не представља компетентног човека за посао који му је понуђен. Остаје тајанственом омаглицом заташкан разлог Милићевог појављивања у улози арбитра поводом стотинак објављених песничких првенаца у угледној едицији. Издавач или се нашалио или тешко превидео ствар, ангажујући писца којем је до савремене поезије стало као петлу до рођења у вировима какве притоке.

Матица српска је имала лепу намеру да се на пригодан и угодан начин *одужи* песницима који су прве своје песме објавили у едицији која је реткост код великих издавачких кућа. *Прва књига* Матице српске имала је досад своју мисију која је изнедрила поприличан број већ увелико афирмисаних и угледних песника. Отуда, један овакав избор, као гест издавача, заслужује прворазредну пажњу и захтева како од самог издавача тако и од приређивача висок степен одговорности за чин који је реткост у нашим приликама. Тридесета годишњица едиције, ето, била је згодан тренутак да се приступи таквом пројекту, мада нам се чини да она нити је довољно *округла*, нити, пак, преломна да би се исхитрено улетело у посао који, видећемо, није уродио плодом. Напротив, нанео је велику штету и окрњио углед издавача високе репутације и традиције.

Новица Милић, приграбивши посао чије законитости не познаје, нашао се на пустој ледини на којој кошава дува са све четири стране и, не снашавши се, тетурајући лево-десно, склонио у какву-такву заветрину, у избор у којем се, по ко зна којим критеријумима, нашло четрдесет једно песничко име, две петине од укупног броја првих песничких књига. Уместо да прави неку врсту бедекера кроз песничке првенце и тако у овој пригоди представи све ауторе, Милић је, на своју несрећу, хтео он то или не, направио *Избор стихова* који је нека врста *антологије*. Изабрао је песме и песнике по своме укусу, одредио по своме нахођењу мањи или већи број стихова, направио тако скалу вредности која би требало да буде *вредносни барометар* едиције *Прва књига*. Све би то било у реду и сасвим на своме месту, и сваки приговор би био излишан и релативан, да је приређивач написао какав темељан предговор што приличи оваквим пројектима и без чега

је незамислива свака селекција поезије. Без предговора избор је дрво без корена, средњошколски нанизан венчић стихова који нам ничим релевантним не даје могућност да препознамо критеријуме и мотиве који су приређивача водили ка оваквом избору. На крају књиге, на две *шлајфне*, налази се скрпљена и никаква белешка која објашњава административну сврху пројекта. Књижевно потпуно ирелевантна, белешка је најбесмисленији могући прирепак овоме избору. Од све мудрости која се слила у двема-трима средишњим реченицама, патетично и аматерски дрежди овакав став: *Помисао да би неко од овде уврштених тиме био наведен да настави са писањем често нам се наметала приликом читања*. Мисли се на песнике који су престали да пишу поезију, али, по мишљењу приређивача, заслужују место у избору. Неубедљива самилост Новице Милића, трагикомично исправљање *криве Дрине*! Минијатурна белешка, без мрвице тумачења поетичких модела, тотално нас је лишила могућности да на било који начин дешифрујемо метод рада приређивача. Осећај обманутости није нас напуштао ни кад смо наишли на библиографске податке о заступљеним песницима. Узалуд смо листали *Песме у листању* и веровали да се негде, можда између клапни, налази списак свих објављених песничких првенаца. Нема предговора, нема списка - само стихови једног броја песника, само *крхки* избор којег је скрајао *танани* укус Новице Милића. Како да се одреди читалац који би бар да сазна наслове и имена осталих шездесетак аутора. Ваљда је био ред да се бар нанижу имена изостављених песника! Неозбиљно, неодговорно, несхватљиво, скандалозно!

У понуђеном избору, наравно, Милић је напипао нека имена која су значајна у нашој поезији, али, опет, ништа о њима није написао, није објаснио зашто, како, откуд. Тако читамо стихове Гојка Јањушевића, Добрице Ерића, Мирјане Стефановић, Милутина Петровића, Србољуба Митића, Пере Зупца, Тита Билопавловића, Драгомира Брајковића и Славка Алмажана. Сусрећемо и песме нешто млађих песника који су написали запажене књиге: Владимир Копицл, Милан Дунђерски, Драган Лакићевић, Дражен Мазур, Миленко Фржовић, Милан Живановић, Андреј Јелић Мариоков и други. Ту су и песници с књигом - две од којих се могу очекивати нови резултати: Недељко Мамула, Бранко Кукић, Зоран Ђерић, Никола Шанта, Душица Павков, Татјана Лукић и Војислав Карановић.

Шта је спорно? Без којих песника није могао овакав избор? Набрајање би нас одвело у недоглед и не би нимало било чудно да наведемо цео преостали списак аутора, јер нам ту слободу даје Милићева књига без предговора. Ево песника које Милић или није прочитао или не зна шта значи објективна позиција приликом прављења антологија, избора и панорама: Раде Томић, Јасна

Мелвингер, Јудита Шалго, Тања Крагујевић, Звонимир Мајдак, Ференц Деак, Владимир Гајшек, Вера Благојевић, Стојанка Гвозданов, Мирјана Вукмировић, Златко Бенка, Милан Лалић, Нада Шербан, Иван Коцијанчић, Симон Грабовац, Слободан Билкић, Ласло Л. Блашковић и други. И шта сад? Шта да чини Новица Милић? Пошто воли латинске поштапалице, ево му једна која ће га навести на добар пут: *Прох пудор!* Једина сламка наде за избављење из клисуре пропасти била би да о свом трошку штампа друго издање ове књиге, напише добар предговор и избаци пола заступљених, а убаци најмање толико заташканих песника. Необјашњиво је да у Милићевом избору нема места за поезију Радета Томића, песника који је заједно се Тањом Крагујевић добио Бранкову награду, чија је збирка *За сутра увече* (1966) снажно одјекнула и дала неколико антологијских песама од којих је бар једна могла да прође испод немилосног пудинг-сечива Новице Милића. Ево песме *Мали бели зец* коју ће по први пут прочитати наш злосрећни приређивач: *Узех перо/ И само што такох папир/ из пера гле кану зец/ Мали бели зец!/ У чуду нађох се/ Шта му дати?/ Гризао ми је прсте/ Покушах са овсом/ И хитро написах* овас/ *Длакава му се грба накостреши/ Јеси ли за нешто друго?/ Мрдао је ушима/ Стојим тако бео/ Не знам одакле да почнем/ Већ крваве лизао ми је прсте.*

Нема оправдања за изостављање Јасне Мелвингер чија је прва књига *Водени цвет* (1958) можда и најзапаженији првенац целе едиције. Бранко Миљковић овако је писао о поезији Јасне Мелвингер: *Једна од малог броја младих песникиња коју читам и којој верујем. Њен напор да поезију учини говором лепим и несебичним достојан је пажње*. Било би сјајно да се у непостојећем предговору Новице Милића нашао овај детаљ. И не само поводом књиге Јасне Мелвингер. Али, Милић је лењи него што можемо и претпоставити: ко да тражи и чита текстове поводом првих књига песника едиције *Прва књига* Матице српске? Шта ће нам озбиљан предговор кад може и без њега? Скрпићемо ми песмице, нашврљати белешкицу и - ето хонорара! Фондови културе Новог Сада и Војводине финансирали - ко те пита? Очигледно је да Милић другог мотива није имао. Ономе ко му је понудио посао требало је да каже да није способан да то уради и да све препушта компетентнијем аутору. Има туце млађих писаца у Новом Саду који би то далеко боље, много поштеније урадили. Има и старијих. Могла је то урадити, на пример, и Јасна Мелвингер која, осим што има једну од најбољих првих књига у едицији, била је и уредник *Прве књиге*. Но, шта је ту је. Неубедљива и неупотребљива књига. Прокрустова постеља на којој је Милић појединим ауторима растезао, а другима одсецао ноге на дужину кревета. Повеликом броју, на жалост, одсекао је и главу. Не верујемо да је то чинио из

незајажљиве крволочности. Пре ће бити да је све настало из незнања, чистог непознавања терена на који је с високог брега бачен. Е, па кад је тако, ево му још једна латинска мудрост која ће га, такође, извести на добар пут: *Inscitia mater arrogantiae*. На здравље!

Каквих ли све контрадикторности нема у овом збајбученом избору, којих ли све наштимавања и произвољности, каквог ли кулучења на кичмама првенаца!? И све је урађено за кратко време, излетнички, за викенд, с нокта. У избору су песме из првих књига, али често неодмереног броја, неартикулисаних *количина стихова*: тамо где би требало да буду три Милић стави једну, а где једна - три! Ослободи Боже! Гојко Јањушевић, први по реду песник у едицији, објавио збирку *Мрави долазе непримјетно* (1957), заступњен је песмом од шест стихова. А Милоје Радаковић, анонимус, заступљен са три песме на пет страна, од тога две и по странице су као нека проза или, пак, поезија у прози. Радаковић је, иначе, досад објавио једну једину књигу, *Скоковит рез* (1984). Наслов књиге је сјајна синтагма која дешифрује принцип рада Новице Милића. Тај исти Радаковић, којем од срца желимо да напише још коју књигу, није ни бог зна како писмен. Друга песма у избору почиње стихом: *гледаоц сам*. У школи се пише *гледалац*. Иван Клајн се сатра објашњавајући процес преласка *л* у *о*, али нешто нам слављеник у избору не капира. Да је посреди каква игра или експеримент с језиком - у реду, али пошто се цела песма може исписати као дуга реченица, нема друге него поштовати правопис. *Нема њему друге него прве!* Тито Билопавловић има само пет стихова. Сваки стих за по једну страну Милоја Радаковића. Аферим!

Посебне врсте петљанција да се представити на примеру Милутина Петровића, песника којег представљају три песме из његове прве, иначе, безначајне књиге. Уверени смо да се ни Петровићу неће допасти што га Милић компромитује споменарском поезијом. Петровић је постао значајан песник тек после треће, односно, четврте и пете књиге. У свом спрченом поговорчићу, у белешци која би се могла исписати на возној карти, има Милић овакво парченце: *та потоња судбина (песника) није превише оптерећивала овог приређивача*. Неистинито! Пример Милутина Петровића експлицитно показује како се пиле сплело у кучине.

Не знамо зашто су се у избору нашли Драгомир Попноваков и Душан Белча, писци који више не пишу поезију већ стварају добру прозу. Овде нам се отвара асоцијација да би било далеко боље да је приређивач направио избор из дела аутора без обзира да ли пишу песме или не. Тако би се издавач на целисходнији начин *одужио* писцима којима је дао шансу, не прогнозирајући куда ће се, у који књижевни род, денути које *усвојче*.

Што се тиче младих песника, ту је Милић кормила избијеног из руку; брод крстари без контроле, а *пучина плава спава*. Ранко Петровић је ни крив ни дужан добио почасно последње место у књизи, чиме је индиректно сугерисано да је један од најдаровитијих из младе генерације. Можда ће он и написати боље песме, али заступљени стихови су пубертетско снатрење стармалог дечака који претендује на рембоовски врх. Сладуњави штимунг и пука звоњава риме нису довољни аргументи за ужи избор. У Милићевом, истина, добро им је. Слично је и са Владимиром Стакићем. То су аутори о чијим књигама нисмо прочитали ни један текст, а то, сложиће се теоретик Милић, игра пресудну улогу у одбиру. Милићу недостају многи битни детаљи без којих нема избора: он није погледао антологије, панораме, изборе, није читао критичке текстове о књигама, он не зна да је, на пример, Нада Шербан добила Бранкову награду и да више не пише, он није рекао да је Звонимир Мајдак значајан загребачки песник, да Владимир Гајшек пише на словеначком, да Златко Бенка пише и на словачком и на српском језику, Милић није консултовао бивше уреднике едиције (он само зна да је било више уредништава), није потражио другове из генерације да му припомогну - без хонорара! Штошта није урадио, па произилази, логично, да није направио ни избор. Добили смо књигу коју ће деца бацати у контејнере! Дете које се родило исте године кад и ова књига, за двадесетак година, ако завири у њу, ништа неће поуздано сазнати о едицији *Прва књига* Матице српске. И још нешто: На корицама књиге, изнад масног имена Новице Милића, стоји податак да избор обухвата и 1987. годину. У књизи нема ни једног песника из те године. Да ли се можда Милићу не допадају? Не верујемо. Њему се све допада. Посреди је нешто друго: лењост, неажурност. До рукописа примљених књига могло се доћи, али ко ће то стићи да уради: док дође аутобус прође сат и по, а за то време можеш погледати филм *Жртва* Тарковског. Режију је требало студирати!

Не пропустимо да кажемо да је књига *Песме у листању* штампана у хиљаду примерака. Дупло више од уобичајених тиража првенаца. Са својих сто двадесет осам страница, у толиком тиражу, то је материјал за четири подебеле песничке збирке. Скоро цела едиција. Шта ће ове године млади писци ако Матица српска не буде имала пара за шест књига па штампа само две? Новица им појео папир.

На самом крају морамо рећи да је овом књигом Новица Милић окрњио свој стваралачки углед, показујући и на видело дана излажући своје негативне особине: склоност ка импровизацији, неозбиљност, неодговорност и незнање. Нема оправдања за овако урађену књигу. Милић је злоупотребио улогу приређивача. Према томе и овде му

следује латинска изрека: *Ути, нон абути*. Нама обманутим читаоцима остаје да књигу, што пре, колико данас, тутнемо под кревет.

ТО, ЗАИСТА, НИЈЕ МОГУЋЕ!

Или: Шта се догађа када преписивачи не поштују текстолошке финесе у оргиналном рукопису великог песника?

Приређивачу врло добре књиге *Грађански еротикон*, Сави Дамјанову, учинила се прејаком и "не безазленом" (С. Д.) моја опаска да је *немогуће* да се Лукијану Мушицком "поткраде" омашка поводом неколиких деветерачких стихова у песми осмерачке структуре. Да поновим: песма *Златно руно* Лукијана Мушицког сачињена је од једанаест катрена у стиху осмерцу. Нисам прихватио могућност да се неколико, без икаквог система, разбацаних деветераца нађе у одличној песми Лукијана Мушицког, а да овај, тобож, не знајући да греши и "не прочитавши последњу ревизију" (С. Д.), остави их да боду очи читаоцима иоле осјетљивим на метричко-ритмичку организацију текста. Своју грешку Дамјанов приписује мени, приказивачу књиге, и каже: "На жалост, Ненаде, морам рећи да си такву грешку направио ТИ: јер ниси смео износити тако озбиљне и обавезујуће судове о текстолошким финесама пре него што погледаш сам рукопис *Златног руна*(...) Да си то учинио (а морао си, ако си желео да се упустиш у наведене процене), видео би да сам текст песме пренео у књигу следећи *верно изворник*, дакле сходно елементарним начелима текстологије".

Па да погледамо шта и како пише у оргиналном рукопису Лукијана Мушицког, односно, да откријемо које су то, како Дамјанов наглашава, "текстолошке финесе" и "елементарна начела текстологије". Дакле, да видимо у којој је мери преписивач следио *верно изворник*?

Прво, стих с почетка песме: *Као за млеком мушичице*. У оргиналном тексту, изнад речи *као*, а између самогласника *а* и *о*, стоји крупан лучни (полукружни, полуелиптични) знак који говори да се ради о стапању, сажимању гласова у један. Мушицки је на јасан и прегледан начин обележио "деветерачки" стих на "спорном месту". Данас би песници (и не само песници - то је морао да уради и преписивач), поштујући "елементарна начела текстологије" и контекст у којем се налази реч, уместо самогласника **а** ставили апостроф. Дакле, стих гласи: *К`о за млеком мушичице*. (Касније ћу показати да је Сава Дамјанов у једном тренутку посегао за правом варијантом и, на жалост одустао). Исти знак налази се изнад исте речи у стиху при крају песме: *Људског рода као родицу*. Уважавајући поменуто, транскрибован стих изгледа овако: *Људског рода к`о родицу*. Дакле, осмерац - управо онакав како сугерише нико други до Лукијан

Мушицки. Даље: у двама римованим "тобожњим" деветерцима, Мушицки опет ставља поменути знак изнад "спорних" речи. Стихови су*: Јасон тушта због ње поднео (...) Победу је рад ње однео*. Знак се налази изнад речи *поднео* и *однео*, а између самогласника *е* и *о*. Сугестија је више него очигледна. Дакле, у осмерачкој структури песме, стихови гласе: *Јасон тушта због ње подн`о (...) Победу је рад ње одн`о.* Овако и никако другачије! Истичем: *поменути знак налази се искључиво изнад тобожњих деветерачких стихова! На другим местима га нема!* Сличан знак што се понегде налази изнад сугласника ј (и) нешто је друго, део ортографских законитости писма којем припада и не треба га бркати (са поменутим *кључним* знаком). Дакле, у школарцу је јасно да је врхунски версификатор Лукијан Мушицки и те како имао свест о осмерачкој структури песме. Смешно је и неодговорно једном Мушицком спочитавати неколико хаотично разбацаних "деветераца" диљем префињено организоване и метричко-ритмички оркестриране осмерачке песме. Да је посреди аутор из локалног књижевног клуба, хајде-де да човек и прихвати погрешку, али - Мушицки главом и брадом! Версификатору који је беспрекорно скрајао најкомпликованије песничке форме (алкејска строфа, елегијски дистих, фалекијски стих, алкамански метрум, асклепадијска строфа и др.), напросто није било могуће да греши код "простог", сладуњавог осмерца.

О чему се ради? Сава Дамјанов није следио *верно изворник*. Да је то чинио, морао је да примети више него очигледне знакове понад "проблематичних" стихова, односно, тамо где им је, по законима версификације, и место. Дамјанов је очигледно следио и прихватио преписану варијанту из књиге *Народне песме из необјављених рукописа Вука Стефановића Караџића* (Пета књига - *Особите пјесме и поскочице*, САНУ, Београд, 1974, стр. 132-133). Књигу су приредили Живомир Младеновић и Владан Недић и, на жалост, погрешно преписали песму и ставили наслов који није у оригиналу, *Златно руно*. Наслов оригинал је *Пица*. Дамјанов је прихватио њихов наслов и у загради додао овај други. Овај детаљ говори да је Дамјанов имао у рукама оригинал, али га није добро ишчитао, већ је преузео варијанту Ж. Младеновића и В. Недића. Разлика је у томе што је Дамјанов песму поделио на катрене. Да је Дамјанов следио текст преписа, а не оригинала, показује пример погрешне риме која се налази у варијанти Ж. Младеновића и В. Недића: *Что колхидски цар острожни* (...) *Не да б` украст` било можно*. Уместо *можно* треба *можни*. Тако, у ствари чисто као суза, пише у оригиналу. А Дамјанов инсистира, како рече, на *верном* преношењу из изворника. (Овај други римовани стих интересантан је још по једном детаљу: изостављене гласове *на крају* речи Мушицки надомешта неком врстом апострофа). У варијанти

песме коју, у *Грађанском еротикону*, предочава Дамјанов има још погрешака, али оне су, по свему судећи, штампарске, те не припадају реду превида на плану "елементарних начела текстологије", односно, иду на душу словослагачу и коректору. На пример: *У лавиринту забрављаше*. Треба: *У лавиринт забрављаше*. Осмерац!

Када се сабере, испоставља се да је, зарад "литерарних, моралних и иних обзира" (С. Д.), било нужно водити рачуна о свим "текстолошким финесама" сјајне Мушицкове песме коју смо, Дамјанов и ја, здушно назвали антологијском. А да би песма била антологијска, она, сложићете се и моја учитељица из другог разреда, мора на свим плановима, па и на версификацијском (дапаче!), бити савршена. Са оним "деветерачким" прирепцима песма не може бити антологијска! Предлажем ти Саво, баш као ти мени, да песму *Пица* Лукијана Мушицког још једном добро ишчиташ у оригиналу и поново предочиш читалачком аудиторијуму. То је нужно због Мушицког! Твојој и мојој сујети поводом ове песме песме нема места. Ниједан нема право да се неодговорно односи према изванредној песми једног од најзначајнијих наших песника. Нужно је само једно: поштовати изворни рукопис Лукијана Мушицког, а све остало је техника ствари. Нестрпљењу, површности и аљкавости, такође, нема места!

И при крају, да учиним оно што сам обећао: да покажем како си у једном тренутку, у једној фази бављења Мушицким, био у прилици да ову песму представиш ваљано. Наиме, пре *Грађанског еротикона*, у часопису *Градина* (11/86) објавио си још једну варијанту песме о којој је реч. Тамо си на два места употребио апостроф и "деветерце" представио правилно: као осмерце! Написао си: *К`о за млеком мушичице* и *Људског раода к`о родицу*. Оба пута реч *као* написана је *к`о* (са апострофом). То није штампарска грешка! То су два правилно написана осмерца, управо онако како је Мушицки, по природи ствари, налагао. Зашто си, у *Грађанском еротикону*, одустао од правог решења - не знам. Знам само да си бранио деветерце који не постоје у песми Лукијана Мушицког. Рачунам да сам ти припомогао у недоумицама око свих поменутих "крупних ситница" и да ми нећеш узети за зло што сам желео да спасим једну антологијску песму. Наше је, дакле, твоје и моје, да је читаоцима представимо *целу лепу* (како би рекао Богдан Поповић). Твој превид је велик, али поучан. Казује да велики писци не могу да греше на плану заната који им је "од Бога дан". У случају *Пице* Лукијана Мушицког, да је посреди једна омашка (један деветерац), човек би помислио да греше и песници, али четири грешке, четири "деветерачка исклизнућа", сложићеш се, *нису могући*. И коначно, Мушицки је Мушицки, а преписивачи само преко потребни *ресавци* који морају да поштују "текстолошке финесе" и "елементарна начела текстологије".

ПАРАНОЈА САВЕ ДАМЈАНОВА

Или: Уз`о  Сава два осмерца, / метн`о их у крило, / па на цревца деветерца / свир`о шта му мило: // Мушицкога стиси мили, / ви нисте осмерци, / по мојој сте вишој сили / чисти деветерци.

Невероватно је шта све Сава Дамјанов чини да би "доказао" како у осмерачкој песми Лукијана Мушицког, *Пица*, постоје неколики деветерци. Шта све није исписао мој бивши другар на својој грубо штепованој асистентској кецељи од десет шлајфни у прошлом броју *Књижевне речи*? Шта све није препотентни Савкан зграбио и утоварио у сурвану вагончину своје сујете?! Чиме ли се све није служио овај недоказани "научник" у свом параноичном кидисању на моју личност, књиге, порекло итд... Кога све, у бунилу, на пољану свога очаја, није призвало то размажено, стармало дерле "савремене" књижевности које се приказује "грађанским научником" што кипи од знања? У свом, дозлабога конфузном, тексту, који подсјећа на хектар изроване и блатњаве земљуштине, елегантни сноб фон Дамјаненко, леви бек научне репрезентације са Филозофског факултета, није бирао средства да ме унизи и сравни са земљом. Тукао је из свих оруђа, шамарао по ушима с леђа, лагао, врећао... но, како нисам "куче од јуче", мораћу и сам да опалим коју чвргу немирном кликерхији наше књижевне науке, самоосновaном паметњаковићу фон Дамјаненку.

Зашто сте се тако узнемирили, фон Дамјаненко? Чега сте се уплашили, драго дете? Каква вас је то црна грозница спопала да пре звиждука опет излећете на полемичко пољанче? Знате ли да се тек у полемици види да ли је писац талентован или не? Но, не бојте се, професоре, није све тако црно као што изгледа. Ето маме, трчи, носи пудинг у кревет! Ако вам је, пак, превруће, анонимни магистре, и мука вам је од топлине, бежите у каду пуну хладне воде! Ево вам доносим рунско ћебе од истих десет шлајфни. Ушушкајте се добро у води!

Елем, ваља се вратити кључном проблему. *Има ли или нема деветераца у поменутој песми Лукијана Мушицког која је сачињена од једанаест катрена осмерачке структуре*? На моју опаску да је то немогуће и да је грешка настала приликом преписивања, повређени фон Дамјаненко одмах је реаговао, тврдећи да је то могуће и да деветерци постоје. Потом сам му у одговору мирно доказао да их нема, а он се опет разуларио па, деветајући по мени к`о по сиротињском руксаку, ударио у полемички разврат, на сва звона истичући да их у Мушицковој песми и те како има.

Оканићу се на трен стилске еквилибристике и сувим доказима, фон Дамјаненковим текстовима, показати да је Сава Дамјанов поводом песме *Пица* Лукијана Мушицког представио се као непоуздан научник и тако довео у питање све што је досад написао. Рекох, нисам "куче од јуче": знао сам да ће мамурни "научник" да одговори на мој утук, те сам главне доказе сачувао петнаестак дана. Јер, са предвострученим фон Дамјаненком немогуће је разговарати без буквалних доказа: он је брбљивији од свих хаварисаних бабетина на најлон-пијацама диљем домовине, он све уопштава, он вергла до зоре, те човеку, којем је стало до цивилизованог дијалога, једино преостаје да му тутне комушу у уста па да попут краве-музаре *вавољи* који сат напразно.

Дакле, кренимо: У песми *Пица* (то је наслов оригинала, истичем по други пут, а не *Златно руно* - фон Дамјаненко избегао је да то објасни), у *Грађанском еротикону*, налазе се овако распоређени "деветерци": један у првом катрену (други стих), затим после седам правилно исписаних осмерачких катрена, два деветерца у деветом катрену (први и трећи стих), те још један деветерац у десетом катрену (четврти стих). Једанаести катрен исписан је правилно, у руху осмерачке структуре. Тако је Дамјанов распоредио своје "адуте". У свом првом одговору на фон Дамјаненков утук показао сам да је он годину дана пре појављивања *Грађанског еротикона* (1987) објавио исту песму у нишкој *Градини* (11/86). Тамо су два од четири деветерца исписани правилно, као осмерци: *К`о за млеком мушичице* и *Људског рода к`о родицу*. Оба пута *као* написано је *к`о* (са апострофом). У последњем свом одговору, "свети" Сава за те, по њега, у ствари, спасоносне осмерце и даље тврди да су деветерци. Он не види да га то спашава, он "паметном" главом рони кроз зид. За те осмерце које је сам исписао (са апострофом) Сава Дамјанов каже да су то "штампарске грешке" и "интервенције неког лектора или коректора". Какав кукавичлук! Каква параноична фантастика! Уместо да призна и каже да је, ето, ипак био написао правилно, а да се "штампарска грешка" поткрала у другој варијанти, у *Грађанском еротикону*, он се безобразно одриче истине и брани деветерце који не постоје. На тај начин сам себи је одсекао грану на којој уморан, чучи.

Али, има Бога! Неки дан појавила се и трећа варијанта спорне песме Лукијана Мушицког, опет у редакцији Саве Дамјанова. Наиме, управо је изашао из штампе зборник огледа и студија *Српско грађанско песништво* (Матица српска и Институт за југословенске књижевности и општу књижевност Филозофског факултета у Новом Саду, 1988), групе аутора: Т. Бекић, С. Дамјанов, З. Карановић, М. Клеут, Ј. Рађеп, М. Д. Стефановић. Одмах сам помислио на "деветерце" Лукијана Мушицког и поверовао да их је све четири,

онако како заговара Дамјанов, цењени фон Дамјаненко исписао у најновијој варијанти. Кад тамо - а оно опет два осмерца и два деветерца. Опет пише: **"К`о за млеком мушичице"** и "Људског рода к`о родицу". Да човек не поверује! Дете које зна да броји до три овако ће хронолошки представити фантастичне метаморфозе: осамдесет шесте Сава Дамјанов исписује два осмерца и два деветерца; осамдесет седме, пак четири деветерца; осамдесет осме два осмерца и два деветерца! Наредне године можемо очекивати опет четири деветерца.

Да ли ће ознојени фон Дамјаненко и сада тврдити да су у зборнику *Српско грађанско песништво* криви "неки лектори и коректори". Нема више **неки**. У зборнику пише да је коректор Слободанка Дачић. Да ли је она из Ниша? Да ли ју је из Ниша ангажовала Матица српска заједно са Филозофским факултетом у Новом Саду? Кад се, бре пре удаде та жена у Новом Саду? На ова питања Минхаузен наше науке, умивени фон Дамјаненко, мораће да одговори уредништвима у Нишу и Новом Саду. Лако је своје кардиналне превиде и незнање приписивати другима, анонимним лекторима и коректорима из нишке *Градине*. Лако му је, при том, и мени, јединому приказивачу (афирмативан текст) *Гражданског еротикона* у југословенској књижевној штампи, спочитавати штошта и своју повређену сујету постављати пошто-пото на Јупитеров пиједестал. Такво понашање мамице кажњавају батинама! Каква скаламерија над скаламеријама, каква дрскост препреденка фон Дамјаненка, каква тешка приватизација песме Лукијана Мушицког! Као да је посреди пар чарапа продаваца лубеница, а не затурена песма великог песника у којој се, по фон Дамјаненковој вољи, смењују час осмерци, час деветерци. Отуда сам био слатко понукан да часком напишем једну бајну песмицу змајевске провенијенције за оно детенце што ми је помогло бројећи до три. Ту будућу химницу певаће и фон Дамјаненкови студенти. Преко лета лепо ће да увежбају, а у септембру, на испитном року, ако желе шестицу, мораће да је одцвркућу. Хајдемо, децо, углас: "Уз`о Сава два осмерца, / метн`о их у крило, / па на цревца деветерца / свир`о шта му мило: // Мушицкога стиси мили, / ви нисте осмерци, / по мојој сте вишој сили / чисти деветерци".

А сад, коначно, прелазим и на *крунски доказ* који ће читаоцима напокон разрешити цео проблем. У зборнику *Српско грађанско песништво* налази се Дамјановљев текст *Три еротске песме Лукијана Мушицког у Вуковој заоставштвини*. На 146. страни, "научник" Сава Дамјанов пише: "Ако се сад поново вратимо трима еротским песмама о којима је реч у овом раду, можемо лако уочити да је оно што их најјасније одваја и разликује од усмено-поетског дискурса управо версификацијски моменат. То је најуочљивије код последње две

поменуте песме (у напред цитираном Академијином издању бр. 326. "Рада турски роб" и бр. 363. "Златно руно"). Обе су писане у симетричним осмерцима (4+4), који су организовани у катрене и доследно, у свим катренима остварују унакрсну риму (која је опет толико чиста и разређена да је несумњиво производ посебно пажљивог ауторског напора и то ни у ком случају невештог, артистички неизграђеног песника)". Дакле, песма ***Златно руно (Пица)*** Лукијана Мушицког писана је "у симетричним осмерцима (4+4) " (С. Д.). Ни помена о деветерцима! Шта на ово може да каже "грађанско чудо", фон Дамјаненко, "научник" чији су превиди пацерски, а грешке дилетантске! Како ће пред студенте? Ко ће му веровати? Исти текст налази се и у *Градини* (11/86) и на њега се Дамјанов, у *Грађанском еротикону*, стално позива. Златни фрагмент, у *Градини*, налази се на 105. страни. Јесу ли и ово штампарске грешке? Мили Боже, на свему ти хвала!

Тешко љусну Сава Дамјаненко, паде посољени научник с дрвета на којем је до малочас чучао. Заталаса се, чуј Мушицки, мутна вода сујете твога препотентног тумача! Пуче ореол "светог" Саве деветерачког! Леви бек, фон Дамјаненко, забио је у сопствену мрежу четири гола, тукући лажне деветерце са осам метара. Обраше се виногради!

Сад кад се прашина разишла и престала неподношљива тутњава галопирајућег фон Дамјаненка, рећи ћу и коју реч поводом знака за сажимање гласова, који се у оргиналном рукопису налази баш изнад четири "деветерца". Чуди ме да фон Дамјаненко од својих студената, међу којима има и Вуковаца, није на време сазнао шта значе термини: *контракција, синереза, синицеза, синкопа* итд... Да је то знао, не би до ове полемике ни дошло. И не би му пук`о свитњак! Знак (спојница) за сажимање гласова ставља се, драги "научниче", како изнад гласова које спаја (сажима), тако и испод. Ово дуго, на пример, можете уважени будући докторе, пронаћи чак и у *Речнику књижевних термина*, код *синицезе*. И да не губите драгоцене секунде док пронађете слово С, јер с абецедом не стојите баш најбоље, ево вам, асистенте, и страна: 728. Према томе, мајсторе текстологије, узалуд сте се сатирали објашњавајући шта значи лучни знак: *заждили* сте у криво, на трновиту тратину којом ће вас јаросно, после овог текста, прошетати ваши опуномоћени студенти. Ви сте ме, да не заборавим, у прилично великом делу ваше полемичке поњаве, убеђивали да ја сматрам да "лучни знак" значи апостроф. Опет сте сами себе мазили и у блаженом трансу нисте никог чули. Тај знак говори да је реч о *контракцији* - како ће те решити конкретне случајеве, зависи од вас. Ви сте, на пример, у *Градини* и *Српском грађанском песништву* стављали апострофе и тако добијали осмерце. То је добро. И ја сам се

повео за вама. Међутим, можете и другачије. Нпр. уместо *као* може и *ко***,** чак и *ка*. Правим познаваоцима текстологије и версификације, који поштују контекст песме, чак није и нужно да се изнад или испод "спорних" места налази спојница. Наравно, ви као "научник" постмодерног сензибилитета то не можете да схватите. Ви сте превише у загрљају с Кодером. Ослободите се тог једнообразног, мучног загрљаја и посветите мало версификацији. Тетка Версификација ће вам дати много слатких кифлица у облику оне спојнице. Полетела два врана гаврана!

Сад бих мало о нетачној рими *острожни* и *можно*, коју желите да протурите на силу. А, сећате се, написали сте на оној златоносној 146. страни (па још једном и на 105.) да је рима у Златном руну *(Пици)* "толико чиста и разрађена да је несумњиво производ посебно пажљивог ауторског напора". У свом последњем утуку ви сте, грофе личног неспокоја, фотокопирали стих са речју *можно* и, при том, лепо објаснили да је на крају те речи слово *омега* које су "песник и његови савременици користили као *о*". То је тачно. Али зашто нисте фотокопирали и горњи стих који се завршава речју *острожно*? И ова реч има на крају *омегу*, али сте ви лукаво избегли да то покажете. Римују се, дакле , *острожно* и *можно*. Погрешили су и Ж. Младеновић и В. Недић на које наскачете к`о новорођенче на сису. Ви, господине Дамјаненко, до пре неки дан нисте видели оригинал *Пице* Лукијана Мушицког. Да није било ове полемике, не бисте никад ни видели. Овако, бар сте скокнули до Архива Српске академије наука и уметности и на брзину фотокопирали шта вам треба. Честитам! Није вам било лако, заиста, да на целом пројекту радите "више од две године" (С. Д.). Пис, мацо!

По вашем рукопису испод умрљаних фотокопија да се видети да сте незрео, чак и недовољно писмен, човек. Ви нисте савладали "текстолошке финесе" матерњег писма. Ви, профо, између два велика слова у речи **прилог** пишете мало **и** - са тачком): **ПРиЛОг**. Сиц!! На крају речи имате, пак, мало **г**. У једној речи: четири велика и два мала слова - све три пута поновљено. Иоле упућен графолог казаће вам да сте *зелени* и да живот треба још много да вас школује.

Напудерисана "гражданка", Савка Дамјановка, није могла а да не припомене моју нову књигу, *Ојкача*, која нема никакве везе са полемиком. При том је Савка књигу ставила под своју плишану сукњу, под порозну "грађанску" гузу, врцкајући лево-десно, гњечила је, гњечила. Камо лепе среће да та иста Савка Дамјановка, нова *пица* наше књижевности, има моје детињство и да уме певати бећарац као што ја умем ојкачу и бећарац. Лакше бисмо о много чему разговарали, нарочито у часовима када Савка мало више попије па јој доња усна, с главом, клоне ка столу. Причали бисмо пријатељски, на пример, о

Марији Клеут, вили Равијојли наше народне књижевности. Помињали бисмо, Савка, ваше и Маријине приватне поседе у књижевности, карантине које закључавате, ограђена острва науке резервисана само за "научну" елиту чији се таленат исцрпљује у лагодним описима вањштине проблема. Вама је потребна студентска паства да јој исправљате семинарске радове!

Најнаучније место у утуку Савке Дамјановке јесте мериторно призивање Фикрета и Хамдије. Овим је Савка Д. дефинитивно показала своје ружно лице и представила се као научни снајпериста на чијем нишану пише да сам из Босанске крајине. Из њеног сузног ока, наслоњеног на нишан, цепти мржња употребљива у великим количинама на југу Африке. Сад кад је напудерисано царство Савке Дамјановке занавек пало, јавно изјављујем да ћу све њене књиге сурдукнути у подрум, а ову последњу, *Корени модерне српске фантастике*, с избрисаном посветом, вратити поштом на адресу одакле је дошла. Преко наслова књиге залепићу и вратити латински цитат који је Савка, "образована" *пица* с факултета, ставила као наслов своме последњем утуку: *Ljuod licet Iovi, non licet bovi.* Преко овог залепићу ново папирче на којем ће стајати превод *што је дозвољено Јупитеру, није дато волу***.** Бумеранг је, тако, обавио лет! Сави Дамјанову, поводом овог *вола*, преостаје да под хитно пронађе књигу Во у купусу, сјајног песника Бранка Чучка, за којег педантни "научник" по први пут чује, и да тамо, у тој књизи, како год зна пронађе себе у једном деветерцу. То ће га препородити и оправдати пред студентима!

И, напокон, по изричитој жељи Латињанина фон Дамјаненка, отпеваћу једну ојкачу: *Синоћ ми се отелила крава,/на телету мог комшије глава! Ори*, *воле, у бари зеленој...*

ВЕЛИКА БЛАМАЖА МАРИЈЕ КЛЕУТ

Или: О грешкама у семинарском раду др Марије Клеут, писаном да се залечи "научничка" сујета и изрази "рецензентска" свемоћ поводом, иначе, нејасног јој феномена ојкаче

У последње време имам посла са једним краком хладне научне "елите" са Филозофског факултета у Новом Саду. Таман сам завршио излишну полемику са "научним грађанином" С. Дамјановим и показао му да осмерац не може бити деветерац, кад, ваљда окуражена истрчавањем свога колеге на усијани терен полемике, јавила се и милостива др Марија Клеут, салонско пискарало које не зна и не може да разликује живу књижевност од препарираних репова у депонијама мемљивих музеја. Одавно нисам читао пихтијастији и надменији текст ("реаговање") као што је безлични семинарски др Марије Клеут *О књизи Ојкача, старини бећарца и о рецензирању*. Њено "реаговање" обиловало је сваковрсним каменицама хитнутим из расклиманог "научног" катапулта ознојене госпође којој моја нова књига не дозвољава да спава, јер, по мишљењу неиспаване лепотице Марије, она "хоће да буде наука". Туробна Маријица на све начине навлачи *Ојкачу* на операциони "научни сто", немилосно склањајући њен "песнички карактер" (Р. Рисојевић) и "сасма есејистичку анализу" (Н. Килибарда). Она по сваку цену хоће да ми на главу набије ортодоксни обруч науке и у тако постављеној замци сецира *Ојкачу*. Повређена тетка Маргита, ускочка пауница народне књижевности, не дозвољава да песник такне њен *забран*, њену *секу науку*. Јер, ако то учини (а учинио је делимично), треба на ломачу и њега и књигу - спалити јерес! Да је имала мало добре воље, да је била коректнија и уљуднија према свом бившем студенту, дакле, брижнија и сталоженија, све је могло добити мирнодопскије конотације. Овако, препотентна, улетела је у врућу полемику врло неуко, отвореног гарда, наивно. Морала је осетити да *Ојкачу* нисам сачинио тек тако и да су моји мотиви и резултати елементарнији од крекетавог њеног упињања у семинарском раду. Морала је дева Марија да зна да сам вичан полемици, да сам далеко више од ње истурен у јавном животу и да се не скривам по научним казаматима и академским ложама. Овако, не преостаје ми ништа но да укажем на неке, од обиља, грешке у њеној рецензији и у реченом семинарском раду. Мораћу, дакле, наситно да *раскарикам* изнутра њен тенденциозни напад и тако покажем читаоцима да у том леденом привртању шрафова кроз живе зглобове *Ојкаче* налази се сомнабулна жеља да се тотално поништи свака честица књиге.

Др Марија Клеут, дакле, била је један од рецензената *Ојкаче*. Написала је на четири-пет шлајфни негативну рецензију у којој је било смандрљано свега и свачега. Осећало се да, поводом феномена ојкања и ојкаче, губи тло под ногама. Један накарадни детаљ, поред осталих, осветлићу касније. Потом смо госпоја Марија и ја имали приватну преписку која се, ево, наставља на страницама *Поља*. Повређене сујете, др Марија Клеут пита откуд њено рецензенско име и књизи. Побогу, професорице, па и средњошколци знају да се име рецензента уписује у књигу без обзира да ли је рецензија позитивна или не. То је део (закон) издавачког посла! Ја сам већ имао такав случај. Трећи рецензент моје књиге песама *Врвеж* (Матица српска, 1985) био је М. Ненин који је написао негативну рецензију и, потом, исту, с грешкама, објавио у *Књижевним новинама*. Наша полемика завршила је текстом *Ненинове акробације*. Ви поступате на сличан начин, с тим што се рецензент *Врвежа* није љутио што му се име налази у књизи. Смешно је и детињасто што питате зашто нема фрагмената из ваше рецензије на корицама књиге. Који је издавач толико наопак и луд да негативну рецензију ставља на корице?! Или, можда, ви своју свету рецензију сматрате једном од Мојсијевих таблица? О чему ви то маштате, драга сестро? Па ви сте свакако били намерили да сечете *Ојкачу* - то сте написали у једном свом писму упућеном на моју кућну адресу! Да се, на пример, ваше лепушкасто име није појавило у књизи, ви бисте још урнисали, галамили да сте *били* рецензент. Према томе, сасвим је свеједно, што се тиче ваше одлуке да нападнете *Ојкачу*, има ли вам или нема рецензентског имена у књизи. Маните се ситног фолирања, доста је оног крупног! А што се тиче штампања фрагмента из рецензије - за вас је спасоносно што се фрагмент није појавио, јер би то компромитовало ваш рад, мада ћете исто постићи овом полемиком. Изузимајући мноштво произвољности и нетачности поводом вама нејасног феномена ојкања и ојкаче, изнећу на видело ортодоксну глупост из ваше рецензије, коју ћете дебело морати да објашњавате студентима и колегама на послу.

Наиме, ви сте, на четвртој страни рецензије, у четрнаестом реду, потурили издавачу и мени *Пишчевића* који нема никакве везе са предметом моје књиге, нити сам га било где у своме предговору поменуо. (Одмах погледајте своју рецензију - дубоко удахните!). Ви кажете, докторе, да у мојој књизи "стих из *Пишчевића* потиче из једне грађанске песме". Каква бламажа! Кога ви обмањујете? Подмећете ми писца који нема никакве везе са бећарцем и ојкачом! *Симеон Пишчевић* (1731-1795), да вас подсетим, учена госпо, написао је мемоаре које је на руском језику 1884. године објавио Нил Попов под насловом *Извештај о доживљајима Симеона Пишчевића, генерал мајора и каваљера ордена св. Ђорђа* (изд. Импер. друштва за историју

и руске споменике при Московском универзитету). На наш језик ово дело преведено је под насловима: *Извештај о доживљајима Симеона Степанова Пишчевића* (Зборник МСКЈ, 1961-1963, књ. VIII-IX) и *Мемоари* (СКЗ, књ. 379-380, 1063). У архиву САНУ налази се Пишчевићев рукопис историје српског народа. Ако у овим делима, мила Марија, пронађете стих на који мислите, частићу вас вотком и тоником! Примерак рецензије има издавач, ви имате копију, наравно, имам и ја! Завирите још једном у четрнаести ред на четвртој страни. Па, људи, је ли то могуће! Дакле, објасните студентима Пишчевићево бављење бећарцем и ојкачом. Ви сте доктор наука. Даворике дајке!

Ојкача вас је очигледно грогирала, избацила са трачница монотоних предавања *о дјетету Грујици и старина Новаку*. Моја књига унела је немир у ваш лични живот. Ви сте преозбиљно и модненски схватили своју рецензентску улогу. Вас је жигнуло и заболело што се један бивши ваш студент, аутор трију песничких књижица, умешао у посао неприкосновене научнице. Требало је да прихватите моју песничку вокацију и да на *Ојкачу* не гледате само из *научног тенка*. Ако сте већ одлужили да пишете о књизи, и то као један од рецензената, требало је да консултујете све текстове који су у кратком периоду, за месец дана од изласка књиге, појавили се у југословенској периодици и штампи. Но, ви сте хтели да будете први и тако сугеришете другима да *Ојкача* не вреди ни зрна грашка. Ето, ваш *научни ромобил* врло је спор, као и увек. Морали сте, тетка Марија, да прочитате текстове *о Ојкачи* у *Књижевним новинама, Нину, Гласу, Дневнику*... Признаћете да би вам јако импоновало да је о вашој првој књизи, која је недавно изашла у вашој петој деценији живота, написано за годину дана оволико текстова колико о *Ојкачи* за месец дана. Већ тај детаљ требало би да вам говори да смо ми писци потпуно различитих калибара, другачије вокације. Према томе, ваљда схватате да сте хтели да ме угушите у мраку плесниве ваше научне кабанице! Вама, као споровозећем писцу, одговара да сте у дебелој хладовини, на осматрачници са које бацате пасуљ на своје студенте и изигравате великог зналца. Ви сте Суслов књижевности! Па опет преварили сте се и улетели у полемику са мном, вашим бившим студентом који баш ових дана склапа своју прву полемичку књигу. Хвала што сте ме понукали да напишем још један табак полемике за ту књигу!

Сад бих коначно да се окренем вашем ученом "реаговању" објављеном у прошлом броју *Поља*, које се наполеонски распиштољило на двема страницама часописа. Указаћу вам на велику грешку која се граничи са катастрофалним непознавањем проблема *генезе облика* бећарца и ојкаче. Ви сте ме нашироко убеђивали и оптуживали да сам из муслиманских песама у *Ерлангенском рукопису*

"истргао" четири дистиха, тобож, не знајући да чиним "прекршај". Смешно! Ви хоћете читаоцима да покажете како сте ви пронашли та четири дистиха у мноштву од *петсто двадесет шест* ојкача и тако истакнете да сте велики познавалац ојкаче. А, у ствари, ја сам на крају књиге, у *Напомени* лепо написао да дистиси под бројем 22, 37, 354. и 415. налазе се у *Ерлангенском рукопису*. То није ваше откриће!

Зашто сам та четири дистиха унео у *Ојкачу*? Прво, зато што се певају у Босанској крајини и, друго, што је на истоветан начин поступао и Младен Лесковац у својој познатој антологији *Бећарац*. Сад ћу вам чисто и јасно показати како је Младен Лесковац из других песама "истргао" поједине бећарце. На 20. страни (*Бећарац*, Матица српска, Нови Сад, 1979), Лесковац наводи целу песму из Бошковићевих *Бачванских песама* (Нови Сад, 1862; 1879):

Ја сам моме говорила дики
Да не скида шешир моме чики;
Јер кад скида, чика одма пита:
Ко је оно што се туда скита?
А ја лажем, па се пренемажем,
Па се бојим да дики не скривим,
Јер кад скривим, боље да не живим!

Младен Лесковац даље пише: "Последња два стиха ове песмице данас су самосталан бећарац, забележен на неколико места и у Срему и у Бачкој, увек овако:

Ја се бојим дики да не скривим,
Јер кад скривим, боље да не живим".

Лесковац наводи још неке примере и каже: "Уверен сам да нисам погрешио", Значајан и, за др Марију Клеут, поучан биће и овај пример. Лесковац наводи целу песму из Бошковићевих Бачванских песама*:*

Шта ћу, нано, дика ме се ман`о!
Иди, ђеро, па га моли лепо!
Нећу, нано, нек га ђаво носи -
Нек га носи кад мени пркоси!
Ја ћу заћи, моја мила нано,
Ја ћу заћи, па ћу другог наћи!

Разумевајући проблем *генезе облика*, Младен Лесковац природно закључује: "не само да су прва дав стиха данас дословно

забележена као бећарац, него су само варијанта многих сличних, од којих и сама ова антологија доноси три (бр. 301-3) ".

И што би Лесковац рекао: "Но доста с примерима, немогуће их је све исцрпсти". Др Марија Клеут сад има аргументе да и Младена Лесковца оптужи да је "комадао" (М.К) *Бачванске песме*. Наглашавам да се у антологији *Бећарац* М. Лесковца налази укупно једанаест бећараца из *Бачванских* (118, 286, 350, 369. и 453) и *Банатских песама* (3, 20, 54, 75, 230. и 295). Припомињем да су *Банатске песме* од П.Т. објављене, такође, у Новом Саду, 1863. и 1866. године.

Према томе, ја сам, драга Марија, поводом четири дистиха из *Ерлангенског рукописа* поступио *исто* као и Младен Лесковац. То што ви хоћете да ми забраните - то је проблем друге врсте и њега сам већ објаснио у уводном делу текста. Ја сам, напросто, знајући и чувши неке стихове (укупно четири дистиха) да се певају у Босанској крајини, хтео да укажем да се они, заправо, налазе у *Ерлангенском рукопису* и то сматрам битним открићем. То што се у нијанси понеки од четири дистиха у *Ојкачи* разликује од оригинала у *Ерлангенском рукопису*, сасвим је природно и то је одлично објаснио Младен Лесковац. Јер, он, на пример, наводи бећарац: "Ја се бојим дики да не скривим, / Јер кад скривим, боље да не живим", који је, заправо, варијанта дистиха из веће песме: "Па се бојим да дики не скривим, / Јер кад скривим, боље да не живим". Дакле, потпуно исто вреди и за ојкачу: "Волим драгом лежати на руку, / нег` недрагом на кумаш-јастуку", која је варијанта дистиха из Ерлангенског рукописа: "Волим драгом леђи на руку, / нег недрагом на кумашли јастуку". (Само за Марију: кумаш је врста свиле!). Народ у Босанској крајини пева још неколике варијанте. Исто правило важи и за ојкачу: "Боље драгу љубит` на камену / нег` недрагу на меку душеку", која у народу има и варијанту: "Волим драгу љубит` на камену / нег` недрагу на меку душеку". У Ерлангенском рукопису је дистих: "Волим тебе љубит` на камену / нег` недрагу на меком душеку". И тако даље, душо! Сад већ увелико видим да су бруцоши савладали питање *генезе облика*, а да ће др Марија Клеут морати поново да прочита Лесковчеву студију, нарочито онај део који говори о варијантама бећарца. При том, мораће напамет да научи онај бећарац који се у Лесковчевој антологији јавља у три варијанте (301-3).

Ево још једне *ситнице* која компромитује госпођу Клеут. Она каже да дистих: "Огледало, да би не гледало, / ти се мене мајки опадало" има "врло логичан наставак": "да ја љубим под крадом јунака". Драга Мацо, "врло логичан наставак" има и бећарац у Лесковчевој антологији: "Шта ћу, нано, дика ме се ман`о! / Иди, ћерко, па га моли лепо! ", који гласи: "Нећу, нано, нек га ђаво носи" - и тако даље. То је, докторе, опет питање *генезе облика,* а не *комадање*

песме. И она ваша, тобож индиректна опаска да у мојим ојкачама нема гласа *х* није тачна: " Ој, Швабице, ево ти сапуна / да опереш Хитлера мајмуна" (стр. 95, бр. 380).

Просто је невероватно какве грешке правите. За дистих: "Расту дојци, црвен атлас пуца, / срце иште љубити се `оће", произвољно кажете да "не припада поетској лексици ојкаче, а нема ни облигатне риме". Овај дистих, рођена Маро, употребљавао је Петар Кочић као народну пословицу коју, ето, народ и пева. А што се тиче риме, ту сте, заиста, *табула раза*. Ојкача, запамтите, не мора увек да се римује. Ојкачким дистихом: "Ој, дјевојко, драгај душо моја, / ој, дјевојко, мило лане моје", започиње старо *Козарско коло* (не козарачко). Нема риме, али се пева на на сав глас на Козари! Реч *драгај* исписана је правилно. Не треба *драга*. Не знам, Маријана, да ли и та реч припада лексици ојкаче?! Ето, видите, ја знам зашто је сугласник *ј* на крају речи, али нећу да вам објасним! Ред је да се поводом тога *ј* мало намучите. Још једна неримована ојкача гласи: "Ја те немам ниђе укопати: / да ј` у башчу жао ми је цвј`ећа". И у Андрићевим *Свескама* има једна кратка народна десетерачка неримована песмица: "Свој је браћи својој омрзнуо, / и голубу на јеловој грани". Обе ове песмице налазе се у мојој антологији и лако ћете их пронаћи, јер сам их све сложио азбучним редом. Она прва има и музички запис у књигама Владе Милошевића. О, што је лепо чути кад се, уз ракијски котао, пева неримована ојкача!

Испоставља се да ви ништа о ојкачи не знате. Не љутим се, јер вам детињство није протекло у Босни. Ви као да се љутите на мене што ојкачу видим и осећам изнутра. Осим тога, ви нисте прочитали текст *Ојкање у Босанској крајини* Душана Умићевића (*Развитак*, Бањалука, 1939, март, бр. 3. стр. 88-93). Ви нисте читали књиге академика Владе Милошевића, те вам отуда није јасна, на пример, оваква његова реченица: "Завршно понирање гласом, које почиње снажно, а изгуби се негдје у дубини прса, са неким глисандом између кварте и квинте, оставља на слушаоце чудан и неодређен дојам. Пјевачи пресијецају ријечи предахом" (*Босанске народне пјесме „*, Глас, Бања Лука, 1954. стр. 6.). Ви сте, на жалост, жртва тог "чудног и неодређеног дојма" (В.М.). И шта да вам објашњавам, шта да вам наглашавам, кад ми разговарамо из потпуно различитих светова, са потпуно другачијих видиковаца! Као што вам је суштински нејасна Милошевићева реченица, те као што нисте обратили пажњу на запажање вашег колеге рецензента Ранка Рисојевића да је "у начину на који се ојкача изводи, у ствари, кључно мјесто за схватање ојкаче", тако сте олако отфикарили неколике моје реченице и пљуснули их, попут прљаве водурине из канте, пред читаоце *Поља*. Вама смета есејистичка анализа, лирска понесеност! Ако тако учите студенте док

им тумачите *додолске* песме, тешко њима. Склоните тај научни шлем с очију, пао вам је ниско! Сувоћа вашег приступа феномену ојкаче равна је шкрипи шмиргл-папира на захрђалом шпорету!

Наводећи стихове из муслиманских народних песама, к`о да сте видели миша, на сав глас вичете: "Ојкали су, дакле, и муслимани"! Наравно, ојкају и данас. То пише у мојој књизи у којој се налазе и примјери ојкача муслиманске провенијенције: "Мала моја, дигни ногу ливу, / да ти пустим пијавицу живу". Или: "Ој, перава, не имала млика, / бјеж` у шуму ето порезника". Муслимански сељаци у Босанској крајини говоре *лива* уместо лева, *млико* уместо млеко. Нека вас Алах сачува!

Вредна пажње је и ова ваша реченица: "Музички запис преузет из туђе књиге може се односити на текстове из ове, а не мора". Неће бити, луче моје бело! Та туђа књига су *Босанске народне* пјесме Владе Милошевића, из које се у *Ојкачи* налазе четрдесет два дистиха. Да сте боље и поштеније прочитали *Напомену*, све би било у реду - то тамо пише! Осим тога, на музичком (нотном) запису стоји стих:"*Ево браће један до другога*", који је, заправо, део ојкаче из моје књиге, на стр. 53, под бројем 89: "Ево браће један до другога, / погин`о би један за другога". Проверите - одмах! Ако је овако како ја говорим, јавите Влади Милошевићу, мени и *Пољима* - опростићемо вам! Марија, Марија! У будуће пазите, немојте да истрчавате и неозбиљно износите податке и доносите закључке који су лако обориви. Неко злочестији од мене извући ће вам столицу на којој седите у мини-сукњи народне књижевности!

Свашта сте ви мени, мајко полемичке среће, приговорили и свашта сте ми поводом ојкаче натукнули. Испоставило се да ништа о томе не знате, па ћу вас морати, с руксаком на леђима, у белим лакираним ципелицама и с машном у коси, послати на терен да прикупљате нове ојкаче за друго издање књиге. Тако ћете сигурно положити рецензентски испит! У Босанској крајини лепо ће вас примити, почастити шљивовицом и сиром, задржати на конаку и, уз тамбурицу са три жице исте дебљине, отпевати коју ојкачу: "Свети Петар оплео канџију / да премлати Огњену Марију". Или: "Мајка Мару нашла у пљевару, / објесила ноге о бећару". И тако даље! Држ`те се!

Посебне врсте бламажа наступила је поводом Маријиног батргања око Јована Мушкатировића. Наиме, она све време убеђује читаоце *Поља* да један дистих из Мушкатировићеве збирке *Причте илити простому пословице* (Беч, 1787) није бећарац. Никако да га понуди читаоцима па да процене, никако да победи свој пуритански стид и испише га онако како је то Мушкатировић учинио пре двеста година. Стога, ја га, ево, исписујем па нека читаоци просуде да ли је

овај десетерачки дистих бећарац или не: "Јеби, попе, нека село плаћа, / ал` се пази не посери гаћа". Овај дистих "бећарске провенијенције" штампан је педесет седам година пре датума (1844) који, као најстарији, наводи Младен Лесковац. Изузетно ми импонује што сам га пронашао и верујем да је то значајан прилог изучавању историјата бећарца, односно, десетерачког двостиха на српскохрватском говорном подручју. Још ми је милије што се овај еротски двостих нашао под плаштом пословице, што указује на чињеницу да окамењена мрежа школске жанровске категоризације, поводом десетерачког двостиха, није савршена, већ да су могућа битна померања. Наиме, многе пословице и клетве, чисти су дистиси " бећарске превенијенције". На пример: "Кућа ти се кућерином звала, / а жена ти поврх главе срала". Овај десетерачки дистих налази се у другој Мушкатировићевој збирци (Будим, 1807), исписан као клетва. Драгоцен је по томе што је записан тридесет седам година пре 1844. године коју Лесковац узима као коначну што се тиче записаних примера бећарца. Др Марија Клеут, у свом милитантном "реаговању", такође је избегла да напише овај дистих и понуди га читаоцима да пресуде! А без тога, сложиће се и Паја Патак, немогућ је било какав разговор на који тера воду млинарица Мара. Као главни аргумент да први дистих из Мушкатировићеве збирке (1787) није бећарац, мада га није, као што рекох, ни показала читаоцима, био је да она опаска: *Далмацианска пословица*, која се налази поред дистиха, упућује на други географски терен, изван Срема, Баната, Бачке, Славоније и Барање. Др Марија Клеут хоће да каже да је бећарац немогућ у Далмацији. Ту је основни проблем. Овде се налази Гордијев чвор целе проблематике поводом географског распростирања "компликованог дистиха". Сигурно је да се у Далмацији такав дистих не зове бећарац, као што је сигурно да се у Сињу такав дистих зове *рере*. Дакле, суштина је у томе да се схвати да тај "компликовани дистих" има различита имена на српскохрватском говорном подручју. Са литерарног становишта, то су по форми исти текстови, десетерачки дистиси, који се, наравно, другачије певају. У томе се огледао мој напор да интегративно сагледам феномен десетерачког двостиха, са акцентом на ојкачи која се пева у Босанској крајини. Све време, у мом предговору, провејава свест о широком контексту у којем се, поред осталих, налази и ојкача. Ево неких назива на српскохрватском говорном подручју, који се односе на дистих о којем је, с књижевног становишта, реч: *розгача, розгалица, ојкан, самица, пријекуша, тркавица, ганга, грокталица, кратка, писмица, лагавица, бацавица, редалица, прескакалица, чанталица итд...* Све је то, са становишта текста, *исто*, а са музичког *различито*. Јер, ове творевине се редовно певају. То др Марија Клеут неће да схвати и зато јој се чини да у

својој студији бркам бећарац и ојкачу, да наводно не знам кад је који извор везан за бећарац, кад за ојкачу. То је њен проблем и остављам јој да поново докторира на овој изузетно захвалној тематици. Мени су ствари поводом свега овога потпуно јасне! Претпостављам да је др Марија Клеут сувише прислоњена уз ставове Младена Лесковца поводом ове *терминолошке* проблематике. Наиме, Лесковац је одбио сугестије Винка Жганеца и Маје Бошковић-Стули да десетерачки дистих има различите називе широм српскохрватског говорног подручја. Но, како време лети и како се коло среће окреће, ето нашао се један бивши студент др Марије Клеут да мало продуби тај проблем и сачини књигу *Ојкача* која ће можда понукати неког другог да направи *Гангу, Самицу, Пријекушу* и тако даље.

Др Марија Клеут се смешка на тврдњу да у мом избору не налази се ни један пример ојкаче идентичан примерима бећараца из Лесковчеве антологије. То је лако, збуњена Маријо, проверити. Вама као научнику препуштам да утврдите који су бећарци "адаптирани традицији ојкања и да ли је дошло до утицаја у супротном правцу" (М.К.). Но, ви више немате ни оно мало "научне" снаге: смучили су вам се и ојкача и бећарац. Што сте том Грујичићу уопште и писали рецензију?! А могли сте издавачу да кажете да вас боли глава и - квит! Знате, ја од таквих као што сте ви морам снажно да браним ојкачу! Ви нисте спремни за радикалне новине и резове! Да је жив, Вук Караџић би вас окачио о своју болесну ногу! Мораћу вас, заиста, послати на терен. Само пазите, тамо ћете играти у колу. А играјући, много ћете се знојити: могу вам спасти наочале. Дај дезодоранса!

Посебна посластица је показати какав је то рецензент др Марија Клеут, односно, које и какве књиге "бећарске провенијенције" она, као рецензент, пушта у јавност. Елем, она је рецензирала збирку *Лички ојкани* (Бећарски дивани - Књига прва) Милана Дивјака, у издању *Задужбине Милана Дивјака*, (Сиц!) Нови Сад, 1987. На корицама, напокон, исписан је фрагмент из рецензије др Марије Клеут. Каже: књига М. Дивјака "има документарну вредност и пружа занимљиву грађу за оне чији је наступ научни". Дакле, књига је душу дала за др Марију Клеут! Затим: "Ова књига отвара низ занимљивих питања о вези бећарца и ојкана" (М.К.). Поводом ојкаче др Марија Клеут у рецензији укида могућност интегративног сагледавања ојкаче и бећарца, а поводом ојкана инсистира на томе. Сиц!

Но, да видимо како су исписани десетерачки ојкани који нуде "низ занимљивих питања о вези бећарца и ојкана". Преко осамдесет посто ојкана, од укупно 449, исписани су као *једанаестерци*! Да човек падне на гузу! На пример: "Ој, сто хиљада, то је мираз мали, / Јој, то су мени моји обећали". А треба овако: "Сто хиљада, то је мираз мали, / То су мени моји обећали". Узвик *ој* постоји само ако је део

десетерачке структуре, у противном нипошто! На шта би личили Лесковчеви бећарци кад би се исписали буквално, са припевом *ај*? На пример: "Ај, веруј керу, не веруј швалеру, / Ај, у швалера вера к`о у кера". Којешта! Дакле, око четири стотине ојкана М. Дивјака исписано је као једанаестерац! И не само то! Др Марија Клеут рецензирала је књигу која има мноштво мешаних дванаестераца и једанаестераца: "Ајој, нису мене срушиле године, / Јој, него личка брда и долине". Затим рецензија је покрила и кломпаве тринаестерце који се не могу појавити ни у најфантастичнијим сновима: "Ој, ракијо, рако, ја те волим јако, / Јој, а ти мене, рако, у буџак полако". Па онда, спашавај се ко може, има и испржених осмераца и седмераца: "Ој, ситна киша росила, / Три ме момка просила". Склањај се, пада шестерац! Ево чорбе од седмерца и шестерца: "Вијат ће се три барјака, / Небу до облака". Свега, дакле, на продају има, само нема оних демистификованих деветераца Л. Мушицког. Ако *Личке ојкане*, које је свеобухватно рецензирала професорка Марија, доставимо њеном колеги с факултета, можда и буде деветераца. А оно мало правилно исписаних десетераца, од којих је требало да буде сачињен сваки ојкан, спрчило се и не дише у невероватно *здрнданом* каламбуру М. Дивјака који је рецензирала, главом и машном, др Марија Клеут. О предговору М. Дивјака само оволико: аутор је, по темама и мотивима, поделио ојкане на безброј врста. Тако имамо дистихе о *наговарању, прстеновању, одлучивању, одбијању, тепању*... М. Дивјак, на пример, пише: "Прстеновати особу супротног пола значи уступити себе и прихватити другога, као и његове, односно њене позитивне и негативне особине". Др Марија Клеут је ову неписмену збирку прстеновала позитивном рецензијом! Хвала мама, држи тата!

Прелепа Марице, сестро чувеног Ивице, ви сте себи дали бајколики луксуз да такву књигу потпишете и пустите у јавност. Објасните то својим меланхоличним студентима у септембарском року! Они ће до тада увелико прочитати овај број *Поља*. Само припазите, неки од њих одлично певају ојкане и ојкаче и имају урођени слух за десетерце! Не размећите се више рецензентским послом! Није то за вас. И зашто сте уопште студирали књижевност? Посветите се кајгани и салати! Ја ћу вам некако и опростити, али ваши студенти и колеге неће. Они ће се иза ваших леђа *домунђавати*. Тешко сте се смандрљали са високе планине где се *ори ојкача*. И, то не брините, нећу вам узети за зло - припомоћу вам да се придигнете! Дакле, увек не располагању и спреман да исправљам ваше семинарске радове које сте наставили да пишете и после докторске дисертације!

ТУГИНЕ ТУГЕ ТУГА

Или : О мистификовању научног забрана, о новим превидима и о изигравању невинашцета на приватном поседу народне књижевности у другом по реду семинарском раду др Марије Клеут

Очекивао сам у новом семинарском раду др Марије Клеут далеко више аргумената, духа и стваралачке понесености, али, нажалост, ништа од тога: само бледе и тужне реченице једне усамљене научнице која је изгубила штиклу после саплитања на клизавој калдрми полемике. Пошто ми је у аманет остало да ојкачу браним од случајних пролазника, мораћу поново, с пуним џаком факата, да се винем у дивне полемичке висине и одозго, пуних плућа и озарен, надгледам како догоревају пламичци пусте рафинерије народне књижевности у којој је до малочас, пунила и празнила вруће цистерне уважена конструкторка др Марија Клеут. Мораћу, дакле, поново да се истргнем из железног загрљаја нељубазне даме која све време, упорно и беспризорно, у научном казану своје сујете, захрђалом школском кутлачом, пљуска и удара по јеретичкој *Ојкачи* и њеном неозбиљном аутору. Текст др Марије Клеут, који носи недуховит и нефункционалан наслов, *Ојкача/ојкање*, *бламажа/бламирање*, налик је гуменој постељици дечијег балона у прашини коју ветар час разноси, час наноси у трубицу уденуту у шарено балонче.

Изненадио сам се с колико неуверљивости и тромости писан је нови семинарски рад, одговор на мој полемички текст. Кажем *полемички*, јер друго не може бити. Др Марија Клеут хоће по сваку цену да нашу полемику академизује и уштроји, да тобож "уозбиљи" проблем и тако свој први текст, објављен у рубрици "Реаговања", представи *критиком*, а мој одговор *критиком критике*. Провидно - не пали! Пошто се и сам бавим критиком, добро знам разликовати књижевне радове и врсте. Др Марија Клеут, која је зачела цео дијалог, у свом првом тексту, брзо је напустила предмет *Ојкаче* и бавила се нашом приватном преписком, начину како је дошло до тога да она буде рецензент, те зашто фрагмент из њене негативне рецензије није штампан на клапни књиге итд... Дакле, она је већ на страту отворила широке двери чисте полемике где је штошта требало појаснити, а поводом самог предмета *Ојкаче*, богме, исправити гомилу њених очигледних погрешака и превида. Др Марија Клеут је од почетка мистификовала свој научни забран и наставила то да чини, још жешће

и упорније, у новом семинарском раду. То су приметили и полуупућени читаоци, чак и ортопед Деда Мраз.

Др Марија Клеут ми замера на начину како полемишем. Она укида могућност полемичког дијалога и дели ми савете како би требало да пишем "критику критике". Она би у својим текстовима да дели пацке и маснице, а да њен студент, при том, узвраћа миловањем. Она непрестано приватизује и мистификује целу ствар, она се поставља у позицију свезнајућег супермена који у левом џепу држи ојкачу, а у десном бећарац. У трећи џеп, ако је добро пришивен, мораће ускоро да стави и *розгачу* којом се бави један мој пријатељ из околине Дрвара. Конца, конца господару!

Морам ли једном доктору књижевности објашњавати шта је полемика? Хоћу ли с грчког језика преводити реч *полемос*? Богме нећу! Упутићу само докторове студенте да прочитају Вукове полемике и обрате пажњу на текст у којем Караџић користи пословицу: *Вид`ла жаба гђе се коњи кују, па и она дигла ногу.* У истом тексту Вук пише: "Зар му је мало што бунца о другим стварима, које показују његову *магарећу* памет, него се маша и у *обичаје народне и у светињу*". Затим, препоручујем студентима да прочитају један полемички текст Станислава Винавера који за Марка Ристића каже да "у себи има језиву хладноћу надменога апостола", те текст Марка Ристића који о Богдану Поповићу каже: "Нека му Бог да дуг живот, а затим вечно блаженство онакво какво га он сам жели и замишља: непрестано осећање аристократске супериорности, добро очеткано одело, чисту и уштиркану крагну, опште признање, покорне читаоце за своју неуморну Реч, одличја и дијеталну кујну". Раде Драинац, чије су полемике јаросни вулкани слика и језика, о "трчкаралу" (Р.Д.) Велмару Јанковићу, на једном месту, пише: "Какав безобразлук од једног савременог писца који је двадесет пута излазио на суд, тужакајући се као ђачић, тражећи од суда сатисфакцију за поразе у публици и књижевности... Дозволите ми, г. Велмаре Јанковићу, да пљунем на вашу анонимност". Тин Ујевић, пак полемишући с Е. Финцијем, каже да је овај "луксузни спуж" итд... Ово су зрнца из големог авана наших полемика која сликовито говоре да је полемика "рат перима" и да она као књижевна врста има сасма специфична стилско-језичка својства у конкавном огледалу текста. Дакле, уместо директног превода с грчког, дарујем др Марији Клеут малу таблицу полемике како би студенти били правилно обавештени. Ај, тужан Чуружан!

Но, да видимо, напокон, какав је и шта садржи одговор др Марије Клеут. Пре него што дотакнем, драга Марија, вашу мору, Симеона Пишчевића, одмах вам морам рећи да је велика срамота што све време, не помињући, грубо игноришете два аутора без којих не би

било могуће сачинити ни пола табака *Ојкаче*. Ви намерно не помињете академика Владу Милошевића и Душана Умићевића, на које вам упорно скрећем пажњу, мислећи да сте озбиљан и одговоран конзумент. Академик Владо Милошевић начинио је пионирске кораке на плану тзв. сељачког певања у Босни и Херцеговини. Он је с магнетофоном у рукама обишао стотине босанских села и сачинио књиге које, нарочито на музичком плану, представљају незаобилазни документ у проучавању десетерачког двостиха. На то је указао и Ранко Рисојевић, један од рецензената *Ојкаче*, без чијег удела, такође, моја књига не би могла у бели свет. Но, ви нисте теренац, ви из кабинета решавате енигму ојкаче. То вам се не може опростити, али кад сте се већ толико физички дистанцирали од терена где се пева ојкача, ви ћете морати (морати - кажем) прочитати четири предговора у четирма књигама Владе Милошевића *Босанске народне пјесме* (I-IV). Обимом то износи око триста страница! И молим вас, та прочитајте већ једном и текст Душана Умићевића *Ојкање у Босанској крајини*, те томе придодајте, није згорег, *Полифоне облике у народној музици Босне и Херцеговине* Цвјетка Рихтмана. Видите, ја сам припремајући *Ојкачу* прочитао све што је написано о бећарцу и - више од тога. Чак и један ваш досадни текст који се исцрпљује у реченицама типа: "Рукопис невеликог формата (10 x 17,2)увезан је у груби, ружни картон, има укупно 104 листа (накнадна фолијација), од којих је само последњи неисписан". Стигли сте чак и да измерите дужину картонских корица: 17,2. Браво! Седамнаест зарез два! Сјајна дужина!

А сад, јуриш на несретног Пишчевића! Било ми је непријатно и, верујте, било ми вас је одиста жао кад сте јавно признали да Симеону Пишчевићу није место у вашој рецензији. Дакле, ваша рецензија је неупотребљива! Лепо сте признали: "Превид сам стварно направила". И замислите сад мене, вашег студента. Све ме нешто ухватио стид, све гледам у страну, склањам поглед! Врло необично стање, несвакидашњи доживљај. Због вас се црвеним! Већ овде би, по свим неписаним правилима полемичке (и научне) игре требало прекинути дијалог, јер сам, не хотећи, разголитио осовину вашег научног струга и довео вас у нелагодну ситуацију. Међутим, морам ићи даље, морам бранити ојкачу од научника који прави тешке грешке и превиде и потом се уваљује у још веће. Написали сте да је, у спорној реченици, уместо Пишчевића требало да стоји Црњански. Који вам је ђаво? Нисам толико желео да вас излажем очају. Дајте да видимо контекст у којем би се задесио недужни Милош Црњански: "Стих из Пишчевића потиче из једне грађанске песме" (М.К.). Црњанском ту није место: добијамо још несретнији случај. У ствари, ви сте врло лукаво, напрасно, написали да сам ја у свом претходном тексту рекао да је др

Марија Клеут "уместо Црњански написала Пишчевић". Убацујете ми у уста (текст) оно што нисам рекао (написао). Ја Милоша Црњанског у тексту *Велика бламажа Марије Клеут* уопште нисам помињао. Одмах то проверите, јер биће још гушће! Какав Црњански, какви бакрачи! Уводећи Црњанског у игру, преко мојих намучених леђа, упали сте у још веће живо блато произвољности и показали да се служите, за науку, недозвољеним допинг средствима. Оставите ви великог песника да мирно почива. За разумети је, хајде-де, да један од десет хиљада доктора наука погреши и сплете се к`о пиле у кучине, али је недопустиво да тај исти доктор гура великог песника, преко туђих рамена, у понор. Нечувено! Вама се изгледа после мога првог одговора штошта наглавце окренуло па и она позната пословица: "Два лоша убише Милоша". Љубазно вас молим да ме пустите из месечарског загрљаја поводом вашег греха учињеног према Црњанском! Не увлачите ме у кисело тесто које сте сами замесили у контејнерима апсурда!

Ви с великим писцима баратате као с кућним мезимцима. Невероватно је да сте поводом Кочића и Андрића написали ово: "Њихово је песничко право да у структуру свога дела укључују усмено-књижевне облике, али се они не могу користити као извори за проучавање усмене књижевности". Ово је скандал! Како сте могли тако нешто да напишете? Па шта ја уопште тражим у полемици с вама, ја аутор трију књижица поезије, када ви велике писце нашега језика, у својој квазинаучној обневиделости, отпирујете као муве са астала?! Ви мрзите белетристику! Ви сте Сусловљевог Суслова Суслов књижевности! Santa Maria della Salute!

Сад ћу вам, као што је два плус два четири, доказати да нисте у праву. У *Свескама* Иве Андрића, на 73. страни, налази се двостих: "Свој је брећи својој омрзнуо/И голубу на јеловој грани". Изнад двостиха пише: *За босанског бана*, а испод: *Народна песма*. Ето нам Иве Андрића као сакупљача народног блага. Идемо даље. У истој књизи, на 85. страни, Андрић записује: "Од жалости никоме користи". Испод, у загради, пише: *Узречица у народу у Србији око 1890. године*. Је ли ова узречица народна књижевност? Реците ми, ја не знам. А на прекрасној 189. страни, к`о сунце сја, десетерачки тростих:

Твојим шором чизме сам укаљ`о,
Док сам, Дацо, на те око бац`о.
Ти си, брацо, залуд блато гац`о.

Молим вас к`о Научника (Бога) да ми објасните шта су ови десетерци: бећарац? ојкача? ганга? самица? пријекуша? дикица? чанталица? шаренац? розгача? лагавица? Помозите Андрићу и мојој

маленкости! Уприте и доказујте научно, а ја ћу вам, ако је од користи, отпевати ове дивне десетерце на десетак начина. Али, најзначајније у овом часу јесте да је Иво Андрић био и те како поуздан сакупљач народног блага! О Петру Кочићу и да не говорим. Дакле шта је посреди? Ви се непрестано ушушкавате оловном пиљевином у свом научничком гнезду и разбијате великим писцима мућкове о главу. Ви сте за карантин изабраних научничких глава, асистената и доктора, који своје студенте што пишу песме сматрају неподобнима за студиј књижевности. Да, ви немате слуха и добре воље за бруцоше који пишу и објављују песме, јер вас они у муњевитим својим лирским одговорима, на вежбама, надилазе и скрећу на терен вама стран и опасан. Окрените карту, још није касно. Омилићете најдаровитијим студентима!

Кажете да сте читали приказе *Ојкаче у Нину, Књижевним новинама, Гласу и Дневнику*, али, како рекосте, ви се ни досад у њима нисте "обавештавали о усменој књижевности". Па, зашто сте онда читали кад се на тај начин не обавештавате? Још једна мистификација, још један картоном ограђен забран у чијем средишту седите и пијуцкате нову туру вотке и тоника, имајући на уму један фрагмент из предговора *Личким ојканима* М. Дивјака, који сте крунисали позитивном рецензијом. Тај фрагмент из предговора *Личким ојканима* гласи: "Познато је, да је алкохол синоним спознаје и да се у њему стапају физичко и духовно пијанство. Физичко пијанство служи, као средство за постизање духовног пијанства, самим тим, оно ослобађа пијано лице вањског утицаја и преноси га у свијет немоћи и неконтролисаних поступака. Свијест пијаног лица налази се тада у духовном пијанству". (Зарези су преузети из оригиналног текста.). У овим реченицама ви сте се идеално *обавестили* о усменој књижевности. Срдачне честитке!

Него, смем ли вам рећи да је у периоду док смо полемисали, дакле, преко лета, појавило се још десетак приказа *Ојкаче*. Смем ли, благо мени! Ево ћу вам ускоро доћи и, на извесној белој јастучници, донети нови број "Расковника" да га мало прелистате. Можда вам се тамо отвори нова полемика. Не знам, само кажем! Губим вољу да вам било шта објашњавам. Прошли пут сам вам све лепо нацртао и објаснио од А до Ш. Нпр. питање *генезе облика* до у танчине сам вам предочио. Ви сад помињете *редиговање*, па се двоумите, па кажете да је и Вук Караџић редиговао, али да му неки замерају итд... Кажете да сам за та "редигована" места рекао да су *нијансе*, а ја то нисам рекао, већ сам говорио о *варијантама*. Чак сам вас упутио да напамет научите три варијанте једног бећарца у Лесковчевој антологији. Поново, пред студентима, прочитајте мој текст *Велика бламажа Марије Клеут*, "Поља", бр. 353, стр. 299-301.

Са еротским двостихом из збирке Јована Мушкатировића баратате како вам мило. Покорно вас обавештавам да се тај еротски двостих не налази у мом избору од петсто двадесет шест ојкача, већ у делу предговора о бећарцу. Дакле, не бркам бећарац и ојкачу, у шта желите опет да ме уваљујете. Изволите погледати да ли се двостих: *Јеби, попе, нека село плаћа,/ ал` се пази, не посери гаћа*, налази у мом избору. Ако га нађете под словом *ј*,. јавно ћу вам се извинити.

Међутим, има један озбиљан и, што се предмета ове полемике тиче, кључни проблем. На многе моје аргументе и доказе, који су били супротни вашима, ви нисте одговорили, ништа објаснили: једноставно сте све прескочили и забашурили, мислећи да ствар пада у воду. Али, знате, ја сам цепидлака, те вас морам уљудно упитати нешто. Шта је с вашим новим објашњењем о неримованим ојкачама, о лексици ојкаче, о старом козарском колу? Шта је са (не)постојањем гласа *х*, шта са ојкачама муслиманске провенијенције, шта са музичким записом ојкаче, шта са текстом који запис обухвата? Где је ваше стручно објашњење поводом рецензије коју сте написали Дивјаковим *Личким ојканима* где су лопатом нанесени свеколики тринаестерци, дванаестерци, једанаестерци, осмерци, седмерци и шестерци? Где су научна покрића за ваше исхитрене тврдње? Избегавајући да то објасните, рекли сте о себи као научнику много. Ту вам више не може помоћи ни мемоариста Симеон Пишчевић којег сте насанкали за сва времена.

Дефинитивно сам схватио да се ваше бављење народном књижевношћу своди на сувопарно кабинетско муцање и на производњу хладног јаловиња. Ви попут ученика на часу техничког васпитања описујете и мерите картон од којег су сачињене корице песмарице. Вама је важније да сте открили да су корице дуге 17,2 сантиметра, него што материјал између корица носи читав свет и судбину једног народа и језика. Вас не занимају књижевна својства римованих десетерачких двостихова. Ви немате елементарни слух да разлучите десетерац од једанаесетерца. Зато сте се, из своје урођене немоћи, обрушили на мене и моју нову књигу која је за вас "шпанско село". Ви сте ме, заправо, дубоко разочарали! Уместо да ме, у тренутку кад сте добили рукопис *Ојкача*, позовете да поразговарамо и тако рашчистимо неке недоумице, односно, да покажете мрвицу распекта према мени као песнику и вашем бившем студенту, ви сте ствар мистификовали до краја. Сећате ли се, случајно сам вас срео на факултету неколико месеци пре но што ћете добити рукопис на рецензирање и лепо сам тада попричао с вама, рекавши вам шта ново радим. Казали сте да никада нисте чули за ојкачу и да су ствари на терминолошком плану компликоване. Рекли сте ми, при одласку, да ћете ми бити на располагању поводом рада на књизи. Осетио сам да

сте буквално љубоморни што сам улетео у ваш забран. Како сте ми и колико били на располагању, показало се. У знак захвалности, ево, поклањам вам једну латинску милошту, јер ви, познато је, волите стране: *Tute hoc intristi: tibi omne exedendum*! Што би наш народ рекао: *Како удробиш, тако ћеш и појести*! Према томе, никог не окривљујте: сами сте удробили, сами ћете морати да кусате. Такав је живот нас уметника.

А што се тиче мог обећања да ћу вас послати на терен да прикупљате нове ојкаче, одустајем. Не због тога што ви, заиста, никад нећете решити енигму компикованог двостиха, већ зато што је железница поскупела педесет посто, а Козара далеко. *Воз полази, не може да крене...*

СТО КРИВИНА ДРАГОЉУБ` МАРИНА

Или: О новим смутњама и школским грешкама у ђачком саставу анонимног професора

Са извјесним закашњењем прочитао сам текст *Козарачка пјесма* Драгољуба Марина (*Козарски вјесник*, 19. 5. 2000). И таман сам био помислио да не одговарам на још једно, као јаје јајету, слично његово ”реаговање”, кад ево ти још једног, ни мање ни више, под насловом *Заблуде Ненада Грујичића и других* (*Козарски вјесник*, 8. 12. 2000). Сад Марин *не ћера* само мене, већ и друге *заблуднике* чије је текстове, поводом четвртог допуњеног издања *Ојкаче*, имао прилику да прочита у *Козарском вјеснику*: Новака Килибарду, Живана Живковића, Ранка Рисојевића, Милутина Ђуричковића, Славицу Гароња Радованац, Стевана Тонтића, Желидрага Никчевића, Дејана Тадића и Драгомира Брајковића. Бије Марин, све се пудинг тресе! Ал’ не мари, већ *знањем* ровари: па дохвати Деретић Јована, а за њиме Иванић Душана, онда опет Грујичић Ненада! Мили Боже на свему ти хвала, оста жива на рамену глава!

Прије четири године, на страницама овога листа, темељно сам, господину Марину и његовом колеги С. Турудији, ”аутору” фамозних *Козарчица*, у два наставка, на укупно девет *шлајфни*, предочио њихове грешке и заблуде поводом десетерачког ојкачког двостиха. Господину Марину, изгледа, сопствено одијело није потаман па ћу морати часком сузити његове гломазне мјере.

Наслов мајског Мариновог текста гласи: *Козарачка пјесма*. Неправилно! Мора да стоји: *Козарска пјесма*. Зашто? Зато што је присвојни придјев *козарачки* изведен од именице Козарац. Придјев *козарски*, пак, изведен је од именице Козара. Управо назив листа у којем објављујем овај текст то потврђује - *Козарски вјесник*! Осим тога, најважнији ојкачки ритуал одвија се управо у *старом козарском колу*.

Господин Марин каже да је и у ранијим својим текстовима *покушао да оспори термин* ***ојкача***. Голем топуз за малог јунака! Не може се оспорити име настало у народу. Српски народ у Поткозарју своју најдражу и најстарију пјесму назива ојкачом, чак и *војкачом*. И не само у Поткозарју и на Козари, већ и шире. У књизи *Народне пјесме Кордуна* (Просвјета, Загреб, 1987, стр. 10), Станко Опачић Ћаница каже: *А кад се исцрпи репертоар тих новодонесених пјесама, обично би се прелазило на пјевање* ***домаћих ојкача****, што се звало и* ***пјевање ћирилицом.*** А господин Марин тврди да нема тога термина *југозападно од козарско-банијске зоне*. Чак и да, не дај Боже, не

постоји такав термин, требало би га створити. Јер, један релевантан термин морао је напокон покрити обиље локалних и анонимних назива за пјесмицу десетерачког двостиха од Змијања преко Козаре и Грмеча па све до Шатора и Динаре. Термин који ће бити пандан бећарцу у Срему, Банату, Бачкој, Барањи и Славонији. Најадекватнији и најсрећнији термин, за научну и јавну употребу, управо је *ојкача*.

У књизи *Рефрен у народном певању* (*Реноме*, Бијељина и *Академија умјетности*, Бања Лука, 2000, стр. 77) Димитрије О. Големовић прецизно пише: *Код Срба у дијаспори присутна је појава када именовање уз помоћ рефрена прераста у посебно име пјесме. Као примјер за то ваља споменути ојкалице из Книнске крајине, које су своје име добиле по рефрену ој, који се изводи отпјеван на једном дугачком тону. Овим пјесмама сродне су крајишке* ***ојкаче***.

Високопарни стил Драгољуба Марина, непримјерен Козарском вјеснику, претендује да буде научан, али управо се ту трагикомично спетљава у неумјесне закључке и поредбе. На примјер, господин Марин каже да када би се регионалне разлике десетерачког двостиха третирале као типолошке ”било би као кад бисмо, на примјер, француски и руски реализам сматрали за два књижевна правца”. Неадекватно и апсолутно погрешно поређење! Јер, француски и руски реализам чине књижевна дјела на два потпуно различита језика, што у случају ојкаче или бећарца није у питању. И ојкача и бећарац пјевани су и писани на једном - српском језику! Бећарац, чак, пјева се и у ијекавском и екавском изговору. Затим, књижевни правци су једно, а књижевни родови и жанрови друго. Десетерачки двостих није правац, већ поджанр народне књижевности. Уза све ово, нефункционално је и погрешно позивање на Драгишу Живковића и Васу Павковића који се не баве народном књижевношћу. То мало непревреле пакости само је досолило Маринову успламтјелу сујету, а уз њу охолост и завист које кваре брзи рачун носиоцу таквих карактеристика.

Мариново инсистирање на типолошкој једнакости бећарца и ојкаче управо је и моје у предговору књизи *Ојкача*, те се оно сад може разумјети само као прежвакавање већ утврђеног. Музичка је изведба различита, а текстуалана иста (изузев специфичних елемената лексике) - то већ и беле вране знају! Господин Марин доводи на странице *Козарског вјесника* термин - синкретизам - па онда буквално преписује његово значење из Вујаклијиног *Речника*. То је посао за читаоце које не треба на тај начин потцјењивати. Затим, противурјечни господин Марин каже да ме је *можда завео синкретизам пјевања усљед недовољног проучавања етномузике и народне лирике*. Ово, галантни и на брзину сковани теоретичар Драгољуб Марин, никад не би изјавио да је прочитао књиге *Босанске народне пјесме* академика Владе Милошевића из Бањалуке, које су ми

служиле управо као извор на пољу *етномузике и народне лирике*. Дакле, мораће коначно господин Марин да се дочепа речених књига и за сва времена ријеши своју муку.

Несуђени аутор књиге сличне мојој, господин Марин, изјављује да је *музичко у пјевању емоционално јаче од поетског*. То не само да је релативно, већ је и нетачно. Распричани господин хтио је да музичко и поетско представи као два независна елемента у умјетничкој симбиози ојкаче. Није баш најсрећније изабрао контрасни пар *музичко - поетско*, јер музичко у себи подразумјева поетско. Поетско је шири појам и не тиче се само књижевног текста, већ и умјетничке слике, на примјер. Прави контрасни пар био би *музичко - текстуално*. Али ко то мари - Марин може свакако! Осим тога, синтагма Драгољуба Марина *музичко у* пјевању јесте, заправо, плеоназам, што значи - још једна неспретно испуштена мрља стилско-језичке неписмености.

Драгољуб Марин, једноставно не воли термин *ојкача* - и тачка! Он и његови заошијани сабесједници, једноставно, стиде се матерњег језика, његове семантичке и звуковне љепоте. Они напрасно и безразложно дивну крајишку ријеч *ојкача* римују са неприличним ријечима којима није мјесто ни у жељезничкој чекаоници. Кад се већ играју науке и шале, зашто им на памет не паде једна од многих прекрасних ријечи: *погача*, на примјер! На Марина би се опасно наљутио значајни крајишки писац, аутор чувеног романа *Козара*, Младен Ољача. И његово се презиме идеално римује са ријечју *ојкача*!

Ојкача је и више и љепше од самога имена. Она је, заправо, народни надимак, онтолошка карактеристика и милошта, страсни угриз од миља у зачикљивом тепању, пецкавом подбадању и драгању ријечима. Петар Кочић има ријеч *набодица*, која предочава човјека што воли с врха језика пецнути па и кавгу заметнути. У Крајини, надимци су често прерастали у породична презимена. Узмимо примјер презимена са наставком - ача: Ољача, Дрљача, Гарача, Пувача, Ребрача, Куљача, Морача... Осим тога, са истим суфиксом (ача) постоје многе ријечи у крајишком (и уопште српском) миљеу: *погача, прегача, варјача, бадњача, кутлача, љевача, ломача, розгача, зорњача*... Затим, многе мање познате, пјеснички релевантне, ријечи: *ајкача* (дугачак бич), *акмача* (жена слабе памети), *батвача*, *звонача* и *зобњача* (врсте крушака), *косњача* (сјенокос), *космача* (густа и тамна шума), *виждрача* (окретна жена), *травњача* (врста жабе), *котача* (дрвце у игри којим се тјера обруч) ...

Завичајни веселник Рајко Срдић Рус, љекар по струци (осамнаест година пјевајући студирао медицину у Београду гдје и данас живи), један од учесника на ојкачким смотрама и фестивалима у Поткозарју, стидећи се термина *ојкача* и римујући га,

сасвим дилетантски, са неадекватним ријечима (*крмача*, *лудача*, *пракљача*...) које немају никакву значењску сродност са рјечју *ојкача*, руга се и, заправо, поспрду чини у корист своје штете. Болујући, при том, што и сам није, мада некомпетентан, сачинио књигу *Ојкача*, као коријен ове лијепе ријечи, у својим напрасним тирадама на ојкачким скуповима, наводи и бесловесни појам *оје* (руда која се везује за плуг помоћу крпела). Произвољна употреба непримјерених ријечи, без свијести о морфолошким и семантичким аспектима лексике, заправо, одсијеца грану на којој сједе срдити весељко и слични пајташи. Ови срцепарајући аниматори завичајне фантазме, на нивоу једног засеока или сокака, без свијести о ширем географском (крајишком) амбијенту, хоће на силу да преименују народни термин *ојкача*, раскорјењујући тако, драстично, један битан сегмент српске културне и духовне баштине. Они повлађују аматерским импровизацијама и опасним дневним егзибицијама, чиме се отвара конкретан повод за затирање сопственог корјена и памћења.

У свом претенциозном тексту нетачног наслова, Драгољуб Марин помиње бећарац, гангу, розгалицу и још понешто, али ојкачу - не. Квазиинтелектуални снобизам господина Марина, једноставно, не умије спрам сјајног сељачког термина (ојкача) да се уздигне и савлада фантазмагорични комплекс из дјетињства. Његово помињање ганге у опреци је са инсистирањем на типолошкој сличности наведених типова двостихова. Наиме, ганга се пјева у стиху осмерцу, а не у десетерцу. Тиме у воду пада Маринова теза о типолошкој уједначености десетерачког двостиха. Лично ми је жао што се Д. Марину није посрећило да сачини књигу *Ојкача*. Али, *ко прије дјевојци, његова дјевојка*. Сад не помажу ни позивања на Јутрогошту и Стригову гдје се ојкача, иначе, дивно пјева. Не помаже ни измишљени фестивал уопштеног назива: *Смотра српског изворног пјевања Козаре и Кнешпоља*. Тај назив је, заправо, поднаслов правог наслова који гласи: Ојкача! Јер, наслов који су Марин и његови пајташи дали реченој смотри може се придјенути свакој српској области, планини, гори или заплању, ма то био Грмеч, Копаоник, Шатор, Шар-планина, Динара, Фрушка гора... Управо је термин *ојкача* специфично благо и зато га треба чувати као мало воде на длану!

Међутим, још није касно да се анонимни Марин лати правога посла и сачини студију и антологију *Ганга*. На томе би му били захвални многи Херцеговци. То би био цјелисходан и креативан подухват за разлику од чангризавог чепркања. Управо у нашој култури, на мапи српске изворне пјеваније, недостаје још један наслов, нов пројекат под насловом *Ганга*, који би уз *Ојкачу* и *Бећарац* чинио драгоцјени триптих српског народног блага и релевантне

свијести о њему. *Ој, Марине, ти се ганге држи,/ са ојкачом ја сам би*о *бржи!*

ПАЦЕР С УВЕЋАНОМ ДИОПТРИЈОМ

Не би било никаквог разлога да се упуштам у излишан дијалог с аутором текста *Претендент на Бранка,* нити да браним своју брошуру о Радичевићу, да ми Р. Јенкић у леђа није зарио своје неталентовано почетничко перо, нападајући ме, при том, суманутим оптужбама и грубим дисквалификацијама. Показујући елементарно незнање и некомпетентност да, на свом месарском столу, суди о предмету, овај, чувеног презимена и непознатог имена, "писац", с невероватном количином отрова и киселине, шврља своје "мишљење" о мени. Наопако прилазећи брошури (као што седам пута наопако у свом тексту исписује сопствене иницијале Ј.Р. уместо Р.Ј), Радован се представио као новопечени зајапуренко, предшколски курир у књижевности, опасни подметач и, најзад, као незналица с увећаном диоптријом.

Већ у првој реченици свога текста Радован сагорева погрешно одређујући "критичку дијагнозу": "Релативно богата књижевна критика о Бранку освежена је књигом *Бранко-песник младости* младог новосадског поете Ненада Грујичића". Старт - и ишчашење зглоба! Нисам написао књигу критике, нити ми је то била намера, већ брошуру-фељтон о животу Бранка Радичевића. Лукави Радован намерно превиђа прву реч из рецензије Божидара Ковачека: *фељтон!* Но, да би самога себе уверио да је на правом путу, овај "писац" без презимена, који жели у првој минути једине рунде да ме докусури ударцем у потиљак, приговара да нисам применио "искуства теорије књижевности, критике, естетике, поетике, лингвистике, историје... па и нека феноменолошка искуства". Свака част! У мој фељтон Радојица би угурао "искуства" Велен-Ворека, Крочеа, Башлара, Сосира, Барта, Клод-Левиса, Сартра, Хајдегера, Фраја и других. На жалост, ови бардови се нису дружили с Бранком, те ми њихова сећања ("искуства") не беху од велике користи.

Дакле, написао сам фељтон, а не књигу критике. Пре појаве брошуре фељтон је штампан у новосадском *Дневнику* у тринаест наставака, што је, наравно, нашем Радовану промакло. Исто тако Радовану су измакли и неколики прикази у којима аутори наглашавају да се ради о фељтону, а не о нечему другом, о "књизи критике" како је запенушао Радојица. У београдској *Борби* Драгомир Брајковић већ поднасловом обавештава читаоце да приказује "Фељтон Ненада Грујичића о Бранку Радичевићу", у бањалучком *Гласу* Боро Капетановић свој текст наслављава "Добар фељтон о Бранку", у сарајевском *Одјеку* Горан Симић неколико пута помиње синтагму "фељтонско штиво", у сарајевским *Нашим данима* Зихад Кључанин,

такође, неколико пута помиње битну одредницу *фељтон*, што чини и Љиљана Бјелица у новосадској *Мисли*. Откуд се како и превари црни Раде?

И кад је већ фељтон у питању, онда се подразумева начин писања, једноставан, жив и духовит стил, тачне и строге фактогрфске чињенице. То је Радован морао знати, иначе, тешко је шта у његовом тексту поправити. Да објашњавам да фељтон не припада другоразредном књижевном послу (што Радојко у својој злехудости жели), нема потребе. Само ћу припоменути да су фељтон писали и писци попут Мирослава Крлеже и Антуна Густава Матоша. Од најмлађих то добро чини Бранко Алексић, ако Радојку то име ишта значи. Дакле, пишу песници фељтоне, пишу. И не пуцају при том, на фус-нотице критичко-феноменолошких студија на које Радован, омален, с висока циља. Уз све ово Радован би морао знати да фељтон не трпи теоретска измишљања, већ машту своди на факте, на написано и речено, на контекст времена о којем писац пише. Фељтон је својеврсна компилација и то је знано сваком матуранту. Но, Радојица хоће да ме насуче на весло свог деде па на једном месту каже да се брошура састоји од "двадесет три поглавља без икаквог реда и смисла" и деветнаест фотографија које попут "Кохових ба/к/цила" кидишу на читаоце. Не постоје у брошури поглавља? Радован не зна шта су поглавља, мада је морао тај ребус разрешити читајући наше и светске реалистичке романе. Што се фотографија тиче, фељтон ретко иде без слика, цртежа, фотографија, фотокопија докумената, илустрација и слично, па молим Радована да ме разуме, јер фељтон о Бранку био би кус.

Мој зелени опонент ми током целог свог текста, попут бесне дадиље, навлачи пелене "књижевно-теоријско-критичко-естетичко-поетско-лингвистичко-историјског... па и", како вели "феноменолошког" искуства. Све време хоће да ми тутне цуцлу дилетанта који нема шта паметније да ради, већ да "објашњава како је настала песма " пјевам дању, пјевам ноћу". (У фељтону не стоји да се песма тако зове. Радован је назив преузео, очигледно, слушајући гиздавог З. Чолића). Пошто је очекивао "феноменолошку" књигу Радовану смета све што у фељтону стоји. Не допада му се што сам, пишући о односу Мине и Бранка, двема-трима реченицама поменуо Мининог сина Јанка, очи му сузе од "богате очеве библиотеке" и гроба Бранковог брата Стевана у Темишвару, спрда се са "сушицом", пљуцка на одељак о Бранковом интересовању према ботаници, мућка у својој тегли пуној убуђалих краставаца голе факте и назива их "епилептичком слаткоречивошћу".

Све би било симпатично и, у најмању руку, опростиво једном студенту, да се Радован није машио великих имена, потурајући ми под

шију, као сечиво, фрагмент њихових текстова које сам, по Радовановом увиђају на месту "незгоде", готово дословце преузео. Као писац малог имена, који воли да се служи великим, Радојица већ у моту свог текстића крчми Елиотов стих, затим се поиграва Миланом Кашанином и Младеном Лесковцем, а, као узгред, помиње Драгишу Живковића и Миодрага Павловића.

Е, па лепо да видимо шта то ради наш паметни Раденко? Како доказује "злоупотребе, неспособности и неспретности говора о Бранку"?

1. Наведени фрагмент из Кашаниновог дела *Судбине и људи* (1968) да су Бранкове песме Вуку биле "средство у борби за народни језик и правопис", само студенту који још није положио књижевност деветнаестог века може бити фасцинантно откриће и непоновљив део реченице. Много пре Кашанина на сличан начин размишљао је и Павле Поповић, у својој студији о Бранку Радичевићу, написаној 1924. године. Чак 1906. године, у свесци "из књижевности", бр. 1, у издању Геце Кона, Павле Поповић пише о Бранку као књижевном раднику у Вуковом кругу. Дакле, нисам читао само фантастичан есеј *Између орла и вука* Милана Кашанина, већ понешто од Павла Поповића, па и многих других који не сматрају новим и непоновљивим што је Радован ишчепркао из Кашаниновог дела *Судбине и људи.* Да би се бавио оваквим послом Радован је морао знати да је чувени Кашанинов есеј први пут објављен у београдској *Књижевности,* 1953, у свесци 11, дакле, равно петнаест година раније од године на коју се Раденко позива. Потом, на силу жели да визуелно изједначи распоред слова у речима ″пропагатор″ и ″културни посленик″. Прву помиње Кашанин, другу ја. Радован тврди да сам преписао реч ″пропагатор″. Основцу је јасно да Раденко подмеће. Истовремено овај комотни ″писац″ забрањује ми употребу увелико рабљене синтагме ″песничка личност″ коју свакодневно чујемо у разговорима о поезији, а која се случајно налази у Кашаниновом тексту. Ово последње ме је опоменуло да у свом тексту користим што више комбинација Радовановог имена да ме исти не би оптужио да сам му име преписао из личне карте. Презиме сам, као што се види, сасвим отписао.

2. Реченица Младена Лесковца: ″Змајева песма није остала без одјека″ и моја: ″Песма је изазвала огроман одјек″ сличне су само зато што говоре о истој ствари. Можда сам инспектору Радфилду морао на енглеском језику исписати своју реченицу да би овај приметио разлику спрам Лесковчеве. Он моју реченицу као жвакаћу гуму намотава и растеже око Лесковчеве, чинећи све да прилепи једну уз другу. О којој песми се, заправо, ради? Радован не објашњава чињеницама да је посреди Змајева песма *Бранкова жеља*, дакле, једна сува чињеница за коју се много година пре појаве Лесковчевог текста

знало. Радован се, опет, служи 1949. годином, а песма је штампана 1887. у *Орлу-илустрованом календару,* потом у *Јавору, Српској зори, Певанији Змај-Јована Јовановића, Застави* итд... Узгред да дошапнем Радојку да се Лесковчев текст *Како је дошло до преноса Бранкових костију из Беча на Стражилово* појавио у *Летопису Матице српске* 1947. Године у свесци 7-8, само две године пре појаве пишчевог дела којим се служи школовани Раде.

3. Врхунска перфидност Радованова, попут жабе крастаче, буђнула је и на тренутак се скрила у плиткој барици лажног аргумента, у другом фрагменту исцепљеном из исте Лесковчеве књиге. У првом делу овог подужег навода Радиша ме подсетио да ″Св. Сава пада у јануару″ (мада у јануару пада снег), вероватно ме позивајући у Кађ, на славу. Затим, лукаво до зла оца, подмеће читаоцима онај део тобожње Лесковчеве реченице, који дословце одговара моме (такође, тобожњем делу). Тај део реченице, у тексту под полу наводницима гласи: ″пренос земних остатака нашег генијалног песника Бранка Радичевића са сан-марковог гробља на убаво Стражилово у Сремским Карловцима″. Читаоцима се, одиста, могло учинити да сам дословце преузео део Лесковчевог текста, чему нарочито доприноси лепа, ретка реч: убаво. Међутим, тај део реченице није Лесковчев нити мој. То је Радован био дужан да објасни читаоцима. Пошто није, јер га то не занима, а и не зна, мораћу сам. Део реченице припада обавести *Српског академског друштва* ″Зора″, у Бечу, које је двадесет седмог јануара 1883. године дало обавест да се приход од *Споменице*, приликом одржавања годишњице Доситејеве намењује преносу Бранкових костију. Ова обавест објављена је у новосадској *Застави*, 4. Марта, 1883. Године, у броју 28, на трећој страни. Текст нисмо потписали ни Лесковац ни ја, већ Петар Деспотовић.

Шта казати Радовану? Да о Бранку не пишу само наши велики писци после рата, да је о Бранку објављено преко две хиљаде текстова, да су од тога скоро шест стотина непотписани или обележени са аноним, да су о Бранку писали Радојици непознати, аутори попут Аце Поповића Зуба, Лазара Захаријевића, Полита Десанчића, Јована Бошковића, Милана Будисављевића, Максима Вујића, Данила Живаљевића, Ивана Мартиновића, Теодосија Марковића, Андре Гавриловића, Стјепана Бановића, те Радовану нешто познатији, али и даље недоступни, Коста Петровић, Теодора Петровић, Милица Стојадиновић Српкиња, Јован Ђорђевић и многи други чији би списак имена био подугачак. Да не спомињемо великане попут Његоша, Враза, Скерлића, Матавуља, Винавера, Дединца, В. Петровића, Мишића, Андрића, И. Секулић, Б. Поповића и друге који су бар делићем својих текстова осветлили живот Бранка Радичевића што је био искључиви угао мог интересовања приликом рада на фељтону.

Лењи Радиша би морао знати да се један овакав посао (дакле и његов приказ) не може радити без ишчитавања листова и часописа као што су *Застава, Јавор, Невен, Бранково коло, Босанска вила, Бродске новине, Летопис Матице српске, Зборник за народни живот и обичаје, Народна посвета, Нова Европа, Српски књижевни гласник, Зборник Матице српске за књижевност и језик, Коло, Браник* и многи други на прашњавим полицама архива, библиотека и музеја, где ″читалац″ попут Радована неће моћи, заваљен у фотељу, уз мамин пудинг, да чита лакиране књиге класика. Могао би се Радојко обратити и тзв. књижевној ситнежи Бранковог времена, ако га није срамота. Могао би да завири мало у рукописе Тодора Радичевића: ту се налази једна басна Бранковог оца, чије наравоученије необично лепо пристаје Радишиној намћорастој личности.

По свему судећи, редовни студент Радован-Радојица не зна ни где се налазе поменути листови и часописи. Да их и пронађе не би их читао, јер су смешни и погодни за зезање. Важно је да Радојко добро подмеће пушкице на испитима и тако полаже испите. Важно је да у свом, првом у животу објављеном, тексту монтира буре барута не би ли разнео све што сам до сад написао, губећи из вида да фитиљ цврчи њему под репом. Радован се, као прави кућки газда, подсмева мојим наградама што ″шљаште″ на ″прсима јуначким, поноситим″. Ја сам за њега ″свршени студент новосадског Филозофског факултета″, који свира на ″свршеној студентској фрулици″. Пошто се приближава јунски испитни рок и пошто би било пожељно да Раде положи српску књижевност деветнаестог века и још који испит приде, надам се да га неће узнемирити моје присећање да сам баш те награде што ″шљаште″ добијао како веома млад студент, у паузи између два испитна рока, на факултету где данас Радован, у лепо уређеном ресторану, испија каве и једе колаче.

У прождрљивој хајци на брошуру, наш Ратко сустиже и рецензента Божидара Ковачека, квалификујући његову рецензију чином ″дрскости, напудраности и званичности″ јер Ковачек ″дува″ у моје ″празнословље″. Иако неколиким речима Ковачек јасно одређује врсту штива (фељтон, брошура, новински читач, популаран начин), Радојко, обневидео од пене што му цури на закрвављене чељусти, уши и очи, распаљује пуном брзином бензинску цистерну путем ″конструктивног књижевно-критичког дискурса″. Ево како тај ″дискурс″ решава проблематику: ″а не би требало да изненади ако се појави Грујичићева књига под насловом ЈА ТЕБИ, ТИ МЕНИ о др Божидару Ковачеку″. Алал ти вера, Рађо!

Губећи контролу над текстом, при крају своје папазјаније, Раденко сам себи одсеца грану на којој се тако лепо љуљкао. За свој

текст каже: ″Овај безначајни пример лишен је свих сукоба личне природе″. Безначајни Радован се као малкице ограђује. Прекасно и наивно!

Пошто је потопио и мене и рецензента (себи одсекао грану), спржио зарезе и тачке, одувао пепео, лудачки се исмејао детаљима из Бранковог живота, излајуцкао и у ″поглављима″ себи под лакат несретно подешавао тесто текста, месио до изнемоглости, превртао, мљацкао, парадирао, на једном је месту Радован гадно открио своје злођудно лице на којем су, као у поскока, севнуле ситне зенице пред скок на жртву. Цинично коментаришући Бранкове преласке из једне средине у другу, Радојица је наједанпут, прешавши сва очекивања, бацио ми омчу на врат. Написао је: ″аутору ове књиге не пада на памет а да оде негде″. (Ово је један од мноштва излета ван проблема којима би Рајкан требало да се бави). Где би ти то, Раде баја, мене отерао из Новог Сада? У Босну, где сам живео тринаест година, или у Београд, где сам објавио књиге песама, или, пак, сведржитељу мој, у родно ми Панчево? Можда у Кађ да заједно чувамо гуске? Чудан си ти неки батинаш! Немој ме туђи! Купи ми возну карту и првим возом одох тамо где ме отераш. Обећавам да ћу ти се лепим разгледницама редовно јављати на адресу *Поља.*

БАБЕ НА ДЕЛУ

Или : Како је Зорану Ћалићу припала награда "Печат вароши сремскокарловачке" за поезију никад објављену у часопису "Кровови" који је ово признање доделио за песме штампане на својим страницама?

Лепо сам прошли пут рекао Зорану Ћалићу да би најбоље било да се у септембру обратио и попричао са домаћином Бранковог кола на које је, непозван, дошао пет дана пре доделе награде. Да се пријатељски руковао и прозборио једну једину реч, сазнао би понешто битно и не би се нашао у незгоди која га је сада, наивног и брзоплетог, немилосно зајашила. Како баба удроби, тако ће и кусати!

У прошлом броју "Књижевне речи", Зоран Ћалић, поред податка да је заиста аутор десет књига, доноси и тзв. одлуку и саопштење Културног центра у Сремским Карловцима и жирија награде "Печат вароши сремскокарловачке", које потписују Жарко Димић, Јован Зивлак и Зоран Ђерић. У тзв. одлуци наглашено је да се "Печат вароши сремскокарловачке" додељује за поезију објављену у часопису "Кровови".

Љубазно молим господина Зорана Ћалића да наведе број "Кровова" у којем је објавио своје песме?! И наслове песама? И страну на којој су објављене? Баби се снило што јој је мило!

Пошто доказа нема, јер Зоран Ћалић своје песме никад није објавио у "Крововима", награда која му је припала ништавна је и неважећа. Он не може бити добитник "Печата вароши сремскокарловачке". Обманута је јавност, избламирана награда, избрукао се жири и изиграни песници који су своје песме објавили у "Крововима". Кућа гори, баба се чешља!

Но, сад више и није интересантан лажни добитник, већ свемогући жири који му је, небеским триковима, награду доделио. Шта је, у ствари, и како радио жири у саставу: Зоран Ђерић, председник, Јован Зивлак и Жарко Димић? Где је у "Крововима" пронашао и читао, а потом и оцењивао необјављене Ћалићеве песме? Где је и како изгледа ужи избор жирија? Буквално су насамарени и оштећени аутори чији су радови редовно објављени на страницама "Кровова". Награда је припала човеку који није ни омирисао "Кровове". Коме то жири жуманцетом маже капке? И коме соли гузу? Свака баба болује од свраба!

Од прошлог до овог септембра, своје радове у "Крововима" објавили су песници: Радован Јекнић, Дивна Вуксановић, Перица Марков, Ненад Милошевић, Драган Студен, Нена Смиљанић, Новица

Новаковић, Светислав Ковачић, Рале Нишавић, Ненад Јовићевић, Владимир Богдановић, Лука Салапура, Иван Даников, Љиљана Дугалић, Зоран Ћирић (није Ћалић), Ненад Митевић, Никола Страјнић, Велимир Костов, Олга Манчић, Даниел Јовановић, Дејан Беговић, Звонимир Ж. Јовић, Рајко Двизац, Милан Ковачевић, Милован Крунић, Горан Јовићевић, Жарко Димић, Душан Чоловић, Мехо Бараковић, Никола Карбутовски, Миња Илијева, Ружица Петровић, Владимир Гарјански, Боро Латиновић, Дубравка Ђурић, Здравко Крстановић, Снежана Крагуљ, Јелена Протић Петронијевић и Миленко Попић. Скоро четрдесет песника! Нигде награђеног Зорана Ћалића! Дуни, јуже, да се бабе пруже!

Видим налакћеног председника жирија у *царевом новом оделу*, и чланове жирија видим у царевим новим штрамплицама, а у царевим новим рукавицама видим цареве нове странице часописа "Кровови" са царевим новим песмама. Видим и пипам привид до привида. Чудо над чудима! Ко не види и не пипне - луд је! То гарантују милена одлука и росно саопштење, а верно потврђују романтични потписи. И да парафразирамо Матију Бећковића: Над Зораном Ћалићем извршено је награђивање! Беж`те, децо, с пута, иде баба љута!

У збрци накнадног исписивања тзв. докумената, поткрале су с и неке вољене грешке. Испод тзв. одлуке, стоји: Сремски Карловци, а испод тзв. саопштења: Нови Сад, па човек не зна да ли све покрива Културни центар из Сремских Карловца или, пак, из Новог Сада! а оно *Нови Сад* - исписано ситнијим и другачијим словима од слова на истој страници. Ко ће још преносити машину из Сремских Карловаца у Нови Сад где главна баба надгледа работу! Где се ђаво стиди, ту пошаље бабу!

Затим, у тзв. одлуци каже се да је жири "формиран у јуну". Не наводи се датум, као да се жири порађао цео месец. Али зато испод стоји: 22. јули 1993. Грешка у доскоку! Чешљала баба вуну па је заболела пета!

Фамозна тзв. одлука има још једну глупост. Каже се да "због хитности посла" (ај!) - *месец и по пре доделе награде*! (подвукао Н.Г.) - исти ће жири одлучивати (вај!) и о награди "Паја Марковић Адамов", с тим што ће сада председник бити Јован Зивлак (авај!). Да ли игде на свету један исти жири, са истим члановима, одлучује о двема различитим наградама? Као да је помор писаца око нас па нигде живих да уђу у нови живи. Елем, како је могуће да ни у једном жирију нема представника Бранковог кола које је жири континуитет награда и целе организације у чијем оквиру додељују се поменута признања? Чак у тзв. саопштењу мађионичарског жирија на прво место, као додељивач, ставља се Бранково коло. У тзв. одлуци, Бранково коло се уопште не помиње?! Видела баба иглу на кули, а кулу не видела!

Ево и конкретне заврзламе. Каже се да награду "Павле Марковић Адамов" додељују Културни центар у Сремским Карловцима и "Кровови". Кућа у кући, сама са собом награду додељује. А истина је да награду додељује и Бранково коло које наставља традиције истоименог листа (1895-1914) што га је основао и уређивао приљежни Паја Марковић Адамов, угледни карловачки професор, интелектуалац, писац и библиотекар. Ко може одузети Бранковом колу награду која му је органски припадала?! Удала би се баба и са два зуба!

Еда би Бранково коло, као свој на своме, спасило шта се још спасити може, формирало је свој жири за доделу "Печата вароши сремскокарловачке": Ненад Грујичић, председник, Благоје Баковић и Жарко Димић. Једногласном одлуком жири је овогодишњи "Печар вароши сремскокарловачке", за песнички опус, доделио песнику Мирославу Цери Михаиловићу из Врања. Никаквих граница у годинама, никаквих невидљивих песама! Без старца нема ударца!

Препотентни Зоран Ћалић, дакле, био је у праву. Нису два, већ један добитник "Печата"! На жалост, не летећи Бананамен, већ песник Мирослав Цера Михаиловић. После велике бламаже "Кровова" и њиховог трагикомичног жирија, Бранково коло ће убудуће самостално додељивати награде "Печат вароши сремскокарловачке" и "Паја Марковић Адамов". А ако се ишта из свега могло научити, а оно је да, осим Зорана Ћелића, "Печате" нису добили ни Васко Попа, Александар Тишма и Мирослав Максимовић, како нас је у свом првом прскању млаком водом био Ћалић обавестио. Дала баба једну пару да у коло уђе, а две да изађе!

ВЕСЕЛО ОПЕЛО

Три су бабе једног дана
одлучиле да доделе
награду без жирирања
фрајлици од исте феле.

А фрајла се узјогуни,
ко да ју је савест гризла,
изјавама "Реч" натруни
размажена баба-шмизла.

Песме није објавила,
али "Печат", ипак, доби:

"Кровови" су виша сила
за песнике бабје доби!

И шмизла се, ето, љутну,
мало јој је "Печат", боме,
она сад би апсолутну
власт на небу књижевноме.

Главна баба, крезубица,
кривоного води коло:
"Не зазивај зазубица,
награђена стара лоло!

Позната сам што награде
и добијам а и дајем,
с пуно помпе и параде
без жирија ја опстајем.

Тутор сам ти, командујем,
жирији и нису важни,
годинама регрутујем
младо месо муза лажних.

Кад ми дође да замезим,
да проварим и избацим,
ја у смеху раље кезим,
и младунце своје давим!"

Јарац-баба, паметница,
из прикрајка, брже-боље,
лични потпис, несрећница,
гужва изнад клозет-шоље.

Куд ће с њиме, не зна шта ће,
криви се ко аветиња:
Документ у мокре гаће
тура вечна студенткиња!

Процуриће на црвено,
мора рупу да запуши,
јер главна ће баба, ено,
вући је за козје уши.

Ситна баба председава,
нити смрди нит мирише,
како главна каже баба
тако она и запише.

Смучило се добитнику,
главној баби књигу пише:
*"Збогом да си, мој хаику,**
са бабама никад више! "

Ко ту кога сад помузе?
И ко коме памет сврти?
То голица грешне гузе
кад их ноћна мора трти!

У читавој ујдурмини
баба-шмизла гадно прође,
насади се на кривини,
"Печат" другом на сто дође.

**Новосадски "Светови" су објавили шмизли књигу: То обичне песме нису, већ хаику цигу-лигу!*

❖

Ништа ме не би натерало да још једном одговарам на небулозну галаму неискусног и неравноправног ми опонента да се нису појавила још два његова сабрата из трочланог жирија који му је нерегуларно дао награду за песме које до данашњег дана нису штампане у "Крововима". Против тројице јунака из цртаног филма ова преписка скоро и да има неког смисла! Наравно, моје би срце било испуњено медовином радости да се појавио и четврти јунак серије "Алибаба и три почетника", главни члан фамозног жирија "Кровова", човек који је, као предигру "Печату", објавио у својој кући, више не знам коју по реду, нову Ћалићеву књигу.

Од самог почетка преписке са Зораном Ћалићем, имао сам посла са драстично неодговорним и непознатим писцем аматером. Он је, написавши иницијалну кајгану *Мрља на "Печату"* ("Књижевна реч", 25. септембар, бр. 423, стр. 2), као "славодобитник" из нејасних разлога, уствари, напао и разбуцао самога себе, а, потом, и чланове свога жирија. Мало темељнија психоаналитичка анализа утврдила би зашто се тај човек јавио за реч када је знао да му песме никад нису објављиване у "Крововима". *Гласник глувог доба*, поета ватес Зоки

Ћалић, пророковао је насловом свога првог текста велику мрљу која ће га прогутати поводом незаслужене награде, а на штету песника који су своје песме објавили у часопису. Тако га је бумеранг ружне препотенције ударио у нос!

Збиља, господине Ћалићу, ко вас је терао да пишете текст против себе и свога жирија? Зар вас ниједна баба није посветовала да то не чините? И зашто вам је уопште требало да се гласнете са ниске гране на којој од почетка чучите? Није ваљда да сте нервозни од рођења? Могли сте на миру задржати награду и нико вас не би дирао. Слава би вам ударила на све шупљине. Овако, име ће вам бити избрисано са списка досадашњих добитника "Печата вароши сремскокарловачке"!

Дакле, бивши лауреат, диско-хокеј Зоро Ћалић, чија бучна искуства из задимљених провинцијских клубова служе као темељ његовој булеварско-новинарској хистерији, залудно се пропиње да објасни да је баш он регуларни лауреат. У неравноправном сучељавању, почео сам се нелагодно осећати, јер сам морао јавно, из броја у број, човеку скоро ни кривом ни дужном да ударам чврге. Јер, присетимо се, над њим је извршено награђивање! Кад се узме прво са другим, он и није нека нарочито крива баба, већ је, заправо, фино обријани деда наше паралитерарне сцене. У двадесет осмој години живота објавити десет књига, чујем - и изабране песме, то, сложиће се и Црвенкапица, приличи седамдесетогодишњацима.

Прежвакани Зоран Ћалић стално избегава да изручи одговоре и објашњења поводом својих бламажа. Још није објаснио читаоцима "Књижевне речи" ко га је, откуд, како и зашто, непозваног, послао на 22. Бранково коло, пет дана пре доделе спорне награде, а све о туђем трошку. Затим, још није растумачио зашто је себе, гадно славољубљивог, сврставао раме уз раме са Васком Попом, Александром Тишмом и Мирославом Максимовићем, који, то већ и свраке знају, никад нису добили "Печат", а у шта нас је диско-пророк из петних жила уверавао.

И, напокон, крунска ствар! Зоран Ћалић није одговорио на питање због којег се цела полемика и води. *Када је и на којој страни "Кровова" објавио своје песме?* Тиме је јавно признао да он није и не може бити добитник "Печата". Тужно цитирам познату "Одлуку", коју су потписали Јован Зивлак, Жарко Димић и Зоран Ђерић, да се *"Печат" додељује за поезију објављену у часопису "Кровови"* ("Књижевна реч", 25. октобра, бр. 425, стр. 2.).

Очајан и напуштен, на ледини полемичког обрачуна којем није дорастао, Зоран Ћалић нема куд па призива и моли свој жири да га јавно брани. Заиста, било је трагикомично пратити вишемесечно репатање лажног добитника, а да, при том, жири који га је унередио,

све време ћути. И, "помоћ" је стигла. Јавили су се Жарко Димић и Зоран Ђерић. На бојну тратину пушта их трећи члан жирија, Јован Зивлак, најутицајнији човек међу њима, пресудитељ одлуке да се Ћалићу да награда. Он све види и зна, од почетка, жртвује младиће и, скривен, прати њихово мучно распрскавање. Добро ушушкан сапуницом ћутње, не излази из хладне земунице. Потпуно је свестан краха у развезаном колу са себи недораслим пајташима. На памет му не пада да брани Зорана Ћалића који се отео његовој контроли! Генезу таквог понашања, наравно, несретни лауреат не познаје.

Жарко Димић јавио се неписменим текстом који тражи дубоку лекторску дораду. На пример, уместо *7. 09. 1993.*, - треба *7. 9. 1993.* Или, пак, уместо *жириа* - треба *жирија*. Затим, неправилна употреба запете, рогобатни синтаксички склопови и тако даље. Под камелеонским насловом "Појашњење", он нигде не помиње Зорана Ћалића, нити "Кровове" и необјављене песме. Једноставно, оставља срушеног Ћалића у блатњавом јендеку пропасти и тако гласа против! Брани само себе и окреће се, тобож, награди "Паја Марковић Адамов". Дакле, два члана Ћалићевог жирија, Јован Зивлак и Жарко Димић, дижу руке од избламираног лауреата и гурају га још дубље у живи глиб заборава!

Шта чини Зоран Ђерић? Исписује текст који "нити смрди нити мирише". Истина, он стварно признаје да Ћалић није објавио песме у "Крововима". Пере руке од свега и кривицу пребацује на Жарка Димића, главног и одговорног уредника: *"Песме Зорана Ћалића биле су одабране за број који се спремао за штампу и требао је, по речима главног и одговорног уредника, да се појави до септембра ове године, пре доделе награде"*. Немамо шта додати!

А ево и глобалног чуда! Свој уцвиљени текст Зоран Ђерић започиње питањем *ко је, како и када овластио Бранково коло* да додељује "Печат". Он се, дакле, сматра неком врстом газде над газдама. Наводим прву реченицу из "Саопштења" које Ђерић лично потписује: *"Печат варош и сремскокарловачке", награда коју већ традиционално додељују Бранково коло, раније у сарадњи са "Гласом омладине", потом са часописом "Кровови" из Сремских Карловаца итд...* ("Књижевна реч", 25. октобра, бр. 425, стр. 2). На скали компетенција, дакле, Бранково коло је на првом месту. Ни овде немам одбити перце Ђерићевом документу. Осим што могу поново додати да једино Бранково коло представља жив континуитет у деценијски дугој додели "Печата", те се, отуда, и супротставило нечасној работи.

Даље! Председник Зоран Ђерић лаже да су гашењем "Поља", *по договору уредника*, "Печат" наследили "Кровови". Где је Бранково коло у договору? И да су се чак уредници "Поља" и "Кровова" договорили, где је у "Одлуци" ("Књижевна реч", 25. октобар, бр. 425,

стр. 2) потпис Фрање Петриновића, главног и одговорног уредника "Поља"? Само дрежде латинични печат културног центра у Сремским Карловцима и потпис директора Жарка Димића, затим, излишни потписи Јована Зивлака и Зорана Ђерића. Откуд сад њих двојица кад се у "Одлуци" говори о "Пољима"? Они су само чланови жирија.

Према томе, после свих објашњења и факата видљивих голим оком, и након одбијања чланова жирија "Кровова" да јавно одбране "лауреата", Зорану Ћалићу не преостаје ништа друго него да, како је и обећао, врати нерегуларно стечену награду на адресу свога жирија!

Обавештавам господина Ћалића да ће ових дана заседати нови жири који ће, једном од тридесет девет песника који су објавили песме у "Крововима", доделити "Печат вароши сремскокарловачке". Тиме ће флека, коју је Ћалић наслутио својим првим текстом, бити бар делимично опрана. Уз његов "Печат", који му може послужити само као сувенир-подметач за још једну врелу кафу, љубазно молим Зорана Ћалића да, за документацију "Кровова", пошаље и исечке из дневне штампе од Хоргоша па до Тивта, као и телевизијске снимке којима је "доказивао" да је лауреат. Новинарима, Ћале, није веровати! Они су често непоуздан бедекер кроз шарени лавиринт књижевности који ти потураш стринама из Њемачке и шипарицама из диско-клубова. Њих то уистину не занима. Прве гледају да се наједу киселог купуса и насрчу расола, а друге да се на првом ћошку надувају лепка!

Најљупкији случај у веселом замешатељству представља амбивалентни Жарко Димић који је потписао све што се од докумената могло потписати - и онда се каје! Човек који је седео и свим жиријима и "вукао" све конце! Па кад је ухваћен у мишоловци, инфантилно се брани као дете које украло туђу играчку. Он признаје да ја дао свој глас за Мирослава Церу Михаиловића и да је потписао одлуку жирија Бранковог кола, али, како каже, *не својом вољом*! Случај, такође, за психоаналитичка истраживања! Затим, тај исти Жарко Димић додаје да је одлуку потписао за време одржавања Октобарских сусрета писаца у Београду, што је чиста измишљотина, јер Жарко Димић није био гост ове међународне манифестације.

Шепртљави Димић, који немилосрдно оставља Ћалића на цедилу, покушава, уза све, и да "заштити" награду "Паја Марковић Адамов" у чијем жирију, по природи ствари, налази се и један представник Бранковог кола. Недавно ступивши на књижевну сцену, Жарко Димић за мене, у своје име, каже: *"Како је почео да намеће своја решења и да на томе прилично инсистира, одлучено је* (авај*!) да се ове године не уврсти у жири"*. Посао једног члана жирија, властохлепни Димићу, састоји се у томе *да намеће своја решења и да на томе прилично инсистира*, а не да покорно слуша повишени и дискретно пијани глас недошколованог "шефа". Само што твоји

жирији, вечити студенте, никад нису заседали и никад се није до краја знало ко се у њима налази. Нити сам ја икада било који твој *абракадабра* жири потписао.

Потребно је нагласити да Жарко Димић годинама доставља Тањугу имена такозваних добитника, која недужно освићу по новинама, увек без састајања жирија које овај феноменални тип мења као мућак-јаја испод квочке. Но, захваљујући Зорану Ћалићу, Димић то више неће моћи да ради! Сад је још у игру улетео Јован Зивлак који је ове године, по Димићевој дуплој одлуци, "председавао" жиријем награде "Паја Марковић Адамов". Скокнуо из истог у исти жири! Чекам прилику па да отворим Пандорину кутију чудеса поводом доделе овогодишње награде која носи име оснивача и првог уредника *Бранковог кола* у Сремским Карловцима. То ће бити КРУНА ове полемике! Ритнул ју је ждребац, пак ју прса отечеју!

МУШКИ И ЖЕНСКИ ПРИНЦИП

О слободном и везаном стиху, и о још понечем

Питање слободног и римованог стиха јесте, заправо, круцијални чвор на мапи савремене српске поезије. Слободан стих је у неколико новијих деценија постао полигон за ћердање и проституисање песничког језика. Распродаја стихоклепачких којештарија постала је одликом једног времена које је изгубило критеријуме и образ пред прохујалим вековима поезија. Као да је поезија измишљена у фабрици хемијских оловака па се све исписано гушчијим пером на пергаменту може сматрати превазиђеним! И, као да Хомер и Петрарка станују у комшилуку па ћемо их са жаљењем попратити док ујутро купују хлеб у драгстору! Салијеријевски дух населио је вештачки нађубрене ледине бесмисла оличеног у шанси неталената да се промовишу као поете. А слободан стих, у ствари, далеко је од слободног шврљања и кањања хартије. И те како је он везан - талентом понајпре, а онда талентом за таленат. А он је већ друга басна.

Писати везан стих у контексту где су се намножили жбири сваке врсте, недошколовани боемчићи, умишљени свезналци библиотека диљем малене домовине и слаткорепи ушкопљеници којима песништво јесте филателистички хоби викендом, значило је бити изопштен и - нико. Јер, коров бескрајних слобода у жврљању *стихова*, однеговао је зврндове књижевног живота који су посезали за судовима и закључцима од *епохалног* значаја. Свему је погодовао идеолошки предзнак времена. Класичну лепоту стиха, која осим дара тражи и врхунско познавање заната на трагу највећих мајстора, замењена је деструкцијом склада и хармоније. Као еклатантан пример креативне немоћи јесте квазисонет од четрнаест механички нанизаних слободних стихова без риме и метра. Та монструозна творевина, коју изгубљено производе сушичави геј-комарци савремене песничке сцене, личи, у ствари, на калдрму бачено одело без тела. Сонет је звоно (сонето - ситан звук; сонаре - звучати). Без риме, метра и музике сонет је немогућ. Све остало је бласфемично зујање и пад, сад већ, ошамућених спреј-комараца ниског лета.

Удавити стражиловску жилу куцавицу значило је бити модеран, и у светском тренду. Уништен је вечни принцип *tat tvam asi* (то си ти) и створен је наказно нов: то ниси ти. Односно, установљено је правило, болесно и унапред мртво: не буди свој, већ туђи.

Слободан и везан стих доживљавамо и откривамо као мушки и женски принцип песништва, као двоструки одраз мимесиса. Тек скупа, бели и метрички стих јесу једно. Као дан и ноћ, пунина круга,

савршенство без пукотина у перцепцији наших уморних чула. Окрепљујућа је паундовска истина да песник с почетка - пише, а доцније - пева. Слободан стих јесте поезија само уколико је певан, дакле, створен у пуном ангажману искуства и надахнућа. Римован - такође, с тим што је пун замки и причина за оног ко хита да занат преломи преко колена. Песничку уметност, и њен живот, онтолошки храни и одржава таленат за таленат, пандан ономе што називамо свешћу о дару као видовитом еросу. А без таквог, у тоталној прогресији, ероса, нема ни танатоса. Нема, дакле, ни човека ни света. Песниково је да, поводом свега, не мистификује, већ да, озарен, отвара и проналази нове стазе и богазе у језику над језицима.

Читав један смешни погон херметичне поезије (у највулгарнијем смислу) васпоставио се у мрежи српског језика и оплеснивио златне нити једне традиције оплемењене непролазним лирским вредностима. Тзв. слободни стих постао је простор *бескрајних* слобода у којем се надмено газило крхко и прелепо биће класичног стиха. Под крхким подразумевамо суптилну грациозност класичне грађевине што почива на прецизним валерима заната. Крхко је, дакле, у исти мах стамено и моћно попут сунчеве светлости која се неће упрљати ако обасја и најгоре сметлиште. Везана форма тражи додатне напоре, она подразумева вишак дарова и бдења, и, напокон, осећање континуитета такве красоте. Није случајно Езра Паунд рекао да се у зрелим годинама пређеног пута и искуства, у ствари, *пева*. Мало је рећи *пише*, јер *певати* значи реализовати законодајне принципе и дамаре не само матерње мелодије језика, већ и откључати шифру компаративистичког увида у феномене форме и облика. Отуда су сонет (његов венац), терцина, сестина лирика или октава, на пример, прилика за цветање српског језика у формама које су никле негде другде. Насељавање глосе, на пример, амброзијом српске мелодије језика, јесте, у ствари, примена амалгамисаних моћи италијанске или шпанске, француске или енглеске парадигме у нашем миљеу. То је, дакле, чин којим се не укида *туђе*, већ градивно подиже на сушти степен креације. Римован стих, био он исписан у руском или немачком језику, не потире своју језичку матрицу, без обзира што је *зазидан* у форми насталој у трећем језику.

Расправом о везаном стиху, и скретањем пажње на њега, никако не значи да слободан стих остаје без шансе. Напротив, прави песник подједнако пише и један и други стих. Пример Брехта или, пак, Раичковића најбоље говори да песник нема проблема са везаном формом, већ да лажни песници имају ту муку. Песник се установљује у своме дару и подразумева форму. Несретан је онај песник који олако обрушава се на било који од два глобална обрасца. Овде се све време желело истаћи да је слободан стих већа зона лажних писаца и

најгрубљих прекршаја песничког заната. Поготово ако је текст плод импровизације на којем се ништа потом не ради. Али, и тад, лешину од текста немогуће је усавршавати, јер је посреди мртав чин, лаж, ништа. Исто тако, протеклих деценија, намножио се цео један сој индиго песника чије су смешно римоване песме личиле на раздеветано клопарање парњаче кроз идиличне дневно-политичке пејсаже и кривине. У шећер саливене риме вашарски су презаситиле и обљутавиле на правди Бога катрене упрегнуте у лицитарске поруке и бесловесности. Поезија је редовно остајала негде другде. Јер, бити песник - значи грлити судбину. У језику и животу. Све остало је артифицијелна кокетерија. И све попут фукаре заудара на лицемерје и смрад.

А о критици савремене српске поезије - само оволико: Којег ли конвертитства, и којих ли сићаних нагодби у дневном пазару! Које ли бесловесне мељавине на исти штос! Урнебесна досада, звана прича о песничком поступку, котећи се годинама на страницама књижевне периодике и дневне штампе, немилосно пада у јаму коју је сама себи, у ствари, копала. Неинвентивни критички текстови спаљују сами себе појавом нових песника и свежих песама. Остаје једна трагикомична епизода кућних мајсторчића којима, после свађе са неопслуженим партнерима, не преостаје ништа него да се повуку у свој собичак и, у мемли стида и јада, напишу још који текст за колумну од тридесет динара. Српску критику и поезију, на срећу, захвата нови озон што долази са чистих предела језика. Раскорењивачи сопствене традиције на све гледају из шупе што гори потпаљена туђим погледом на свет.

НЕНИНОВЕ АКРОБАЦИЈЕ

Књижевни критичар Миливој Ненин, очито воли да уопштава, импровизује и мимоилази предмет о којем се говори. Замолио сам га да ми одговори у којој се песми, у књизи "Врвеж" (коју је приказао) налази деминутив "поезијица". Није одговорио. Пошто такав деминутив не постоји у књизи, Ненин се презнојио објашњавајући како би то изгледало када би се налазио у "Врвежу". Његов акробатски одговор развијен је на три нивоа:

Насловом "Њено величанство грешка", Ненин, тобож покајнички, сугерише читаоцу да је по среди, у најмању руку, штампарска, ако не и његова, грешка приликом прекуцавања текста. Ни о једној ни о другој грешки није реч. Ево!

Ненин каже да је "реч поезијица запамтио из прве верзије песме *У књижари* где лирски субјекат прекорно каже да поезијицу нико не купује". Ненин је, дакле, запамтио, а не прочитао да " поезијицу нико не купује". У поменутој песми има оваква строфа: *Когод купи Теорију,/ многи лизне слатки Шунд,/ а ко, богме, пазари и/ Песмарицу.* Можда му се реч песмарица учинила поезијицом. Можда, али она није деминутив. Иако је очигледно да се "поезијица" не налази у песми, Ненин даје фантастичну опаску: "Зрачи и својим неприсуством". Свака част!

За откривање Нениновог импровизованог односа према написаном понајбоље ће послужити део реченице који је најближи истини: "...критичар је прештампавајући део реченице из рецензије... ". Миливој Ненин не каже из чије рецензије. "Заборавља" да истакне тако битан детаљ због којег сам, заправо, и реаговао на нетачност у његовом приказу. Миливој *Ненин* је рецензент "Врвежа".

Књижевни критичар и, дакле, рецензент М. Ненин је, служећи се попут каквог еквилибристе свим расположивим акробатским потезима, избегао да призна суштину ствари. Али, зато, шетајући раширених руку по разапетом циркуском конопцу свога текста, у тренутку када се спотакао и замало сломио у паду, иронично ми се извињава што је "пропустио да промени наслов песме *Родитељска љубав* у наслов песме *О самоубицама*, дајући, при том, излишно објашњење да је овај други сретније одабран иако то није стигао да примети у свом првом тексту. К`о вели, бар сад мало да набоде! Свемоћном рецензенту и приказивачу исте књиге не пада на памет да каже и то да сам ја штошта у књизи, у односу на рукопис, изменио, чак убацио нови циклус песама...

И да приведем ову полемичицу (деминутив!) крају. Очигледно је да није посреди само *рогати* деминутив "поезијица" (Волови се

држе за рогове, а људи-писци за реч), већ Ненинов овлашни однос према написаном тексту и рецензији, дакле, и према издавачкој кући за коју је ту рецензију писао. Не би требало, ваљда, Ненину објашњавати да кад приказује књигу да се држи онога што је у њој, нарочито кад цитира. Прве верзије појединих песама које нису штампане у књизи, занимљиве су само као приватна спознаја и могу бити предметом другарског ћаскања за кафанским столом. Тим пре што је М. Ненин, одиста, рецензент "Врвежа", а, не заборавимо, и песник који је, поигравајући се сопственим именом, објавио збирку песама "Не и не" (Лок, 1977).

МОЛИТВА ЗА МАТИЦУ СРПСКУ

Подмлади, Господе, Матицу српску! Прибави јој младе уреднике! Развиј живу књижевност! Не дај, Господе, да Матица српска буде пандан Академији наука и уметности, ионако су се намножиле три у Србији. Подмлађуј, Господе, Матичине редакције, савете, одборе и жирије. У Новом Саду вршљају млади писци без посла. Распореди их, Господе, на уредничка, секретарска и директорска места. Нека буде као што је на оснутку Матичином било: све млада до младе глава! Ако већ не можеш на ова радна места, постављај их на места чистача и судопера. Нека бришу Матичине прозоре, степенице и подруме. Нека вешају своје ватрене главе о снопове паучине. С метлама и усисивачима урадиће тај даровити свет свашта. Пронађи, Господе, спонзоре за нове тепихе и лустере. Млади ће писци запенушати на новим ћилимима, измениће старе сијалице. И не расписуј конкурсе, Господе! Лично, за руку, уведи младе новосадске писце у Матицу српску и кажи: - Ти седи овде, ти вижљасти тамо, ти скрпљени онамо и - радите! Сачини, Господе, паралелно уредништво, удеси руководство Матице у сенци. Спери флеку, Господе!

Са секретарицама и службеницима не знам шта ћеш. Ако не воле књигу, не остављај их без посла. Пребаци их у Нафтагас, тамо су боље плате. На њихова места бар доведи младе писце. Спаси, Господе, учарану лепотицу Матицу српску, спаси њену седокосу фризуру! И флеку, не заборави флеку! Тутни младићима у унутрашњи хеп хемијска средства са пијаце. Ти сапунчићи спирају мастило, вино, маст и - флеке од старачког зноја! Подмлади, Господе, Матицу српску! Проветри лепи намештај!

Ено се бистри Караџићева глава која је тек пре коју годину ушла у Матицу и заменила маршалову. Ено, велим, Матица вода за руку Академију и показује излоге. Ено, коначно, песник из Новог Сада добио Змајеву награду Матице српске. Ено Матица објавила сабране песме новосадском песнику. Ено у уредништву "Прве књиге" још неколико младих писаца из Новог Сада. Ено нових уредника разних едиција. Ено компетентних људи! Свани дане с таквим сличицама, умножи се поледицо и испреврћи запечене критеријуме! Спаси, Господе, Матицу српску и овај град. Кад си већ за сва времена изгубио Српско народно позориште, немој Матицу српску. Не унесеш ли ореол свој у Матичину утробу, у њено биће, у њену душу, флека ће изаћи на улицу. Флека ће се одлепити с асфалта и подићи високо. На нас ће ситне пасти густи мрак. Подмлади, Господе, Матицу српску, вај!

МОЛИТВА ЗА МАТИЦУ, ОПЕТ

Сачувај, Господе, старицу Матицу српску!

Одувај пудер с бледог лица и умиј изворском водом. На увце јој загргољи да годинама није како ваља и требује. Подсети је на ране пољупце и оснивaче трговце.

Додели постхумно, Господе, стипендију младом Николи Тесли чију је молбу Матица двапут одбила, обележи датум одбацивања рукописа Јакова Игњатовића, испред зграде постави бисту Вукашина Караџића, именуј живе уреднике. И плате повећај портирима, они су стубови куће. Демистификуј, рођо!

Консултуј млађане писце Новога Сада. Читај њихова писма и петиције у рубрикама дневних листова где пензионери жале се на режим градске вожње. Твој дах цепти између редова, Господе!
Конституиши поново Матицу српску! Одмах на лицу места, удеси такво чудесо. Споји у једно четири независна предузећа што у своме називу носе име Матице српске. Врати Матици њено! Нарочито се позабави издавачком делатношћу. У сну остави галерију и библиотеку. Фртаљ Матицу превиди, јер нема ока за њу. Издавачком се ти позабави делатношћу. Ту укивај своју вољу, ту удели и шаком и капом.

Демистификуј уредничке способности, љубав према књизи, вајне компентенције. Не остави уреднике на улици, пронађи им нова радна места. Ако неће, објасни да могу основати приватна издавачка предузећа. Спонзориши, сило! Набави дозволе за рад.

Штампај, Господе, песничке књиге у сто једанаест примерака. Мало је, брате, сто! Шибни у књижаре још једанаест. То је посао, оче! Сручи те количине у библиотеке, сапни наслове ко прашину у читалачке очи. Једанаест је недељив број. Једанаест је чудо. У "Речнику симбола" пише и ово: "Једанаест је знак неумерености, неразумности, прекомерности сваке врсте, несуздржљивости, насиља, претеривања". Не обазири се, Господе, на то. Све су то учене мистификације. Ти ради по своме. Трукај у сто једанаест примерака. Ко данас чит одлуке уредништва? Имаш и ти право да заглибиш.

Али, читај даље: "Једанаест навешћује сукоб. Његова подвојеност почива на томе што се претераност може схватити или као почетак неке обнове или као лом и нарушавање десетице, као пукотина у свемиру". Ово је већ боље, Господе! Слика је чиста и нема флеку. Делује оптимистички. О једном је трошку. Можеш жедан преко воде, а можеш и повишицу издејствовати. Нарочито ако уреднике запослиш у Нафтагасу. Тај гигант хоће сарадњу и размену кадрова. Ето нама нових пара на ћилиму среће!

Допиши, Господе, першуном Закон о Матици српској. Сачини нови чим реконструишеш ову стару кућу. Кад саставиш све у једно, именуј једанаест уредника и свакоме тутни онај претешки примерак. Нека зналци распарчају тираж у дванаест књижара. Нека виде како у дванаестој блиста апостолски посао. Ту промовиши нова издања. Не заборави награђене књиге. И оне одбијене принеси с главицама купуса у сепету. Десницом својом испиши плакате по граду! Опрости мени, скрушеном дијаку што опет греши и моли у мраку!

Дозволи, Господе, да добитник Змајеве награде у друго допуњено издање убаци четири песме. Пронађи спонзора и за такав чин, за два листа хартије, за ту тонажу лирике, за фини лепрш криоцета лептирова два. Гурни коју парицу у мастиљаве џепове писаца. Не питај шта кошта сонет. Глава је у њему зинула. Ко ли ће тим устима нанети врућих кромпира?!

Спаси, Господе, поцепану Матицу српску! Од старе пиџаме сашиј меке папуче. Неопажен обиђи Матицу изнутра. Вирни гдекуд, накашљи се! На највећој раскрсници заустављај, контролиши дах. Причај о флеки. Шта је с наградом "Лаза Костић"? Распиши конкурс за есеј о флеки на државном нивоу. Награди из касе малене музаре наше. Унапређуј стилистику флеке, мењај тепих на улазу!

Међу оном једанаесторицом, Господе, пронађи озареног што вреди за двојицу. И онако дванаест ти не треба. Ризикуј у дерана од четрдесет лета. Он ће распламсати пубертетски дар. Балавац је окретан и начитан, једном ногом у климаксу. Тај би писце примао весео и здрав, он би се сатрао око доброг рукописа и не би аутору мистификовао начин финансирања. Тај би глобалне проблеме пијачног кантара обесио мачку о реп.

Таквога роди, Господе! Њега ћемо тетошити и љупкати, частити и стризати, славити и чувати. И књиге ћемо његове читати, а утиске секретару преносити. Проспи, господе, јарост у одаје и сазови одсвуд српске писце у Матицу српску. И друге позови, али српске не заборави никад. Дијаспора језика на твом лицу гори. Један је с висока певао: "Збуњене су пчеле без матице".

НЕУКО ПОПОВАЊЕ

Био сам радостан када ме је Приједор позвао да будем члан жирија за награде *Књижевних сусрета на Козари*. То сам схватио као завичајни гест обостране подршке. Био сам спреман да у сваком облику припомогнем, и као песник, али и као човек који организује и води велику песничку манифестацију у Србији. Међутим, ствари су се окренуле наглавце. Наиме, заједно са још тројицом чланова жирија, поднео сам оставку. Можда је мени, у односу на остале чланове, то био најболнији чин, јер, Приједор је град у којем сам проживео најлепше младалачке године.

На чланове жирија, на жалост, вршен је неодмерен и континуиран притисак од појединих чланова Организационог одбора *Књижевних сусрета на Козари*. Притисак се огледао у наметању кандидата за награде. Није спорно ни једно име само по себи, то су све велики писци, већ је споран начин на који је Организациони одбор, у чије име су се позивали појединци, деловао према жирију којег је именовао као стручно тело које ће самостално и компетентно доносити одлуке о лауреатима. На могућност, на пример, да би награду *Скендер Куленовић* могао добити песник средње генерације из Бања Луке, одговарано је да се Организациони одбор с тим никако не слаже!

Еклатантан пример притиска на жири, осим телефонских и убеђивања уживо, био је текст пласиран у листу *Борба* од 30. августа 2002. године, под насловом *Коме Вијенац Козаре*? Текст доноси, без знања жирија, следеће: "Књижевници Милорад Павић, Добрица Ћосић, Миодраг Павловић и Стеван Раичковић номиновани су за угледну награду *Вијенац Козаре*". У тексту се каже да ту информацију "сазнаје ТАЊУГ из Приједора". А истина је у томе да је жири на свом првом састанку помињао само Драгана Колунџију и Стевана Раичковића. Дакле, напрасни списак кандидата дошао је у јавност из неке треће руке која је желела да прејудицира и наметне жирију своја решења.

На другом састанку жирија, такође без присуства Зорице Турјачанин из Бања Луке, указано нам је на предлог пристигао факсом из Приједора, у којем госпођа Турјачанин предлаже кандидате за награде. Пре тога, на састанку, Ранко Рисојевић је предочио кандидате које му је Зорица Турјачанин саопштила у Бања Луци да их он пренесе жирију: Драган Колунџија за *Књижевни вијенац Козаре* и Дара Секулић и Стеван Тонтић за награду *Скендер Куленовић*. Очигледно је да је Зорица Турјачанин подлегла притисцима Организационог одбора и своју одлуку променила: Добрица Ћосић за *Књижевни вијенац*

Козаре и Драган Колунџија за награду *Књига године*, како стоји у копији предлога. Ту се чак и не помиње име Скендера Куленовића по којем награда носи име. Осим тога, Драган Колунџија није објавио књигу 2001. године, а што је услов да би књига уопште ушла у избор. Дакле, он је аутоматски елиминисан "предлогом" Зорице Турјачанин.
Оваква нагла промена става Зорице Турјачанин, супротна ономе што је од ње чуо и пренео жирију, била је већ довољан разлог да господин Рисојевић, као моралан и одговоран писац и човек, поднесе оставку, што су убрзо учинили и остали чланови жирија. На врху факс-поруке било је отиснуто име пошиљаоца: *Кабинет председника СО Приједор*. То није безначајно! Тај податак није пренесен на копији објављеној у *Вечерњим новостима*, већ само доњи део листа, а не и горњи на којем се то види. Зашто би Зорица Турјачанин свој предлог слала жирију преко Организационог одбора у Приједору, јер је то већ учинила преко свога суграђанина Ранка Рисојевића, члана жирија. И, коначно, она је дужна да свој недолазак и предлог за награде лично објасни и упути председнику жирија, академику Дејану Медаковићу, а не Организационом одбору. Слање "предлога" Зорице Турјачанин преко Организационог одбора у Приједору, више је него очигледна манипулација и директан притисак на жири! Поред тога, иако је обећао, Мирко Гламочанин, члан Организационог одбора, није се појавио ни до данашњег дана то објаснио, у Српској академији наука и уметности у Београду где је 9. септембра, по други пут, заседао жири на челу са господином Медаковићем. Жири је остао ускраћен за информацију о току припрема *Књижевних сусрета на Козари*, као и за директно објашњење пристиглог предлога Зорице Турјачанин. Мирко Гламочанин је био упознат да ће Ранко Рисојевић саопштити жирију предлог Зорице Турјачанин. Међутим, он је решио да то сам учини путем факса из Кабинета председника Скупштине општине Приједор, а у име Организационог одбора.

Како рекох, много сам се био обрадовао обнови *Књижевних сусрета на Козари* и повратку награде са именом песника који је написао чувену *Стојанку мајку Кнежопољку*. Било ми је помало чудно зашто се оснива још једна награда поред вишедеценијске са именом *Скендера Куленовића*. У томе чину видео сам извесну преамбициозност и мегаломанску наивност, са примесама дневно-политичких дриблинга и умекшавања. Међутим, нисам до краја хтео да се мешам у одлуку домаћина.

Наше подношење оставке је морални чин стручних људи у области књижевности који не желе преузети одговорност туђег исхитреног и неуког поповања. Хтели смо да покажемо да нису сви жирији корумпирани и да постоје ствари и појаве на овоме свету, као што је поезија, које се ничим не могу подмитити. Верујем да ће

домаћини у Приједору из свега овога извући голему поуку да се са оствареним и часним личностима из света књижевности не могу поигравати као са пијачним препродавцима. Управо због скандала, пре две године, око лажне обнове *Књижевних сусрета на Козари* (у шта је била упетљана фантомска Матица српска Републике Српске), нисмо желели да учествујемо у новој варијанти рашомонијаде без обзира на, у основи, добру вољу домаћина. Једноставно, домаћин је прешао граничну црту компетентности и пристојности. Требало је препознати нашу нелагодност и престати са грубим уплитањем у рад жирија. Јер, књижевна сцена тражи суптилне увиде који, поред осталога, подразумевају знање и искуство.

ПРДАК

Ма и најбезазленију узмем ли књигу на ничијим корицама стоји реч *народ,* севне политички барут, опрљи ме курва политика. Дошла ми у руке лепа књига "Народни музички инструменти" Адријане Гојковић. Таман сам помислио, ево ми лаганог штива удаљеног сто светлосних година од политичког ропца у којем живимо, кад ме запахну политичка гареж. Елем, по словом П читам називе народних дувачких инструмената, разних труба, пискова, цеви и цевчица: *прц, прцкета, прчка, прда, прдац, прдала, прдалек, прдалица, прдало, прдаљица, прдаљка, прдец, прдела, прдевка, прдика, прдља, прдула* и *прдунца.* Осамнаест различитих назива за сличне или готово исте ствари!

- Где је ту политика? - питаће се упрошћени читалац. И ја бих се то питао да поред ових ексклузивних термина не стоји и географско одређење. Наиме, сви ови инструменти налазе се на терену Словеније и Хрватске. На пример, прдац је дечији писак у Павловцима, у Хрватској, а прдула труба од коре дрвета у Горењској, у Словенији. Не можеш живети од пискања, јеке, мекетаве халабуке и пискања. Дрнда и пишти на све стране! Таман избегнеш прчу - сачека те прдец, утекнеш прдики - љуљне те прдула, склониш се прдалици - заклепеће прдевка, макнеш се прдљи - испљује те прдаљка. Ах, што звуци миришу! Нема тог башчована који би такве вођеве засадио. Цвета отров до отрова. А тек на обалама река и потока. Сваки створ обесио какво прдало и пеца. Вреба брата. Сваки носи под руком кајданку и исписује ноте заборављених химни. Униформисани музичари! Цели народи дувају.

Пребирем даље по слову П и не могу да верујем да су сви инструменти баш из Словеније и Хрватске. И, гле, један се једини у мноштву устоличио у Србији: *Прдак*! То је велика бордунска цев на ерским и левчанским гајдама, а бордунска цев је, каже, свирала која стално емитује један лежећи тон за време свирке. Не лези враже! Један једини лежећи тон за време свирке. А у Словенији и Хрватској осамнаест пискова вришти, њаче, смрдуцка и папри. У Србији, дакле, само један!

Наново сам завирио у бескрај слова П: *пиша, пишал, пишала, пишавка, пишча, пишчал, пишчала, пишчалца, пишчалник, пишчаљка, пишчавка, пишчела, пишчуља, пишела, пишев, пишла, пишука, пишула* и *пишчац.* Опет осамнаест назива из двеју поменутих држава, али, сада, ниједан из Србије. Весели мој и свадљиви народе!

ПУСТИ СНОВИ

После пет збирки песама, три књиге прича, две књиге критика и неколико антологија, Васа Павковић (Панчево, 1953) представља се и као романописац. У поднаслову "Љубавничког декамерона" стоји: *Роман у сто прича*. Доброћудни читалац обрадоваће се и помислити да му је у руке допала књига бокачовске структуре или, пак, шехерезадинске заводљивости и сјаја. Међутим, Павковићев "Декамерон" је исфорсирани збир "прича" које пледирају да буду "љубавнички" роман. Цео пројекат цепти "усиљеношћу одлуке да се збирка сажетих постмодернистичких задовољстава у књижевном тексту смести у захтевни бокачовски оквир од равно стотину наслова" (Т. Брајовић). Васа Павковић, дакле, улаже паничан напор да оправда свој артифицијелни наум. Између "прича", он удева краће текстове чија фабула о љубавничком пару на мору требало би да буде везивно ткиво "романа". (Младић чита своје приче, а девојка коментарише). Оваква Павковићева мистификација је неубедљива и одоцнела, јер је механички изазвана и придодана попут "рукавице на пластичној руци" (Р. П. Ного).

У аутопоетичкој белешци Васа Павковић наглашава да му је "хронични песимизам" ранијих сопствених текстова "све више сметао, нарочито откако се крајем 80-их друштвена криза продубила". Зато је "обећао пријатељима да ће написати једну светлу, оптимистичку књигу у славу светла и ероса, нежности и разумевања". Ова опаска, која би требало да буде иницијални тематски кључ књиге, заправо је, испоставиће се, чист блеф - из стваралачке немоћи. У књизи ни трага иначе безразложно најављеном оптимизму. Уочавамо тамне и морбидне призоре попут оца који виче: "Заклаћу га као пиле". Затим: "Белоушка убијена мотком виси на бодљикавој жици смрскане главе", "две зелене зунзаре слећу на траг крви који је истекао из мртвачких ноздрва", „мати лежи као клада испод шпорета", "избљувао бих се по столу" и тако даље. То је, како истиче Павковић у белешци, "светли одговор мог организма мрачној атмосфери историје коју смо присиљени да живимо".

Кад би се, напокон, Павковић дотакао љубавних илити "љубавничких" тема, појавили би се безлични и трагикомични призори исписани неинвентивним реченицама. На пример, асоцијација на, како аутор каже "љубавни сношај", дата је овако: "То ексер продире у чамову даску". Или: "Романтичан је Тетин скок са осмог спрата, уразложена је њена сломљена кичма". Додамо ли овоме и небројене лицитарске изјаве љубави ("Волим те, стравично", "увек

ћу те волети", "волим те као никог пре"), лако је увидети да је ова књига, и поред пусте ауторове жеље, списатељски пад.

"Љубавнички декамерон" је хаотична колекција симултаних текстова с коца и конопца, без јасног поетичког система и иоле затегнуте тематско-мотивске нити чији је лажни семантички блесак тако самоуверено истакнут већ у наслову. Књига врви и од сасушених и патетичних синтагми, реченица и слика: "Инцидентални спој", "патосна симболизација", "тамнило небосклона", "небо је модре боје мора", "напољу елементи стихије немилосрдно кажњавају пејзаж", "гласови су путујући морем одлетели далеко на пучину" и тако даље. Књигу не спашава ни квазипостмодернистички (већ увелико потрошен) манир преузимања туђих текстова, у овом случају од тзв. главних јунака: Кортасара, Барта, Музила, Швајцера, Црњанског и других. Тек се ту, простим упоређивањем, уочава и разголићује стилско-језичка несавршеност паучинастих реченица Васе Павковића. Залудни су и немилосно преузети поетички рецепти Киша, Павића, Албахарија и Калвина, које Павковић обилато и вештачки калеми.

"Љубавнички декамерон" је жанровски и композиционо нефункционално штиво ушивено спетљаним приповедним, есејистичким и песничким концима у мрежама досадашњег Павковићевог књижевног товара. Камо пусте среће да је аутор преспавао намеру да сачини "роман" и, при том, заборави своје и "критичарске увиде". Јер, у овој напрасној творевини наглашено су примењена "накнадна знања" и теоријице, односно "свест о свести" како се прави "роман у сто прича". Нова Павковићева књига, напросто, није се одродила ауторским печатом, већ се указала као хибридна компилација без боје и мириса. Остаје пишчев "нагорки укус осујећености", стваралачки хендикеп испилео из несмотрене и помодне жудње за романом по сваку цену.

НА ТРИ ПОЛОВИНЕ

За књигу је најгоре да има писца у животу - рече Андрић. Да, писац брља, квари и смета своме делу! А тек писци кад се удруже! Тад амбиције порасту до коначног разлаза када таленат постаје мера свих понаособ. А поезија не подноси бирократију. Управо је садашња подела међу писцима последица некњижевних превирања и потреса. Све то, заправо, јесте једна добра тема за неко ново књижевно дело. Јер, подела делује трагикомично, барапски и незрело. Писци на таласу дневно-политичких промена!? А због чијег ћара? Поделу је, у ствари, запенушала бескрајна сујета демонизоване књижевне свести којој се причинило да свиће "рујна зора". А оно - трећи миленијум започео најварварскијим и најапокалиптичнијим сликама које је човек икада видео!

Видим у подели слепило и несавршенство у којима учествују слабићи. Јер, писац је индивидуа која дела сама и чија креативна мисија не зависи од тзв. организације књижевника којој припада. Рекох, смешно је цепање писаца на три половине. Можда то узбуркава неке аматере који никад нису знали да ли им је књижевност судбина. Уосталом, писци и не треба међусобно да се нешто посебно слажу. Управо су поетичке разлике смисао бављења поезијом. Што си различитији, то ти је стаза дуговечнија. Зато ову тзв. поделу не узимам као значајан догађај, јер последица су старе зидине са новим адресама сиромашних списатељских канцеларија овог или оног удружења.

А тако је лепо и смислено у кутку собичка писати о свему томе, оштро и побожно, полемички и лирски, храбро и племенито, као змија и голуб. Па онда у истој изби читати Лоренса и Диса, Паунда и Дучића, Брехта и Киша, Купријанова и Брану Петровића, и помислити: Боже, колико ли су проблема имали сви ови Орфеји, колико их је несреће засуло у њиховим животима, колико ли су снаге имали да и поред свега пишу. Нико и не помиње да ли су и којем су књижевном еснафу припадали. А годишња доба - смењују ли се смењују!

ЕСЕЈИ И КРИТИКЕ

ПРСТЕН ОКО СНА

О поезији, времену и смрти

Поезија као ”магија света” (Ј. Дучић) или, пак, ”пустоловина у потрази за апсолутним” (П. Салинас), дубоко је индивидуалан чин као рађање или умирање, прстен на кружном току живота и смрти. А песник је, опет, судбински осамник који ”има да створи свој пут и њиме да ходи сам” (О. Паз). Поезија је, како још неки веле, и више од књижевности, чак и није литература, већ ”највиши облик писмености” (М. Павловић), сама по себи језик, наджанровска дисциплина духа. Валеријевски речено, у поезији се не може камуфлирати просечност као у прози или сликарству.

”И певам да ми час овај не оде у привиђења” (М. Дединац). Дакле, шта је поезија? И могу ли је векови мењати, трошити и надилазити? Да ли семе поезије јесте сама смрт као откровење и посвећење, као погон и сестра живота? Али - и смрт као тематско-мотивско поље или манифестација талента. Иницијацијски пролаз надахнућа кроз језик као mors janua vitae (смрт доноси живот)! Песник зато опева напетост између ероса и танатоса: ”Љубећи шта ли то убијам,/ шта ли будим?” (М. Настасијевић). Или: ”О слушати да се из самог дна смрти пење/ Тај већ давно заостали пољубац” (Р. Петровић). И напокон: ”Како да распознамо играча од игре?” (В. Б. Јејтс).

Пре три и по миленијума, анонимни египатски песник, у ”Разговору уморнога од живота са душом”, вели: ”Смрт преда мном данас:/ Као да се седне под једро/ На ветровит дан”. А Владислав Петковић Дис, колико јуче, с почетка двадесетог века, пева: ”Мртав ветар дувао је с гора,/ Трудио се свемир да покрене”.

Две јаке песничке слике у распону од три и по хиљаде година, у различитим просторима и на различитим језицима! У обема потврђен и, истовремено, оборен ex nihilo nihil (ни из чега ништа не може настати). У једној и у другој слици ветар као смрт или смрт као ветар погоне сами себе и рађају ново. Ништавило које ради, не престаје да чини и мења, кружи.

Шта је била перспектива анонимне египатске руке што је исписала сјајне стихове, непропадљиве и истините? Откуд поезији супстанца неуништивости? Чини ли је смрт таквом? И шта је перспектива Дисове слике? Вечност, ”изван ствари, илузија, изван живота”! Изван живота? Није ли ту живот песничког талента и поезије саме? ”Да л’ смрти оставих жеђ за дно идућег дана?” (Р. Петровић). Питања су опет и увек најбољи одговори.

Перспективе српске, француске или, пак, шпанске поезије? Како то добронамерно и ”потребито”, али у контексту досад реченог, претенциозно и планерски звучи! Реч перспектива, напросто отупљује поменуту синтагму, односно, не припада миљеу у којем се нашла. Она одговара синтагмама у којима доминирају именице: привреда и водостај, на пример. Перспектива поезије је једном за свагда, и у исти мах, истовремено у прошлости, садашњости и будућности! Поезија је ретка дисциплина чији се облици и резултати не могу пројектовати унапред, управо зато што је она калеидоскоп симултаних и до парадокса неочекиваних решења која не морају бити боља од оних пре два века или миленијума. Она допушта да буде сабирана и тумачена као вековна градација форми и садржаја, и ништа више. Све даље од тога - слепи лавиринт!

А што се шансе поезије у технолошки удешеном времену тиче, и онога чувеног ”чему песници у оскудно време”, са задовољством се може рећи да нови медији нису нанели значајан ударац ни њој, а ни књизи. Књига се и даље пријатније чита и листа у рукама него на екрану. Она је део људске приватности, продужени део човековог телесног и духовног хабитуса. Књига је интима! Срођени мезимац Гутенбергове епохе са читаоцем за сва времена. Као дете, река или месец.

Поезија може да постоји и изван књиге. Може да буде и певана и ћутана, и казивана и неказивана. Може и даље да функционише ”с колена на колено”, ма и преко интернета. Поезија има и молитвено-религиозну резонанцу у онтологији свога корена. И као таква, чак и телепатска и прекогнитивна, нематеријална и без знака, она се кад-тад нађе у телу текста, у језику као материјалу или у каквом другом медију. Њен епифанијски извор је неограничено боголик и јуродив. Компјутерска, такозвана, поезија, осим свега, не садржи управо поезију. Она је клонирани образац софистиковане ”душе”. Она кокетира са смрћу и сама себе изјаловљује. Над таквом лешином од поезије супериорно се извијају и множе чак и видео-игрице.

Спустимо ли поезију до школских канона и дневно-књижевних аспеката, упашћемо у замку упрошћавања њене мисије и сврхе. Одмах ће бити задављена потребом педагошко-критичке ”свести о свести” да се све рашчини и дефинише. Она тад више није поезија, већ ребусно поље лутајућих сенки. Ма колико механизми критике, теорије и историје покушавали да је разобличе и баце на колена - ништа од тога. Увек ће огроман проценат њене неуловљиве самобитности нестајати испод скалпела науке и на изненађујуће једноставан начин указивати се на другом месту, израњати у новом океану духа и језика, времена и простора. Она суди свести о самој себи, одређује количину присутних захвата, одбацује и кажњава надмено намицање методолошких и

теоријских окова, за врло кратко време изврга самопреиспитивању и самоукидању свих збрзаних и неинвентивних судова. Чак и најбоље намере и решења, она релативизује и дописује. Као што јучерашње мирно и сунчано подне бива порекнуто данашњим ветровитим и облачним! Она је, напросто, у феноменолошком сродству са смрћу која се не да дословно описати пошто поседује и ноуменолошки аспект - ствар по себи. ”Мој дух и као смрт ме гледа” (С. Раичковић).

Јер, ”навече с наших звезда/ пуше леден ветар” (Г. Тракл). И ”црни ветрови висе попут/ ланаца са звезда” (Х. Харп). Српски песник Стеван Тонтић, у метафизичкој претрази бића, овако започиње једну своју песму: ”Смрћу, у ствари, ја зрачим/ вечерима, у сазвежђима”. Један други заљубљеник смрти, Тин Ујевић, екстатично салутира: ”Здравствуј, о Смрти, која Веренице... помилуј ме, подрагај ме”. А ”песник предсмртних часова” (Н. Кољевић) уклети Милан Ненадић, удивљено открива: ”Природо... зар твоје пролеће/ није пламсај смрти?”. То животно зрачење смрћу и црним ветровима, апсолутно грљење са Црном Госпом и самртно пламтање са сменама годишњих доба, није ли баш то поезија уживо, у вишедимензионалним својим објавама, у сталној акцији несводивог логоса у свим правцима? ”Прстен око сна” (И. В. Лалић)?

Превазићи се да би дошао до себе - хегеловска је објава у којој станује управо песничким пинцетама напипана смрт ”која је сама непокрет, али која једино омогућава покрет, смрт као смрт виђеног на путу ка невиђеном” (Р. Константиновић). ”Иде човек мајко моја... срце му је пуно смрти”, ужаснуто пева Бранислав Петровић. На другом месту говори о смрти као ”страшној небеској звери, у језику, у јетри, у зеници брата рођеног, у руци која јечам сеје!”. А онда опет стихови: ”И да ће ме црви ко трешње у мају/ научити како да се снађем у бескрају”. Велемајсторско поређење црва и трешње, оксиморонски ковитлац метафоре, спој живота и смрти, цаклећи здравих трешања у мају, наивно сручених девојчица на грану живота и - тромог црва, потмулог господина ништавила, маскираног амбасадора нестајања са овога света!

Поезија одбија епитет *савремена*. Тај придев је штап за придржавање циничног и бирократског кикота учености и тобожње мериторности. На том штапу живе читави институти и катедре, плејаде испијача песничких судбина и дарова. Ту се поезија најконкрентније уђарује. А ко би рекао да се и у томе може наћи ”сунце сунаца”? - још једном би за сва времена довикнуо Дука са Црквине. Али, ”сунце и на ђубриште залази, ал’ се не упрља”, вели једна пословица.

Поезија по себи јесте поезија или је уопште нема, без обзира да ли је насељавају амблеми овога или онога времена. Такви амблеми су

увек пропадљиво лишће на стаблу живота, а поезија супстрат нектара, амброзија отиска душе у пелуду језика, као у стиховима Крстивоја Илића: ”Смрт, са извијеним гласовима/ као из белих виолина, неограничена и лака”. А на ово би Верлен додао: ”Музике изнад свега, музике! ”.

ЈУРОДИВО ИМЕНОВАЊЕ СВЕТА

У српском језику живи неколико песника са именом Бранко: Радичевић, Ћопић, Миљковић и В. Радичевић. То магично име синоним је за великог српског романтичара, зачетника стражиловске линије певања. Али, како се то ретко ипак догађа, по миту који су у другој половини двадесетог столећа разгоревале Миљковићева судбина и језик, са Радичевићевог ореола, дискретан шарм култне светлости помешао се и са новим обликом славе још једног Бранка. Дакле, један је Бранко у двојици, као што су један по себи и Ћопић и В. Радичевић.

Миљковић је орфејски амблем лирике, двадесетседмогодишњи син поезије у заустављеном клинчу са боговима и чудима језика за сва времена. Оно чувено ″уби ме прејака реч″, ипак, није одвело Миљковића под танку као прст грану још неизраслог дрвета у загребачком предграђу 12. фебруара 1961. године. Туђа је рука песнику навукла кравату на врат те мрачне зоре поред ниског дрвцета са мртвим Бранком на коленима. Изуједан сваковрсним отровима и подметањима тадашње београдске књижевне чаршије, млади и славни Бранко ће буквално побећи из ″града на две реке″ у своју смрт.

Тада је аутор ових редака похађао први разред основне школе у Гомјеници код Приједора, доселивши се у Крајину из Шајкаша код Новог Сада. Као адолесцент, у библиотеци чувене сликарске породице Совиљ, родом из Санице, пронађи ће свеже штампана сабрана дела Бранка Миљковића у четири књиге, у издању ″Градине″ из Ниша, са отиснутом 1972. годином на шестој страни. Тако је започео хипнотички контакт са уклетим зрацима Миљковићеве поезије.

″Јарки цвете којим вртови се лече″, пева Бранко и прориче свој утицај у српској поезији који до данашњих дана не јењава, већ полако насељава и нови век. Јер, песник је знао да ″једна болест″ по њему ће се ″звати″. Незајажљиви таленат, распет на гиљотинама ероса и танатоса, као никад пре у српској поезији, оваплотио је песнички говор у јуродиво именовање света: ″О хладна ватро која изгараш/ Свуд око мене а дан не ствараш/ Не знају куће где одоше људи/ Нит позна јутро оне које буди″. Миљковићев песнички језик је, заиста, пијанство ума у највибрантнијем смислу речи, она валеријевска патетика која твори виши аспект песничког резона и домета. То је врста творачког заумља које демистификује разум, разобручује логику и припрема у језику епифанијску инвенцију духа. На сцени је лунарни аспект психе која плоди и увећава ризнице језичких решења спрам реалних и већ виђених. У таквом процесу песничка душа стално мења

и обнавља свој облик попут месеца као фасцинантног одраза сунца, хладне светлости бунила и смрти, али и силе плодности и страсти. Ту доминира првотни детињи доживљај инстиката и душевног пијанства што заноси луталачку и хировиту природу у пустоловини стиха.
Такав песнички језик може да изгуби сва својства осим једног: да у екстатичном плесу говори истину! Јер, из круга непрестаног умирања и рађања излази се, управо, кроз патетику ума чије спирално-вертикалне ефективе духа негирају вербалну симболику света. Патетика ума је изван времена, она почива у мистеријама језика. И сам Миљковић је говорио да је поезија ″вишак језика″. То је досад, можда, најједноставнија и најсмелија дефиниција поезије, концилијантна и могућа. Тај ″вишак″ никако није материјал, нити облик више писмености, већ аура самога језика, његов енергетски иницијал лакокрилих вибрација којима није потребан никакав медиј да би се потврдио, јер поседује свој логосни принцип и извор.
Бранко је језик узимао као процес непрекидног таласања логоса ка бескрају и надвремену. Језик је Миљковићу одежда коју мења спрам температуре надахнућа, одело којег ће се, на крају, одрећи и бестелесан ишчезнути. Отуда и конкретно Миљковићево одрицање од свега што је написао. Седамнаест дана пред своју смрт, 27. јануара 1961. године, он изјављује ″оно што би остали сматрали, можда сматрали, за чисту лудост, душевну помућеност, или још горе, лажну мегаломанску скромност и лицемерје, глуму, неискреност итд... ″. Затим додаје: ″Желим да се зна да сам ја рашчистио са оним што сам нашкрабао за ово неколико година. Одричем се...″.
Тако експлицитна силина става, креативног ужасавања над оним што је написано, без обзира на кафанску митологију тренутка, не постоји у нашој поезији и језику. Можда је томе чину пандан, ма колико парадоксално звучало, руковет антологијских песама наших анонимних средњевековних песника монашки оданих Богу. Миљковић је показао да је бављење поезијом демијуршка ″игра на трапезу″ (коју је иначе сматрао највећом уметношћу), игра живота и смрти у језику, која, негирајући створено, може рећи неизрециво, ″формулу света″. Отуда, нека Миљковић, и као врсни есејиста, са букеом сериозног боемског шарма, закључи овај скромни запис: ″Поезија је истинита по ономе што није рекла″.

ПЕСНИКОВО ЗДРАВО И ЗБОГОМ

Живот и лирика Бранка Радичевића и даље јесу интригантни и нови. Ништа се поводом овога песника не може подразумевати. Његов кратки век, управо, јесте експлозија једне судбине чије факте и просјаје и данданас сабирамо и осећамо. Какав то беше Бранков живот? Пре сто седамдесет пет година, у Броду на Сави, петнаестог марта по старом, а двадесет седмог по новом календару, рођен је велики песник српског романтизма. Сутрадан, Радичевић је крштен, дан уочи св. Алексија по којем и добија име. Тек у Бечу, двадесетак година касније, он ће превести своје име са грчког (Алехиос - који брани) на српски језик (Бранко). Песников отац Тодор Радичевић службовао је у Славонском Броду као цариник „тридесетник". Мајка Ружа (Михајловић) пореклом је из Вуковара где су се Тодор и она венчали. Радичевићи потичу из „округа крагујевачког" одакле су, под Чарнојевићем, доселили у сремска села Купиново и Кленак. Зна се за Бранковог чукундеду Јефту, прадеду Ђорђа и деду Стевана.

У чувену Карловачку гимназију, заједно са братом Стеваном, Бранко долази 1835. и ту борави до 1841. године када прелази у Темишвар. У Карловачкој гимназији био је најбољи ђак. Никад није батинан. Недељом је певао у цркви. Волео је излете на Стражилово где је посматрао и изучавао биљке и цвеће. Имао је одличан хербаријум. У Сремским Карловцима нико га још не зове Бранко, већ - Аца. Ужива у лепоти Сремских Карловаца, у бербама грожђа, девојачким белинама и песмама. Млади Аца је волео да вежба гимнастику, и друге терао да исто чине. Често је препливавао Дунав. Неки сматрају да је у хладним таласима навукао туберкулозу, мада су му од исте болести умрли и мајка, брат и сестра Амалија. У гимназији хвале његов калиграфски рукопис. У Бечу ће, доцније, говорити да жели да иде у Италију да учи сликање. Своју прву песму, која је својеврсни заметак „Ђачког растанка", као ђак Карловачке гимназије, Бранко је написао на немачком језику који је тада био школски. Касније ће песму на српски језик превести Милан Кашанин и хвалити рани таленат. У Темишвару, пак, 1843. године, Бранко пише своју прву песму на српском језику, „Девојка на студенцу". У Бечу - многе друге. Ту је заљубљен у Мину Караџић коју отац не да Бранку. Говорка се да млади песник има нешто са Вуковом женом Аном Краус. У Бечу учи право за које, у једном писму оцу, каже: „Драги татице... учење ме права баш незадовољним чини; кад помислим још три године згрозим се". Већ болесном песнику, 1851. године, кнез Михаило даје стипендију да учи медицину, узалуд. Бранко изјављује да жели да оде на Косово да напише „епос". Жеља му се не остварује.

Приликом преноса Бранкових костију из Беча на Стражилово, 1883. године, једно „вито ребро” није сахрањено по други пут. Налази се данас код „скривеног поштоваоца Бранка”.

Бранкову прву књигу песама хвали његов „побро” Ђуро Даничић, истичући да „није ниједан учени Србин овако пјевао као овај Радичевић”. Јован Стерија Поповић, под псеудонимом Ј. Забавић, саркастично исмејава ову тврдњу и додаје да је то поезија „непокривене похотљивости, неразборите самопоузданости, бестидне грубости, крајњега незнанства о људима и стварима”. Многи нападају Бранка. У библиотеку Матице српске Бранкова прва књига не улази пуних једанаест година.

Каква је то поезија Бранка Радичевића? Написао је свега педесет четири лирске и седам епских песама, те два одломка епских песама. Остало је двадесет осам писама и један одговор на критику. До данас је написано шездесетак музичких композиција на Бранкове стихове. Ако бисмо, претенциозно, потражили речи у које би, иницијално, легао сав његов песнички свет, онда су то две: *здраво* и *збогом*. Семантички кругови ових речи обухватају лице и наличје Бранкове лирике. Први аспект оличен је у здравим и ведрим тренуцима, а други у тмулим и трагичним стањима. У речи *здраво* садржан је дионизијски доживљај света, сав у циктавој јарости и сјају, киптећој сили ероса. Реч *збогом*, пак, носи химеричну опомену, тешку, до депресивних дубина, меланхолију, таму болести, наговештај и потом саму смрт.

Славећи живот, песник пева: „Ој, изворе, здраво, здраво.../ Здраво и ти момо туди”. Али, одмах додаје: „Збогом доле, збогом мирисаве... Збогом и ви по њима извори/ Вења сласти када жеца мори”. Удивљен лепотом постојања, разрогачених и пламтећих зеница, Радичевић опева пантеистички сјај света: „Дивно гора листа”, „Леп је дана огрејак”, затим, „А уз мирис ветрићи уздишу”, „Сунце сјаје, лице отсјајује/ Сукња с’ дигла, нона провирује”, „Она бежи - за њом с’ вини/ Љубни брате, пипни, штини”. А онда, попут винског пехара, златан осмерачки катрен који блиста генијално развијеном еротском сликом: „Ал’ у твоји недри туде/ Окле снега до две груде?/ Чудо, селе, дивно чудо,/ Ала би се млађан грудо”. Свему овоме, опет, противтежа: „Сам ту самцит на свету широком”, „О зоро моја, зоро без осванка”, „Збогом песме, збогом коло”, „Збогом горе, места моја слатка”. Затим, елегично зазивање краја: „Лисје жути веће по дрвећу/ Лисје жуто доле веће пада/ Зеленога ја више никада/ Видет нећу”. А онда, реквијемски врхунац: „Збогом житку, мој прелепи санче/ Збогом зоро, збогом бели данче,/ Збогом свете, некадањи рају/ Ја сад другом морам ићи крају”.

Здраво и *збогом* јесу зглобни замајци Бранкове лирске поезије. Раскршћа где се учетворују спознаје. Ту се сустичу и преливају дан и

ноћ, живот и смрт. Озрцаљен музиком дисања живе крви, Радичевић на највиши трон подиже ритуале дружења и весеља, те вино, девојке и јуначки понос: „Браћо мила, здраво, здраво,/ Вина доста - то је право,/ И момицу белу, једру,/ И пламени мач о бедру”. Али: „Одох, браћо, збогом мени сада/ Збогом браћо, можда за свакада”. Ако бисмо тражили стихове у којима су „на малом простору” калемљене, а неисписане, речи *здраво* и *збогом*, онда су то ови: „Ао, данче, ала си ми био,/ Још би’ дуго гледати те ’тео” и „Надо моја, ниси ваљда пена”.

Бранкова лирика је роса и пахуља српског језика, његов „осмејак” и суза, „цветак” и „врлетак”. Кроз нити амбивалентног света, Бранко уткива у златну струну духовног и религиозног осећања. Захваљујући Богу на чудесима, на „сунашцу умиљатом” и „силног грома буци”, он каже: „Осим другог овде свега/ Мене створи из ничега”. А затим, молитвено вапећи, додаје: „Да ми како с права пута/ Душа млада не залута”. Не доживевши ни пуних тридесет година, Радичевић је показао да песнички таленат има надвременску скалу и меру, и да ничим нису омеђени домети таквога дара. Бранкова се лирика пресијава у увек новим семантичким таласима, на зрнцима чистог српског језика и озонског доживљаја.

МИЛОШТА ШУШЊАРСКИХ ДУША

Језик је чудо које памти, храни и води наше животе. Он је највећа и најдража отаџбина у којој свака реч има престоничку снагу. Данас је овде таква реч *шушњар*, реч која предочава *опало суво лишће*. Над њом су живе душе нашега Шушњара. Тај шушањ сувога лишћа помешан са сенима пет и по хиљада душа буди нас успоменом каква се ретко ствара у једном народу. Опет и опет, питати и вапити, где ли је граница између живота и смрти? Није ли она већ, и баш, у успомени на један претужни Илиндан што се, ево, са сликом прерано опалог лишћа, обнавља сваке године? А поезија, није ли и она та граница, та "страсна мера" овога и онога света? Језик, дакле, није ли он - матерњи - жива смрт у епифанији истине? Миомирис, дах и ватра песме? Вечна обнова првине, оне речи на почетку која беше у Бога што и сам беше реч? Алфа и омега свега за свагда? Дан и ноћ у исти мах? Радост и страх?

Колико ће се чути молитва над костима Шушњара и докле зрити суза величине неба на којем се налази Земља, а на њој пакао и рај? У свему - човек што немилосно пролази и нестаје. То му је дато - да се смртан изгизда искушењима и гресима, да покаже Богу лице своје. Али, прећи границу, подићи руку на човека јесте што и на Бога. И на самога себе, опет је на Бога. Господ - круг величанствених зачетака, мена и свршетака до у бескрај онога што ум назива, а срце живи - љубав! Опало је лишће душино, суво лишће сањанско, лишће крајишко. Шушњар српски!

Песничка реч има моћ да прејезди време и релативизује простор. Она вечно ради и млади, саму себе у другима проналази. Сањански песници нису издали Шушњар. Они су истрајали у висини једне велике успомене и нашли најбољи начин да, у последњим тешким годинама, у Оштрој Луци саставе поезију и живот у догађај вредан пажње, а поводом смрти невиних. Док су се друге велике успомене насумице гасиле у књижевном и ином животу или лажно, попут Потемкинових села, привремено указивале у измаглици разних импровизација, дотле су Боро, Душан, Михајло, Милан, а с њима и други важни Сањани, магмом поезије занесени, додавали целе себе Шушњару, Грмечу и Крајини. Њихова вера у Шушњар и поезију, њихово "и отац и мати", њихово заветно господство духа, пронашли су своје место у цветослову једног ретког континуитета на укупној српској књижевној мапи. Нема тога Шћепана Малог који ће им лажним својим доласком и прелестном причом, а на уштрб њиховог талента, образа и части, утрапити "невидљиво руво царево". Та морална стаменост и дрчна снага да сачувају песнички Шушњар

никли су из осијаног корена сасвим конкретне и специфичне српске традиције на чијим крајишким младицама, поред народне лирике и епике, наново се указују и рађају пупољци Кочићевог Змијања са Лујом и Мргудом, Ћопићеве мале из Босанске Крупе, Куленовићеве Стојанке мајке Кнежопољке, Колунџијиног поглеђевског брега на који је "из матере пао", великољесковачког кордунашког пева Даре Секулић, Тонтићевог грдановачког прага на којем "руке су, ево, полегле, мамице"... Крупни су и улог и резултат сањанских песника у Шушњару чији особени амблем вијори изнад наших малих величајности. у сферама где се светлост разлеже на боје и звуке.

Честитајући, дакле, уваженим и даровитим домаћинима на умећу да сачувају поетску душу Шушњара, и захваљујући им што су ми омогућили ретку привилегију да вест о награди доживим као најдирљивију милошту завичаја једном тек географски удаљеном лирском појцу подно Фрушке горе и Стражилова, где "лисје жути веће по дрвећу", а између Новог Сада и Београда, у јуродивим слаломима књижевне каријере, клањам се сенима Шушњара чије име носи ова престижна награда коју примам свестан да она осим литерарног има и ореол живога живота и живе смрти. То је признање које од мене, ситног и грешног лауреата, тражи подвижнички пут и дуг оличен и молитвеној ћутњи и бдењу.

Шушњар је песма која спава, опало суво лишће у дошаптајима времена што пуже уз реку Сану, надахњује и обнавља. У том кругу, ка шушњарским душама хрлимо и ми живи. Засад, у тангенти новије историје, где попут старих Словена, дишући на трску под водом, чекамо. Јер, поезија зна да људски век није свему мера и лек. Вечност је сестра песми!

МЛАДОЛИКА РЕЧ

Кад умре песник, подмладе се песме. Песнички таленат релативизује време и простор, датуме и места, подиже их до универзалних висова. Павле Поповић је био човек отворен за песничку љубав међу писцима, тако оскудну међу људима. Одликовала га је грличија радост при сусрету на улици, на књижевној вечери, поред реке. И разиграни осмех одобравања те радости, тактилно слављење тренутка размене речи. Као сваки прави песник, веровао је језику, дубио његове јазове и вртаче, освитао у набујалим лавиринтима речи и, срећан што су се сјатиле, здевао их у песме. Сваку нову туђу песму или књигу дочекивао је још радосније, брижно листајући и тражећи њене главне речи. Ни борице од зависти, ни шума од сујете код овог ретког човека.

Павле Поповић је волео да припиткује и задаје питања о речима, о чудесним путањама којима су долепршале и настале ко зна кад и где, и да ли игде и икад, или баш у тренутку док искрсавају и копне. Напросто, он их је поседовао, крилатио и пуштао међу песме и људе. Одобравао је сваку новину, сваки присенак свежине нове речи. Неке су, саме по себи, и тиме што их је баш он одабрао, биле лирске минијатурице: стидак, гроња или тануша. И његова ћутња кипела је речима. Тад би оне трчале, мравињале, гавељале, цотале, бангале, шуњале се и тумарале.

Павле Поповић је знао да изговори реч, да казује песму као ретко ко, да га она преузме па лично на лицу места изговори. Он се претварао у реч, како и вели наслов једне његове књиге. У врзином колу слова, Павле Поповић се знао често и вешто нашегачити, поиграти и завртети у бубњу хумора и ироније, а што је управо давало озонску свежину младалачком лицу његове поезије. Отуда су његове песме увек нове и пуне изненађења, богате лексике, снажне и вреле имагинације. Удивљују свежина песничког израза, висока стваралачка концентрација и контрола текста, духовита и храбра поетичка решења, те невероватно широк распон тема и мотива.

И урбано и рурално јављају се у овој поезији као калеидоскоп волшебних пируета из којих понаособ прште нови ватромети језика и слика. И историја и интима, и предак и потомак, и отац и туђин, и мајка и песма, и жена и отаџбина, и динарска виолентност и равничарска меланхолија, и дођошки руксак и лимански цегер, и Беране и Беч, и Фрушка и Света гора, и речица детињства и горки бели свет. Све је дохватио и пелудом инспирације расцветао у језику овај расни песник, а у књигама: *Камена шума, Светлости и сенке, Човекова битка, Сентименталне панораме, Замке, Предео иза речи,*

Човек из предграђа, Градови и битке, Претвори ме у реч, Столовача, Дођошке и друге, Никуд од куће, Раселица и *Лимске свите.*

Бранко Миљковић је, пре скоро пола века, о песничком првенцу Павла Поповића рекао: "Он не пева оно што види, он оно што види потчињава својој песми и имагинацији". Да, нема Поповићеве песме која би се лагодно завршила именовањем ствари и појава, а да при том све није подигнуто моћним креативним замајцем на висок степен уметничке вредности која подразумева ауторски печат, непоновљив и вечан: *Под Обровом отац засадио врт/ Да ослади срце и превари смрт/ Унутарњој тами прети земни сјај/ Све је слађе воће кад се гаси трај.*

ЛИРИК СРЕЋНОГ УДЕСА

По једној Миљковићевој, нимало случајној, подели, постоје две врсте песника: Они који праве и они који стварају песму. Први, у које је делимице убрајао и себе, пуни су лектире, књига и других песника. „То улази у мене и мој стих и мислим да је добро што улази, али мислим и да ми смета, мислим да понекад правим песму”, вајкао се Бранко Петру Џаџићу. На питање - кад ствара, одговорио је: „Дође нешто као ватра, као грозница. То је нешто друго, различито”. На коментар да је то у целини проблем сваког песника, Миљковић је ракао да није. А на питање - ко не прави већ ствара песму, Бранко је „као из топа одвалио: Драган Колунџија! ”.

Песник чије биће непрестано трепери и упија слике света, јавио се са својим правим песмама, као рембоовски даровит адолесцент, 1955. године у часопису „Дело” и био више него примећен. Две године потом, седамнаестогодишњак Драган Колунџија објављује у „Нолиту” своју прву изванредну књигу „Затвореник у ружи” чији зажарено уклети језичци готово да се никад неће поновити у тако непатвореном облику. Затим је уследило шеснаест поетички разуђених и тематски разноврсних књига.

Ових дана појавиле су се две књиге поезије Драгана Колунџије: „Прозор отворен на плаво” и „Песме у времену”. У првој су „изабране и нове љубавне песме 1954-1998”. У другој, пак, „изабрана и нова родољубива поезија у стиху и прози 1957-1998”. Књигу љубавне поезије отварају надахнути есеји Драгана Недељковића и Драгомира Брајковића. Читалац ће одмах, прелиставајући овај избор, уочити да је Колунџија редак српски, и уопште, песник који готово сву своју љубавну лирику посвећује жени с којом живи непуне четири деценије. Од Змаја наовамо не знамо за сличан пример: Песник се непрестано заљубљује у исту жену! Дакле: „Једна једина, супруга и мајка, без одступнице” (С. Лукић). Своју љубав песник исказује безрезервно и громко: „Пристала да буде највољенија у Србији”. А онда: „Нама је мало један живот”.

Нису, међутим, Колунџијине песме транспаренти и патетични изливи љубави како би се то у први мах понегде могло учинити. Оне су сложенијих и дубљих стилско-језичких валера и онтолошких својстава и разлога. Распон „ограниченог” тематско-мотивског и доживљајног регистра је велик. Одвија се у најмање три равни: жена беатричинске лелујавости, свакодневна жена у кући и жена - надљубавна химера. У стиховима то изгледа овако: „Она је испод куће наше, тужна/ И већ без тела, пролазила”, затим, „Заустављам жену у

прању тањира./ Кухиња пуна љубави.../ Гурамо напред", „Она нема прстију као ми. О, немогуће!", или, „Прими ме за свој сто и удри".

Колунџијин доживљај жене је увек у спрези са природом и сном. У њему доминира рајско осећање света и страсти. Све дише и кипти у светковини и светлости постојања. У „лепи живот" уткивају се златне чаролије сна који се „неким неконтролисаним путем излио у језику" (С. Тонтић). Али, Колунџијини онирички вртлози често су супротни дионизијској прослави жене. Из усплахирене подсвести они износе на површину и другачији свет: „Вукови смрти певају ти на коленима", „Њом влада смрт пољубаца", или, „Порим цуру. Босну једну из тела јој вадим". Оваква супротност светлу жене и љубави, заправо, јесте полуга којом се изједначавају силе ероса и танатоса. Љубавна поезија Драгана Колунхије, дакле, носи амбивалентне амблеме живота и смрти. Таман кад се учини да тријумфују сјај и безмерна ерупција лепоте и ужитка, доживљај се преокреће у своју супротност и освиће „у муљу згажене ватре". То својство чини Колунџију песником разорних лирских моћи, који се не зауставља на Аморовом знаку љубавног похода, већ у језику гради енергетски вишак призора који потамњују и релативизују првотни блесак: „Тако, тако целим телом и дојкама ради,/ кад те сечем, кад те комадам./ Црно дрво дубоко у земљу усади/ и простор ће се брзо зацрнети хладом." Манифест оваквог погледа могао би стати у један Колунџијин стих: „У гробу бедара рај". Или: „О ружом заклана бојо".

Ружа и цвет нису само симболи љубави и срца. Ружа у Колунџијиној поезији представља симбол преображења и досезања немогућег. Цвет, пак, симбол је детињства и повратка у завичај и праисконско стање. Приказан у већим количинама („Љубавна песма из Сежане"), цвет означава неизрециво савршенство и бесмртност спрам пролазних земаљских ужитака. Додамо ли овоме и златну боју, тако честу у Колунџијиним песмама, онда се симболика шири на поље плодности, светлости, стваралачких моћи и спознаја.

Књига родољубиве поезије, „Песме у времену", посудила је наслов из једне Миљковићеве реченице: „Песма остаје ако је испевана у времену". И ова књига садржи два сјајна текста из пера Петра Џаџића и Владете Јеротића. „Песме у времену" обухватају тематски круг обележен топосима: Водичево, Поглеђево, Козара, Крајина, Босна, затим, Чукарица, Баново Брдо, Београд, Краљево, Крагујевац, Шумадија, Косово, Србија и Европа. Иако оваква мапа гдегде одвлачи у могућност пригодничарског певања, Колунџија обдржава себе као песника у њима. Увек је ту негде „златни зрак" раног света и талента. „Песме у времену", такође, носе двосекли семантички штит. Спрам магијске опијености чарима завичаја, предака и историје, извија се разјапљена чељуст смрти са тешким фантазмама детињства.

„Доживљај страха који је продро до сржи костију и тамо остао за цео живот усађен да би, повремено, хрупио у крв, а из крви у свест” (В. Јеротић). Песник прибира три опсесивна мотива: време, тело и страх. „О, време у телу”, „Не знам у ком то делу тела сам време”, „Страх ме је да се обрем”, „Црни страх свачег”, „Рат отвара лице неба. Звезде имају пушке” и „Ох, куљави надолази бол”. Изворе страху и болу проналазимо, како се може и претпоставити, у детињству, али у особеним најранијим годинама живота које уоквирују ратна похара и ужас: Запаљена родна кућа од суве јеловине на Козари, мајка мокра од зноја и несреће, смрт пред очима и под грлом, немогућност поласка на ма коју страну - нигде.

Централна фигура знатног броја песама у овој књизи јесте отац, Симо Колунџија, Солунац, пре тога рудар у Чикагу који је на вест о рату с почетка века кренуо у Србију. Отац који је „причао са смехом”, из којег је „љубав долазила у млазевима”, којем се „мали виноград под теретом крви скрио”. Отац чији је рођени брат у Италији аустријски војник што у џепу све време носи Симино писмо: „Тешо, ти служиш Фрању. Немој пуцати у Србијанце, пуцаћеш у брата - ја сам се јавио у српске добровољце”. Отац који је после Другог светског рата, уз ракију, на Козари себи на глуво уво - „цвет” са Кајмакчалана знао запевати: „Краљу Петре, срце наше, не дај, брате, да нас Нијемци пате”. Запевати, али потом неколико пута и у затвор отићи.

Ове слике налазе се у додатку новим Колунџијиним изборима. Оба доносе прегршт прозних записа, цртица, коментара, дневничких фрагмената, успомена и сећања. Управо у њима налазе се психопоетички зденци Драгана Колунхије, аутопоетичке шифре и формуле његове лирике. Индикативна је слика из „Приче из мог детињства”. Дат је аутобиографски детаљ из рата, тренутак кад је мајка на час отишла из куће, а унутра остали четворогодишњи дечак и годину дана старија сестра. Дечак је плакао све јаче и јаче, превртао се, ломио ноге столицама, кидао браву... Сестра га је умиривала и молила, а потом устрашена побегла под кревет. У некој врсти лудила и сам се дечак изненада умирио, клонуо, пао на под и уплашио самог себе: „Руке су ми биле крваве, али ме нису болеле. Осећао сам бол у десном оку. Сигурно се нека златна искра у њега била уселила”. У истом тексту, даље, стоји: „Десно око изгледало је много веће од левог”. Није ли то иницијацијски предзнак стиховима из „Затвореника у ружи”? И, није ли се ту и тад „златна искра”, вирус песничког дара, за сва времена уселила у дечака: „У башти јабуке од злата. Око се моје мâло отвори”. Затим: „Око се моје велико отвори”, или, „Моје мало и велико око отворено”. То мало око има земаљске досеге и моћи, а велико божанску димензионалност и снагу. Њихови се трептаји смењују и перцептивно испомажу. То су магично урокљиве очи једног

талента који се не да зауздати, већ се само може примирити и одатле вребати. Укрштај та два ока твори виши облик перцепције, а у линији коју називамо песнички рукопис постаје „виши облик писмености” (М. Павловић). Паралеле ових очију, пресечене у нигдини, емитују и слику онкраја, мистичног подручја тик уз наш свет који постаје сновиљски удвостручен присуством таквог предела. Такав амбијент измиче појмовима времена и простора. Идеални песнички лог!

Мало око је сведенијих синтеза и опажања. Оно припада спољњем свету. Велико око је око срца, оно влада унутарњим тајнама бића. Оно види Бога, као што Бог, узвраћајући, види човека којем оно припада. Оно је тиме инструмент сједињења Бога и душе, принципа и створеног. Велико око је печат обележених, небески одабраних и постављених, као што Аполон у гало-римским натписима, има једно „дуго око у глави”. Велико око је опијено божанском или демонском сврхом, оно се манифестује кроз јуродив језик и гестове.

И, присетимо се наново Миљковићеве поделе на песнике који праве и који стварају песму. Мало око, у таквој подели својстава, било би засновано на глаголу *правити*, а велико на - *стварати*. Лирски погон „великог ока” Драгана Колунхије почива на трансцеденталном принципу чија крила придржава рационална геометрија „малог ока”. Напросто, Колунџија је песник срећног удеса. Јер, ма како и ма шта било, „игру ће довршити слепи лептир којег ћу измислити да не бих остао сам”. Слепи лептир као нова кота еволутивне духовне спирале, као иницијцијски врх, симбол лутајуће душе од Хомера преко Вишњића до још, увек, отвореног „великог и малог ока” Драгана Колунхије.

С ДУШОМ НА ГОТОВС

Песничка дела су, писао је Рилке, *бескрајна самоћа*. Њима се *ничим не прилази тако тешко као критиком*. Даринка Јеврић самује своју песму, тка у потаји врсну шареницу језика и пушта да поред ње плове и крчме се кратковеке поетике и пристрасни критичари. Како, дакле, прићи једној монашки осамној поезији која за извор узима саму млечику српског језика и његов пагански звон? Шта ту сирота критика уопште може да тражи, *скамењено-бесмислена у својој мртвој укочености*, како би додао велики немачки песник.

Седма по реду књига песама Даринке Јеврић (Глођани, Метохија, 1947), *Јудин пољубац*, доноси четрдесет пет песама подељених у четири круга. Већ по насловима већине песама откривамо мотивску атмосферу књиге: *Псалам бездомника, Цариник на Дрини, Горки брат, Сабор врана у Приштини, Јелена Анжујска, Инок Сава Дечански, Хиландарски зограф* и други. Језик Даринке Јеврић има срму старине импрегнирану, ту и тамо, новотаријама и ижицама које свако време доноси. Песникиња допире до срчике речи из које цеди њену медовину и музику. У српској савременој поезији слична настојања проналазимо код Алека Вукадиновића, Даре Секулић и Слободана Костића. Претеча свима јесте Момчило Настасијевић са својим мистичним кованицама и волшебним скраћеницама пуним бајалачке урокљивости и оностраног пева.

У лирици Даринке Јеврић говори и тишина, они недописани и неизговорени делови речи и стихова са којима песникиња не прекида везу, већ управо с њима, удаљенима и заборављенима, успоставља нови кôд чији просјаји сугеришу и дозирају своје присуство. Отуд Јеврићева пева: *Мук је мој псалам/ с печатом бездомља/ камчим мишју рупу/ да процичим*. Даринка Јеврић је и у дослуху са ововременим апокалиптичним сликама и посмртним маскама, бездомним пустарама и јањичарским сепетима, студним стидом и тамним хулама, крајишким крстачама и стооким несрећама. Она бележи и чâта своју *сномећу*, причешћује стихом и брижно моли: *Сабери сабор, Свети, и призови нас праштању, сну и мâру.*

Други аспект ове поезије нуди обиље јединствених слика обележених барокном множином детаља који дочаравају амбијент у којем *вјекови се љуспају са усана*. Тако пребиремо по богатим колекцијама и зборовима речи на једном месту: *пшеница, зоб, просо, босиок, божур, купине, дрен, глог, зановет, одољен, бела рада, јагода, јасен и лијеска,* затим, *свилопреље, свилари, ковачи, токари, пчелари, косци, токари, вртлари, копачи, иконописци, протомајстори и неимари, те хрисовуље, повеље, задужбине, пустиножитељи,*

чудотворци од Коришке до Црне Ријеке, Стефанов крст у Дечанима, новобрдско и бањско злато, патријаршијска свита, звоно Самодреже, кнежева клетва, и друго. Читав симболички ћилим под којим врви конкретно време и господство, косметски миље и богатство! У том контексту, посебно место заузимају две песме посвећене Јелени Анжујској са поднасловима: *апокриф и химера*. У њима долази до изражаја аутентични стваралачки отисак Даринке Јеврић који се пресијава у језичким позлатама и миомирисима: *И к језеру у освит/ са угаситих висова силазе звијезде и звјерад/ док у омлади се горског смиља/ сред немуште нигдине/ злате прашници са Госпином кармом.*

И таман кад нам се учини да је Јеврићева далеко од поетичких програма и мода, од потребе да полемички демистификује актуелну песничку сцену, као муња блесне свест о књижевним и иним приликама: *Мени је ласно: ја сам традиционалист, декадент с предумишљајем, патријархална овчица несклона постмодернистикој финти*. Овим стиховима, Јеврићева, као лактом са колена, склања у страну башибозлучку јерес српског језика и молитвено остаје у своме дару. *Јудин пољубац* је горка и срчана књига, писана са амбицијама да остави духовни печат и траг па таман он био ударац прутом по води на измаку двадесетог века који се тако бездушно нашегачио са српском судбином.

ДУША И ОДУШЦИ

У јаком бањалучком књижевном кругу, најплоднији и најзначајнији писац несумњиво је Ранко Рисојевић (1943), аутор преко двадесет књига песама, прича, романа, драма и есеја. Протеклих деценија, Рисојевић је годинама градио своју особену ауторску позицију у амбијенту обележеном амблемом кочићевске виолентности и трагичности. Бања Лука данас, за разлику од ранијег друштвено-историјског и културног контекста, представља значајан српски књижевни центар који зрачи својом духовном и језичком особеношћу.

Нова књига Ранка Рисојевића, *О души*, доноси четрдесет два есеја и записа подељене у два круга. У првом, *Приче о души*, сусрећемо се са врло оригиналном формом. Наиме, између краја једне прозне целине и почетка друге, писац води дијалог са душом као љубавницом, дијалог у којем проверава истину и сврховитост написаног, односно, спону са самом душом и њеним амбиваленцијама. Тако се у дубини огледала душе отварају, једна за другима, врата на којима су исписане теме о којима је реч: *Мржња, Страх, Бијесови, Мали гњевни човјек, Равнодушност, Очајање и нада, Понос, Лукавство, Меланхолија, Мрзовоља* и *Љубав.*

У циклусу наведених тема, попут вековног мудраца, чији поглед сеже до нашег времена и савремености, али се одбија и путује и у магловите сфере будућности, мирним тоном реченице, без дневне свезналачке температуре и препотенције, Ранко Рисојевић демистификује компликоване чворове људске егзистенције и драме бића. На махове, попут искустава православних светих отаца (на које се понекад и позива), Рисојевић твори штиво које не претендује да фасцинира артифицијелношћу језичког експеримента или досетке, већ нуди књижевни текст који изнутра греје истином спознаје у катарзичним аурама живота. Тако, на пример, Рисојевић каже: *И мржња и страх су инфективна осећања, преносе се с душе на душу,* или, *Очајање је распад људске душе, предворје самоубиства.* А за меланхолију, ту уклету принцезу свих песника, вели да је *душино најдраже чедо*.

У другом делу књиге, *Одушци*, налазе се текстови који са *апстрактних* прелазе на *конкретне* теме: *Књижевник и његово дјело, Завичај, Кућа и њени градитељи, Европа као судбина, Времена и обичаји, У мрежама глобалног села, Старе адресе, Дух гимназије лебди над Бања Луком, Одговорност писца* и друго. Овде се Рисојевић представља као педантни хроничар свога времена, сведок ратне апокалипсе, домаћин на прагу који гори и односи завичајне успомене, језик и отаџбину, али не уништава дух и наду. Импонује спознаја да

Рисојевић у овим есејима, из улоге такозваног локалног хроничара, прелази у димензије европског интелектуалца којем се не може сипати прашина у очи. Он разликује црно од белог и не да се преварити. Ту се устоличује као интелектуалац свестан обнављања архетипских слика и ситуација у различитим временима. Кад год би претегнула данајска снага дневних догађаја, Рисојевић би аргументима несводивог духа оборио упрошћене и деформисане представе о животу и појавама. На пример, насилно увођење екавице као званичног изговора на вековном српском ијекавском подручју *преко Дрине*, он би директно назвао *страшним и по нас поразним историјским тренутком*, односно, *унапред прихваћеним поразом*. Затим би целу тему бриљантно извео кроз историјско-културну призму и томе, као крунски доказ, додао кристално јасно запажање Исидоре Секулић: *Сва мука духа и тела Босне цеди своју вредност у један једини језички израз. Језик и стил Босне, то је једна колективна уметност чисте генијалности.*

Нова књига Ранка Рисојевића доноси духовно озарене странице разборитог, зрелог и храброг писца који свој таленат несебично улаже у интелектуалне расправе о могућем и немогућем, о души, са душом и око душе. И таман кад нам се учини да, нарочито у првом делу књиге, писац души даје неухватљива својства изван земног шара, пред очи нам искрсну рефлексије у знаку познате пиндаровске истине: *О, душо... поље могућег ти исцрпи!* Отуда, ова књига бурно распламсава читалачка задовољства и одушке, емитује духовну радост која иницијацијском снагом списатељског дара открива и осмишљава живот и свет па ма какви они били.

ВИДОВИТИ ЗВУЦИ

Срећан је онај уметник који на свом путу не заборави матерњу мелодију. Или јој се једном, бар, после свих лутања, у своме зрењу, врати. Марина Арсенијевић је чедо такве привилегије. Она се домогла зденца српске музичке баштине и, гејзирском силином, високо, а култивисано и даровито, подигла звучну заставу свога хабитуса. Демистификујући локалне комплексе, али и светске предрасуде о тзв. малим културама, она је, кроз матрицу српског етноса, емитовала видовите звуке једног поднебља који, својом различитошћу и вредношћу, не пристају на цементирани заборав. Њен улог је цело биће, целина онтолошког замаха талента који нуди, као на длану, нову росу доживљаја и разумевања феномена о којем је реч. Мало је казати да она постојеће композиције из етнокорпуса сматра предлошком за смела истраживања, већ је примереније запажање да, тек у драматуршком преплету свих архетипских и мелодијских могућности, укршта локално и универзално.

Као сваки истински уметник, Марина Арсенијевић не дозвољава да ма и најмањи знак кризе захвати и кородира њен раскошни таленат, већ први озбиљнији предах, при спиралном успињању ка савршенству, искориштава за катарзичну промену и озонско освежење сопственог талента и заната. Уз то, глобални амбијент звука насељава музичком дögом српскобалканског миљеа, дајући му тако судбоносни печат јединственог и препорођеног света. У сваком њеном потезу, или захвату, трепери и извија се креативна радост, али и свест о емоцији, о радости која је врста ероса. Плодови таквог настојања имају снагу аутентичне стваралачке акције која ревалоризује затечене вредности. Она тиме, не само да спашава себе и вешто проналази своју нову обалу, већ обнавља и преусмерава, у сиву мемлу и тајац завејану, актуелну музичку сцену. Њен улог је она врста позлаћеног стваралачког ризика који проналазимо код надахнутих уметника што, необјашњивом и изненада стеченом пречицом, сустижу и разрешавају школске дилеме и страхове на тему смисла и функције уметности на крају миленијума. У њеној уметности чиста срећа пева.

После првог етномузичког пројекта Марине Арсенијевић чинило се да је он један пролазан а успешан излет у прошлост којем нема више шта додати у калеидоскопу традиције. Све је било у мери и сагласју са намерама и могућностима. Откључана је била ризница звука српског етноса и креативно затворен један трагалачки круг. Изгледало је да

ћемо Марину Арсенијевић памтити и бележити по радосном покушају да покаже нама самима, али и свету, да коренске вредности, у најдубљем своме искону, носе печат универзалног и свевременог. Зрнца њеног талента у пешчаном сату једне такве акције нежно су исцурила у пунину конкретног садржаја. Све је једно време мировало и одавало трагове истинске инспирације, а онда је, изненадивши и саму себе, надахнута пијанисткиња окренула пешчани сат и златоносни песак њеног дара наново је оживео. Пред нашим чулима почео је да се одвија нови уметнички чин чија енергија произилази и ствара се из њега самог. Установљен је *перпетум мобиле* једне уметничке судбине, њених раскошних креативних латица и интересовања. Пронађени су ослонац и полуга на дугу стазу. Сад нема препрека у померању најтежих и најудаљенијих светова, плодова, замисли и тајни. Из дубина и таме запретених и, на трен, угашених вредности и епоха, искрсли су звездолики звуци и њихове чаролије. Отворили су се и укрстили различити и стари амблеми балканско-медитеранског амбијента и сензибилитета.

Из свега пристиглог, избио је човек, пантеистички чист, са душом која је свемир екстатичних стања и валера. А човеков живот указао се као сама музика пуна светлости и помрчине, усхита и бола, магије и тајне. Таленат Марине Арсенијевић оваплотио се у свести о себи самоме, у дару да у волшебној симбиози онтолошких струна препозна и удене нит свога уметничког Ја. Њен инструмент је струјна силница која покреће и на нов начин артукулише благо баштине, даје му животворне и свеже дамаре од чијих пулсација чула кипте и дотичу дионизијски ред ствари. Тако се човек указује као симбол и синтеза универзума, а кроз „матерњи језик” музике. Локално више није локално, јер је у његовом средишту човек као микрокосмос са својом крвљу, чулима и временом. Кроз духовне снопове мелодијских извора човек са земље подупире небо да би спречио њихов, а тиме и свој, распад. Тако се догађа дивно чудо у делу Марине Арсенијевић: Звуци се неограничено размножавају у ограниченом простору! Човеколики садржај звукова постаје жива душа без краја.

Нови пројекат Марине Арсенијевић показује да је музика кроз човека обоготворена слика звука, еманација духа и бесмртности. На крају другог миленијума, који орвеловски доноси амбалажу клониране стварности као опасни принцип будућности, настојање Марине Арсенијевић је чудотворни сигнал који упозорава и одбија аморфну слику света. Наиме, матрица њеног уметничког бића и резултати који при том исходе показују да човек будућности не сме остати без жеље за духовним и коренским. Нови етномузички подухват Марине Арсенијевић поседује оно без чега се прави уметници никад не усуђују да уђу у неизвесно: Нове концентричне

кругове подигнуте за степен више у епифанијској спирали истинске творачке енергије.

ОЗОНСКИ ДАР

Креативна енергија Јадранке Јовановић обнавља се неочекивано и моћно. Заправо, њен таленат подупире самог себе па је за очекивати да ће се сваком новом приликом умножавати. Тако је било и у њеном наступу поводом двестоте годишњице рођења Александра Сергејевича Пушкина.

Пред нас је изашла прелепа жена за коју већ знамо да је велика оперска звезда. Банула је ведра, окупана силом талента, очију пуних неодгонетнуте ведрине и сјаја. То су очи које жуде и пију, отварају и затварају бол. Из њих ће потећи звук преко снега зуба над којима бокоре бурно мирне усне. Ту се замеће визуелни удар на наша чула. Све остало је непознато и вечно, у Богу што своју љубав разастире у непојамним количинама и правцима.

Певати Пушкина значи дозвати музици још једну силну грану уметности - поезију . Већ и сама поезија скрива у себи и, на махове, зрцали клицу музике, боље рећи, открива скривену музику која је уграђена у значења и слике. Песнички језик је, дакле, отворен за најсуптилније валере звука. Он подразумева исконску музику речи. Пушкин - громада руског духа, рањени ерос уметности, витез љубавне плиме и осеке, елементарни поет! Певати његове стихове, а компоноване слухом руских композитора, значи бити пандан руском и пансловенском генију. Може ли се то? Где се дотичу две уметности и шта је тачка тог пресека?

Јадранка Јовановић је улетела у свет Пушкинове лирике као пчела у рој цвасти. Осетила је горку слад и нектарну жуч једне песничке судбине. Као да је живела ту драму и то време. И као да се родила да би дотакла обелиск такве енергије изван земаљске славе зачаране повременим искрама небеских појева, а на стопама уморних чула и задатака. Јадранка Јовановић спаја две уметности у трећу - своју способност да твори ново и ново. Градација тог умећа почива на спиралном и вертикалном убрзању емотивних ефеката које бележи глас енормне лепоте. То више није глас, већ природна појава која нас учи доживљају уметности, љубави и смрти. Јер, како другачије објаснити пируете таквог гласовног феномена него га буквално уснути, на живом концерту, као азбуку нових људских могућности.

Ова оперска дива пева сагласно својим моћима које су наднаравно једноставне. Заправо, оне су у сагласју са законима смене светла и мрака. Само чиста сунчева радост и пуна месечева тлапња у дару јесу носачи једне такве реткости која не штеди своје анђеоске и демонске вредности. Тако је Пушкин оживео у српском језику, у милинама мелодијских силница и њихових амбиваленција.

Обелодањен је домет једне ултравиолентне горљивости бића које не признаје препреке и застоје. У једној тачки стекли су се мушки и женски принцип стварања, однос двају аспеката што држе свет у равнотежи. До нас је допрла водопадно бистра пена ослобођене енергије која мелодију узима као свој праг преко којег се језди у непознато, у аорте неслућених висина.

ДИОНИЗИЈСКА МЕЛАНХОЛИЈА

Енергија креативних личности има своје законе који се површним веселницима причињавају као Роршахове мрље произвољности и нехаја. Само недаровитим камелеонима, олуја талента је артифицијелна магма случаја. Код великих уметника не треба никад сметнути с ума да они *измирују снагу природних енергија са снагом енергија у човековом бићу* (М.Б. Протић). Већ то *измирење*, само по себи, јесте систем који има своје живодајне амплитуде што нас одводе у лавиринте стварања. По неизвесности и количини последица које настају у судару околине и талента, тај ризични контакт двају принципа има силину пражњења природе која поседује божански баждарен ефекат и смелост да се дотакне неизрециво, на трен порекне, а потом дефинитивно установи нови живот, онтолошка светлост ероса као видовитог дара.

Милан Коњовић је јуродиви вихор палете, напрасно рођени анђео-демон који, претварајући се из једног у друго, понекад у нешто сасвим треће, витла млазевима свога дара кроз неслућене пределе и тајне, свањива и смркава у неоткривеним скутовима света што му се отварају као одаје са безброј врата у дубини бескраја. Милан Коњовић је и страсник на помраченој сунчевини где изгрева и последњи угарак таме што најављује другу страну живота, сјај и лепоту. Јер, *црно* је зона искушења које навешћује зору, оно је катарзични пут промене. Мало је који уметник до те мере у чвор свезао силе ероса и танатоса, теслински сачинио мању талента, а да се сапете силнице и вектори нису рашчинили у саставну парампарчад и, при том, нестали у различитим зјаповима и безнађу. Коњовићев чвор јесте *велики потпис* (Д. Рађеп) стваралачког принципа који се указује као знак, метафора или, пак, могући траг апсолута. Његове слике, те *раскошно пламтеће колористичке инвазије за очи* (Д. Ј. Данилов), представљају плиму једне активне осеке, плиму која, и кад престаје, афирмише особену врсту страсти и моћи. Рељеф који иза ње остаје поприма, касније, плиму нашег доживљаја и удивљености над потезима сад више не само природних, већ и натприродних сила.

Коњовићев доживљај Сремских Карловаца није плакатни коментар једног ретког места и његове фактографије, већ судбински отисак једног српског сликара у причи која плени особеношћу, старином, универзалношћу и оним Бранковим *ао, житку, мој прелепи санче*, али и *зеленога ја више никада* ... Сремски Карловци и Стражилово, као амблем српске духовности, узнели су Милана Коњовића до олимпских жудњи расточених на светлост и таму ускипеле историје, господски пев и светски бол, младалачки миг и

шајкашки пуцањ. Карловци су надахнули Коњовића као интелектуалца, волшебника и човека. Омађијан карловачким складом, мером једног времена и простора, њиховом вертикалом и значајем, стражиловским доскоком у крв нове лирске меланхолије, тамјаном карловачких торњева и кровова, фаталним кораком девојачких нона, дионизијском снагом белог и црног грозда подно дивне Фрушке, Коњовић је знао да сликајући карловачку бајку, заправо, наставља живот овог деценијама раздешаваног места, продужавајући тако мисију српских елитиста духа и чара.

Овај нагонски професор стила уграђује у наша чула звуке и мирисе једне културно-историјске матрице. Дах његових слика има тактилну моћ да нас прене и помери из тачке у којој смо до малочас, уљуљкани предрасудама, сматрали да ништа не може бити другачије, да свет почиње од наших сујета. Коњовић нам снагом својих клокотавих потеза напросто одувава и последњу карту из рукава којом смо хтели посведочити да можемо, тобож, преварити време и устоличити се као земни тотеми вечности и бескраја. Човек је вечан и бескрајан само толико колико препозна свој таленат, негује га и никад не изда. Милан Коњовић је то и те како знао. Како рече други велики сликар, Мића Поповић, он је делао слободно, поносно и отмено. Грабио је од живота све што је било у сновиљу ероса и подстицаја за уметност, али ероса који је свикао да се очас преметне и огрне хладовином танатоса из које израњају, прочишћени и јачи, само ретки и одабрани. Овај панонски рапсод, који је умео у једном дану да створи и по неколико слика, да фрагменте бескраја склопи у целину која се зове живот, у Сремским Карловцима је пронашао музику духовног корена, мелодију чије латице живе у прошлости омеђеној силама чији знаци трепере на дохват руке. Само обележени уметници имају привилегију да у истом простору дотакну различита и друга времена. А то је већ димензија коју доноси неописиви облик свести.

ОПСЕНАРСКА НЕВИНОСТ

Стваралачке метаморфозе су непредвидиве, не само у спектру једног уметничког жанра, већ и у оквиру ауторског века. Истинска уметност не зна за статус кво, онда се развија у токовима и правцима који припадају најволшебнијим изненађењима за која нема реалног објашњења. Милан Тркуља, после низа успешних вајарских промоција, сели свој особени креативни печат и у слике. Он се мења утолико што један ликовни израз замењује другим. Дакле, његов уметнички свет остаје ненарушен, готово исти, само је замењена одежда, средство за израз је формално другачије димензионалности - три димензије су се слиле у две. Једно и друго заједно чине три половине.

Слике Милана Тркуље нуде неколико тематских планова: завичај (Лика), жена, Петроварадинска тврђава и река, равница, затим аутопортретски замаси и страсно обновљена питања о уметничком субјекту у свету, те понешто сна са наглашеним религиозним (православним) печатом. Мотив Крајине дат је у колоритном распону пасторалних призора млинова на питким речицама, пустог домаћинског дворишта где на стогу сена, попреко и укосо, лежи гола стожина, крошања у мирисима разнобојне и пуне цвасти на питомим крајишким прибрежјима.

Дакле, лепота пред којом застаје дах, не само по њој самој, већ по одсуству човека у тој непојмљиво кобној красоти амбијента. Круна завичајне тематике развија се до распетог на крсту српског војника око којег се тиска расколнички народ у сеоби (бежанији), склањајући се пред демонском ватром обновљене несреће. Та слика приказује војничку главу здраво отворених очију, на коју, из руку девојке-виле, меко се спушта облачић оне исте цвасти из завичајних, никад довољно опеваних и исплаканих, крошања, онај спектар дугиног срца што ће опојати трагичног јунака и његов народ. На оваквим сликама Тркуља показује своју поетску зрелост и људско поштење.

Како његове слике имају "главу и реп", своју "причу" и повод, тако нам је дато да укажемо на један од челних мотива Тркуљине уметности - жену. Она, иначе у досадањем Тркуљином опусу, има, као и на овим сликама, димензију сведржитељице свих животних и уметничких тлапљи и сања. Она је укрштених чулних сензација: И пожудна љубавница и одбегла сестра, и муза и мајка, и блиска и далека. Око ње, и с њом, струји нежност вишег реда - божанска, дата ретким искушеницима у смени црно-беле стварности. Особен је облик нежности који проналазимо на Тркуљиним сликама са поменутим мотивом. Сликар не жели да вештачки онеобичава "стару тему", већ је

наново укотвљује у препознатљиве контексте и односе. Тако је загрљени пар утопљен у нежност од које клоне и успављује се околиш, мада у даљини, на своду, креће се великом брзином ужарена комета која никад неће пасти. Дунавом, пак, промиче пароброд (чује се сирена!) док се пар у цветној постељи на обали облива љубавном омамом. Воз халапљиво одмиче у ноћ остављајући на брегу страснике са помешаном мушком и женском обућом.

И, напокон, уметнички најснажнијег израза, слике са женама без мушкараца! Гола чена у равници вади воду из бунара поред којег пролази, гегајући се, јато белих патака (само једна је подигла крила), а испод рујноболног месеца тик изнад облачка. Месец - тај стари блудник што изгони подсвесно на површину и одводи нас ка скривеним (изгубљеним) деловима личности - господари на Тркуљиним сликама. Пурпурни шешир на очима усамљенице коју некамо, преко градске калдрме, води црна мачка - нови је лепет женског присуства у уметности Милана Тркуље. Затим, гола Дугокоса у мушком загрљају (препознајемо уметников лик са ножем на бедру), која, у присуству жене сличних емоција, изненађено гледа у прозрачни талас пун златних риба и рибица које као да опомињу на њену никад неиспуњену жељу.

Увек затегнутих емотивних струна, и у сталном трагању за чвором смисла, Тркуља, горљиво, а радосно и посвећено, носи свој белег кроз стварност ненаклоњену даровитим индивидуама и њиховим креацијама. Он је годинама, због буквалне тематске амблематичности (српски војник и српска Голгота), механички склањан са "главне сцене". Бунтован, непоткупљив, па и јуродив , он је остао суштински необјашњен и неоткривен у својој креативној пуноћи.

Напросто, недовољно је избаждарен његов досадашњи уметнички учинак у тзв. критичким лабораторијама ликовног естаблишмента. Отуд у његовим јавним размишљањима толико наглашене пчелиње жестине и виолентног поноса. Он зна да уметничко дело нико не може створити по рецепту, већ да је уметник с даром "из матере на брег пао".

Ту, у засунима свакодневице и њеним јазовима, на чаробном брегу, он живи своју уметност - до краја фанатично и јединствено. Тркуљин улог је голем и опсенарски невин. А његов пут, пак, спирална, ка висовима устремљена, мапа пуна стаза и богаза којима само изабрани ходе и налазе излаз.

БЕРЛИНСКИ КАЛЕИДОСКОП

На обалама Шпреје и Хафела, метропола која бректи историјом и културом, Берлин, град са три и по милиона људи, дуг као раздаљина између Новог Сада и Београда! Основали га почетком другог миленијума Лужички Срби и Пруси, на месту где беху вашаришта за трговину стоком. Како се песничка душа осећа у Берлину, данас, где на сваком углу бди фигура великог медведа, маскота и симбол овога метрополиса?
Слетети на аеродром Шенефелд, један од три у Берлину, и остати осам брзих дана у овом гиганту догађаја са безброј књижара, издавачких кућа, библиотека, галерија, музеја, музичких конзерваторијума, позоришта, фестивала, факултета, академија... При том, стално смењивати у глави синтагме: Берлински конгрес, Берлинска битка, Берлински зид, Берлински филмски фестивал... Па Брехт у Берлину, а из родног Аугсбурга.

Одазвах се љубазном позиву домаћина и кренух корак по корак. Дан први беше прошаран сунцем. Наступам на Катедри за славистику, на Хумболтовом универзитету основаном 1810. године. На памет ми пада да се велики лингвиста, антрополог и научник Вилхелм Хумболт дружио са Гетеом и Шилером. Ту је, сто година после, навраћао и Алберт Ајнштајн. Љубазно ме дочекује Весна Цидилко са студентима који су, поред осталог, име песника из Новог Сада видели на окер плакатима. Студенти су већ имали по десетак фотокопираних мојих песама.

Весна Цидилко ме представља на немачком језику, а затим говорим песме на српском, махом напамет. Чују се и песме на немачком. Међу студентима су и три девојке са наших страна, Сарајке и једна Новосађанка. С њима је и један седамдесетогодишњи Немац који је два пута накратко био у нашој земљи и, ето га, жели да студира српски језик. И он хоће моју књигу "И отац и мати". Док је потписујем, изненада ме фотографише. Студенти постављају добра питања: А сонет као савршена форма, а (не) могућност превођења поезије на други језик, а надахнуће, а занат?

Предлажу ми да сутра наступим на Балканској вечери у интернационалном клубу студената. У међувремену се затичем код јединог преосталог дела Берлинског зида дугачког двадесетак метара. Иначе, и данас најпродаванији сувенири су парчићи овога зида у величинама од дугмета до шаке. Фатални зид делио је Немачку "на три половине", од 13. августа 1961. године па до 9. новембра 1989. Севну ми опет однекуд Берлински конгрес из 1878. године којем је председавао немачки канцелар Бизмарк: Србија добила независност,

Црна Гора и излаз на море, а Аустроугарска право да окупира и смири Босну и Херцеговину и да у новопазарском Санџаку држи свој гарнизон.

На Балканској вечери слушам на немачком језику Гетеов превод "Хасанагинице" па онда на српском. Исто бива и са прозом нашег јединог нобеловца. Просијава звуке и надарена флаута Станиславе Бараћ. Столови пуни наше хране и пића: припремиле Ивана, Тамара и Весна. Немцима се допала песма коју сам написао пре двадесет година: "Пада снег. / Ко то види? / Нико ништа не види, / а и ако види, / неће да види. / Ми који заиста видимо, / ћутимо и не видимо. / Зашто бисмо видели?".

У Берлину наредних дана небо је сетно сивкасто. У Црквено-народном дому, дозиданом за културне потребе уз здање Српске православне цркве купљене од евангелиста, са дугим попречним клупама, о лирици пристиглог песника говори Стеван Тонтић који већ десетак година живи у Немачкој. Остаје још кратко у једној уметничкој колонији код Бремена. Наступа и Костас Папанастасиу, уметник грчког порекла, који пева на десетак језика. Власник је посећеног ресторана-галерије "Терцо мондо" у центру Берлина, где се окупљају људи са "оно мало душе" из свих крајева света.

Необичне судбине плету се око мене. Сви би да разговарају. У Берлину живи око тридесет хиљада Срба. Један Сремац ради у администрацији Бундестага, брине о набавци униформи и обуће запослених. Али, он је и диригент хора Бундестага у којем певају Немци и један наш човек из Босне. Видех и чух стоматолога, пореклом из Лознице, како виртуозно свира виолину. У просторијама Рајхстага, вели, пре коју годину, за време рата, свирао је "Марш на Дрину", и нико му ништа не пребаци. За разлику од свога колеге електроинжењера који је, венчавши Немицу узео њено презиме, виолиниста је с другом Немицом задржао своје. Један Шапчанин, надимком Бонасера, већ је деценијама у Берлину. Његова фирма, у којој раде махом Немци, сада обнавља Дрезденску оперу страдалу у недавним поплавама.

Присетих се Гетеовог сусрета са Вуком и Сарајлијом. Караџић огромних бркова, са дрвеном ногом и бројним ордењем на прсима, а Милутиновић, јуродивих очију и манитих покрета. У ресторану "Морава" налазим Рихарда Питраса, немачког песника средње генерације, којем Тонтић преводи књигу песама "Медена шиба" на српски језик. Сетих се лепе фотографије: Рихард Питрас и Душко Трифуновић пре петнаест година у ресторану "Липа" у Новом Саду. Сад му је седа брада и носи наочале. Питрас ме води кући у којој видех непојамне књигореде и товаре наслова, не само у полицама, већ и у великим кутијама на подовима четирију претрпаних соба у којима

нигде кревета. Као иглу из стога сена, извлачи ми збирку песама Оскара Давича на немачком из познате едиције "Песнички албум" где је својевремено објављено преко стотину светских песника. Иначе, мој угледни суграђанин, Тишма, и даље је у самом врху најпревођенијих писаца на немачки језик. О његовој прози, поред осталих, високу оцену, у више махова, изнео је Раницки, папа немачке књижевне критике, а у гледаним телевизијским емисијама "Литерарни квартет".

Најупечатљивији утисак, међу нашим песницима који живе у Берлину, оставио је четрдесетдвогодишњи Владан Матић који је нагло објавио четири књиге код наших мањих издавача. Ни једну промоцију није имао у родној земљи. Схватих да су га наши писци опељешили. "Уклети" Ракић једва извукао живу главу из демонске везе са рускињом Емилијом којој је посветио и цео наслов књиге. Поверавао ми се крај Бранденбуршке капије. Чека да му се ускоро истовремено појаве још четири нове књиге у отаџбини. Из града окићеног Божићном позлатом, која не светли целу ноћ због штедње у целој Немачкој, са истог аеродрома полетех, и сат и по времена, до Сурчина, листах млађега Ракића збирке "Берлинска божурења" и "Србија над Берлином".

ХОНОРАР И ЛИМУЗИНА

Ред је да Нови Сад приреди велико књижевно вече Вујици Решину Туцићу. Излазе човеку сабране песме. Не у издању Матице српске. Вујичин хонорар, по најновијој његовој тарифи, износи за Нови Сад педесет инфлацијских старих милијарди. Има песник право. Није он Шабан, а није богме, ни Мирослав Јосић Вишњић. Туцићу није до пара, њему је до новца. То се види по његовим новим колима. То није ауто, то је лимузина. Огромна, лепа лимузина чију марку не знам да изговорим. У тој лимузинетини двометраш седи испружених ногу. Можеш и да носиш штапове за пецање, без да их склапаш као кишобран. Можеш на миру да до миле воље рашириш и читаш загребачки "Вјесник". Можеш на једном крају кола да певаш на сав глас а да те возач не чује. Толика је та царска лимузина што је заслужно припала песнику.

Возио ме је неколико пута Вујица у Сремске Карловце. Видео сам дугмад и прекидаче у великом броју. Светлуцају као у авионској кабини. На једном дугмету пише: хазард! На другом ништа, на трећем избрисано упутство! На стотом дугмету износ Вујичиног хонорара. Милине ли велике, Боже, ноћу се возити у тој лирској цистерни. Мали песник поред великог! А возач расположен. Напросто, приличе му таква кола. Требало је и раније да се возам у оваквим колима, јада се шофер. Кажем му да кад уговара своје књижевне вечери обавезно паркира лимузину испред редакције организатора. Чим уредник види шта песник вози, мораће му дати тражени хонорар. На овај мој предлог, Вујица се укосо насмејао и рекао: Ао, Бранко, умро си преранко! Ако, читаоче, видиш за десет година испред Културног центра Новог Сада паркирану велику бордо лимузину, знај одражава се књижевно вече најмање награђиваног српског песника.

ЧУДО ДИВНО

У српском језику постоји преко четири хиљаде турцизама. И у мађарском, чак, који није био у тако директном историјском прожимању са турским језиком, постоји око осам стотина турцизама. Но, у нашем језику одомаћиле су се речи за које никад не бисмо рекли да су турцизми: *боја, кутија, торба, занат, сандале, јастук, маказе, кашика, чекић, кајмак, ракија, чесма, чизма, јуриш, сапун, папуче...* За многе немамо замену.

На пример: *боја*! Пандан овој речи у српском језику није *фарба* (која са немачког мами), већ: *маст*. “Човек тамне масти, жена беле масти”. Мастило! Дакле, реч маст се пресвукла у српском језику и узела сасвим друго значење. Ишчезла из свога извора.

Језик је дивно чудо које има своје вирове, али и - хирове! Често тајанствен, понекад необјашњив. У матерњем језику никне родна реч кад се најмање надамо, обично из главе "луде", песничке. Али бану и речи из стране лексике, речи селице, туђице. Речи које освајају посед суседног или иног језика. Неке делују као страно тело и жуљају као каменчић у ципели, а понеке се навикну, згрле и сљубе. Постају као домаће. Ето, ко би рекао да *ракија* није српска реч поред шљивовице, лозоваче, крушковаче... Није, али је пијемо подједнако као да је наша. А и јесте наша, јер певамо: *Од ракије нема боље жене,/ по три дана она љуља мене!*

РЕЧ

Казана или неказана, написана или ненаписана, реч постоји као искон, као жива душа, као голо тело. Реч носи мирис духа, ватру звука и боју опипа. Њена материјалност у поезији огледа се у нематеријалном савладавању времена и простора. Песничка реч сједињује прошло, садашње и будуће *дивно чудо времена*.

Песнички језик, дакле, специфична је врста свепрожимајућег ероса: Реч општи не само са другим речима већ и са самом собом! Она се прелива у боголиким и демонским силницама музике и значења. Њене позитивне или негативне онтолошке валере одређују контекст и његове артистичке и семантичке температуре.

Песници копају, пребиру и од заборава краду и стварају нове речи. Некад то чине лако и као од шале, а понекад рударски тешко и болно. У епифанијском блеску, речи се брзином светлости ланчано вежу у низ слика које нису од овога света, али му припадају. Једна реч у надахнућу помера планину, измешта море и отвара небо. Таква реч је, по Лази Костићу, *међу јавом и мед сном*, *плетисанка*, али и *вруућа жеца*, како би, сит и гладан количина живота, у исти мах, додао Бранко Радичевић.

Реч је *сребрни лук* Милоша Црњанског, Дучићева *коб*, Попин *белутак*, Павловићева *видовница*, Раичковићев *точак за мучење*, Бећковићево *ово и оно*, Лалићева *страсна мера*, Бране Петровића т*рагом прах*, Павла Поповића *раселица,* Колунџијина *ружа*, али и: *Уби ме прејака реч*, како је смртоносно живо запевао други Бранко, онај вечити Миљковић, одмахнувши душом на миг славне поезије.

Речени Лакан Костић је, на пример, спрам речи *остарина* створио нову – *омладина*. Она је заживела и надживела прву коју, ево сада, оживљавам, дајући јој крила и моћ да буде пандан самој себи, односно, прецизна мера и назив за сваку нову и младу реч која у поезији има свој непојамни плод, али и видљиви корен и прапочетак.

НАПОМЕНА

Текстови у овој књизи, у огромној већини, објављивани су од 1985. до 2002. године у: *Политици, Летопису Матице српске, Књижевној речи, Пољима, Књижевним новинама, Гласу српском, Писцу, Свескама, Дневнику, Вечерњим новостима, Књижевној клими, Липару, (Нашој) Борби* и *Козарском вјеснику.*